

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET VE LOJİSTİK ANA BİLİM DALI

**KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KOBİ'LERİN
DURUMU VE KOSGEB DESTEKLERİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Volkan KAYA

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Aylin KONU

GAZİANTEP
AĞUSTOS 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLAR ARASI TİCARET VE LOJİSTİK ANABİLİM DALI

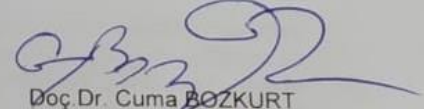
KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KOBİLERİN DURUMU VE KOSGEB DESTEKLERİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Volkan KAYA

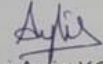
Tez Savunma Tarihi:29 Temmuz 2019

Doç.Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Doç.Dr. Cuma BOZKURT
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca /tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Aylin KOÇ KONU
Tez Danışmanı

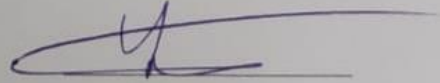
Bu tez tarafımca / tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

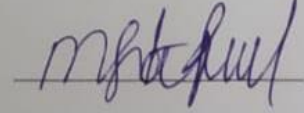
(Unvanı, Adı ve Soyadı)

İmzası

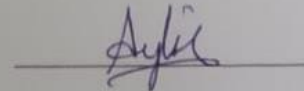
Prof.Dr.A. Yılmaz ATA (Jüri Başkanı)

Doç.Dr. Mustafa METE (Jüri Üyesi)

Dr. Öğr. Üyesi Aylin KOÇ KONU (Jüri Üyesi)

ÖZET

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KOBİ'LERİN DURUMU VE KOSGEB DESTEKLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

KAYA, Volkan

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik ABD

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Aylin KONU

Ağustos 2019, 131 sayfa

Küreselleşme yalnızca bir kavrama sıkıştırılmayacak derinlikte, bir süreç veya süreç dizisini kapsamaktadır. Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile ülkeler arası etkileşim daha hızlı hale gelmiştir. Eleştirel yaklaşımlar olsa da küreselleşme sürecinin dışında kalmak olası görünmemektedir. Ülkeler ekonomilerinin en önemli aktörü olan KOBİ'leri bu süreçte gözetmek durumunda kalmışlar, teşvik sistemleri geliştirmişlerdir. Ülkemizde KOBİ'lere sağlanan destekler en merkezde Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Çalışma kapsamında küreselleşmenin KOBİ'ler üzerindeki etkileri irdelenmiştir. Bu bağlamda KOSGEB Desteklerinin yaşanan küreselleşme sürecinde KOBİ'lerin ihtiyaçlarını ne denli karşıladığını araştırmak, verilen desteklerin etkililiğinin artırılmasına yönelik önerilerde bulunmak üzere anket çalışması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, KOBİ, KOSGEB, KOSGEB Destekleri

ABSTRACT**STATUS OF SME'S IN GLOBALIZATION PROCESS:
A RESEARCH ON KOSGEB SUPPORTS**

KAYA, Volkan

M. A. Thesis, Department of International Trade and Logistics

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Aylin KONU

August 2019, 131 pages

Globalization covers a process or a series of processes that cannot be compressed under only one concept. The international interaction has become faster with the development of transportation and communication technologies. Although there are critical approaches, it does not seem likely to keep out of the globalization process. In this process, countries have had to look out for Small and Medium Sized Enterprises (SME) that are the most important actors of their economy and developed incentive systems. In our country, support for SME's is provided centrally through SME Development Organization (KOSGEB). The effects of globalization on SME has been scrutinised within the scope of this study. In this regard, a survey study was conducted to explore to what extend supports of KOSGEB meet the needs of the SME's in the process of globalization and to give suggestions on increasing the effectiveness of the support provided.

Key words: Globalization, SME, KOSGEB, KOSGEB Supports

ÖNSÖZ

Çalışma, küreselleşme sürecinde ülkemiz ekonomisinin en önemli aktörü olan KOBİ'lere yönelik sağlanan KOSGEB Desteklerinin etkililiğini değerlendirmek amacıyla ortaya konmuştur. Tez çalışmamdan elde edilen sonuçların literatüre ve okuyuculara katkı sağlamasını temenni etmekteyim.

Uzun bir aranın ardından Yüksek Lisans Tezimi tamamlamamda katkılarını esirgemeyen değerli tez danışmanım Dr.Öğr. Üyesi Aylin KONU başta olmak üzere, varlıkları servet olan aileme teşekkür ederim.

Volkan KAYA
Gaziantep, Ağustos 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	ix
1. KÜRESELLEŞME KAVRAMI VE TARİHÇESİ	1
1.1. GİRİŞ	1
1.2. KÜRESELLEŞME TANIMI	3
1.3. KÜRESELLEŞMEYE GETİRİLEN YAKLAŞIMLAR	5
1.3.1. Küreselleşme Taraftarları	5
1.3.2. Küreselleşme Karşıtları	7
1.3.3. Dönüşümcüler	8
1.4. KÜRESELLEŞMENİN AŞAMALARI	9
1.4.1. 1870-1914 Birinci Küreselleşme Evresi (Sanayi Devrimi ve Küresel Ekonominin Ortaya Çıkışı)	11
1.4.2. 1914-1945 İkinci Küreselleşme Evresi (Ulusalcı Ekonomiye Dönüş)	15
1.4.3. 1945-1980 Üçüncü Küreselleşme Evresi (İkinci Dalga Küreselleşme)....	18
1.4.4. 1980 sonrası Dördüncü Küreselleşme Evresi (Üçüncü Dalga Küreselleşme)	19
1.5. KÜRESELLEŞMENİN UNSURLARI	20
1.5.1. Çokuluslu Şirketler (ÇUŞ)	20
1.5.2. Uluslararası Kuruluşlar.....	23
1.5.3. Uluslararası Ticaret ve Sermaye Hareketleri.....	29
1.5.4. Uluslararası Rekabet.....	31
1.5.5. Bilgi Teknolojileri ve Bilgi Toplumu.....	34
1.5.6. Sivil Toplum Kuruluşları.....	37
1.6. KÜRESELLEŞMENİN ETKİ ALANLARI	38
1.6.1. Ekonomik Küreselleşme.....	38
1.6.2. Siyasi Küreselleşme	41
1.6.3. Sosyo-Kültürel Küreselleşme	42
1.6.4. Coğrafi ve Ekolojik Küreselleşme	43
1.6.5. Teknolojik Küreselleşme.....	43
2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KOBİ'LER VE KOSGEB DESTEKLERİ	45
2.1. KOBİ TANIMI	45
2.2. KOBİ'LERİN ÖNEMİ	48
2.3. KOSGEB VE KOSGEB DESTEKLERİ	53

2.3.1. KOSGEB'in Kuruluşu ve Görevleri.....	53
2.3.2. KOSGEB Destekleri.....	56
2.4. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KOBİ'LER.....	68
2.4.1. Küreselleşme ve KOBİ'lere Olan Etkileri.....	68
2.4.2. Türkiye'nin Küreselleşme Sürecinde KOBİ'lerin Dönüşümü	77
2.4.3. KOSGEB Destekleri ve Küreselleşme	83
2.5. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI	88
3. ANKET ÇALIŞMASI.....	91
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ.....	91
3.2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	92
3.3. VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULAR.....	93
3.3.1. Anket Sonuçlarının Frekans Dağılımları.....	93
3.3.2. Verilerin Analizi ve Bulgular	100
3.3.3. Araştırma Hipotez Sonuçları	107
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	109
KAYNAKLAR	115
EKLER.....	126
EK A: ANKET FORMU	127
ÖZGEÇMİŞ.....	131
VITAE	131

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Küreselleşmenin Kavramlaştırılması: Üç Eğilim	9
Tablo 1.2 Küresel Ticaret Hacmi (Yüzde olarak).....	13
Tablo 1.3 Bazı Gelişmiş Ülkelerin Dünya Sanayi Üretimindeki Payları.....	14
Tablo 1.4 Birleşmiş Milletler Sistemi	25
Tablo 1.5 Doğrudan Yabancı Yatırım Tutarları (1990-2017).....	30
Tablo 1.6 2018 Küresel Rekabet Endeksi (İlk On Ekonomi ve Türkiye).....	32
Tablo 1.7. Sanayi Toplumu ve Bilgi Toplu Karşılaştırması	36
Tablo 1.8. Ekonomik Krizlerin Kronolojisi	40
Tablo 2.1. ABD’de KOBİ Tanımı.....	46
Tablo 2.2. Japonya’da KOBİ Tanımı	47
Tablo 2.3. Ar-Ge ve İnovasyon Destek Programı Destek Tutar ve Oranları	59
Tablo 2.4. Endüstriyel Uygulama Destek Programı Destek Tutar ve Oranları	60
Tablo 2.5. İşletme Geliştirme Destek Programı Destek Unsurları.....	61
Tablo 2.6. Uluslararası Kuluçka Merkezi ve Hızlandırıcı Destek Programı Destekleri	63
Tablo 2.7. Genel Destek Programı Destek Unsurları.....	64
Tablo 2.8. KOSGEB Kredi Faiz Desteği	65
Tablo 2.9. Gelişen İşletmeler Pazarı Kobi Destek Programı Destek Unsurları	66
Tablo 2.10. KOSGEB Laboratuvarları.....	67
Tablo 2.11. Rekabetçi Ekonomiler Sıralaması.....	70
Tablo 2.12. Küreselleşmelerin İşletmeler Yönünden Olumlu ve Olumsuz Tarafları	70
Tablo 2.13. İnternette Yapılan Kartlı Ödeme İşlemleri-Türkiye	72
Tablo 2.14. Türkiye’de Küreselleşme Sürecine Uyum Düzenlemeleri	78
Tablo 2.15. KOBİ Kredileri ve Takipteki Krediler.....	81
Tablo 2.16. KOBİ Başına KOSGEB Destek Dağılımı (Krediler Hariç).....	84
Tablo 2.17. KOSGEB Destekleri ve Merkezi Yönetim Bütçe Karşılaştırması	84
Tablo 2.18. Ölçeklerine Göre KOSGEB Desteklerinden Yararlanan İşletmelerin Dağılımı (%)	85
Tablo 2.19. Yıllar İtibari ile Kullanılan KOSGEB Kredi Faiz Destekleri	85
Tablo 2.20. Makine Ticaret Verileri - Türkiye (2008-2017)	86
Tablo 2.21. Küreselleşmenin Etkilerine Göre KOSGEB Destekleri	87
Tablo 3.1. Ankete katılan işletmelerin hukuki statüsü.....	93
Tablo 3.2. Ankete katılan işletmelerin faaliyet konusu.....	94
Tablo 3.3. Ankete katılan işletmelerin 2018 yılı kapasite kullanım oranı	94
Tablo 3.4. Ankete katılan işletmelerin çalışan sayıları	94
Tablo 3.5. Ankete katılan işletmelerin yönetim profili	94
Tablo 3.6. Ankete katılan işletme yöneticisinin eğitim düzeyi	94
Tablo 3.7. Ankete katılan işletmelerin faaliyet süresi.....	95
Tablo 3.8. Ankete katılan işletmelerin sahip olduğu belgeler.....	95
Tablo 3.9. Ankete katılan işletmelerin ürünlerine ait CE belgesi sahipliği	95

Tablo 3.10 Ankete katılan işletmelerin ihracat yapma durumu	95
Tablo 3.11. Ankete katılan işletmelerin 2018 yılı ihracat düzeyi aralığı	95
Tablo 3.12. Ankete katılan işletmelerin en yüksek maliyet kalemi	96
Tablo 3.13. Ankete katılan işletmelerin karşılaştığı en temel sorun	96
Tablo 3.14. Ankete katılan işletmelerin KOSGEB Desteklerinden yararlanma durumu	96
Tablo 3.15. Ankete katılan işletmelerin yararlandıkları KOSGEB Destekleri	96
Tablo 3.16. Ankete katılan ve KOSGEB Desteklerinden işletmelerin destekten yararlanma düzeyleri.....	97
Tablo 3.17. Destekten yararlanan işletmelerin destek başvuru ve ödeme talep periyodunda destek birimlerinde çalışan personele yönelik görüşleri	98
Tablo 3.18. KOSGEB Desteklerinden yararlanmayan işletmelerin görüşleri	98
Tablo 3.51. KOSGEB Desteklerinden faydalanma düzeyinin artırılması için bilgilendirme faaliyetlerine yönelik görüşler	99
Tablo 3.19. Ankete katılan işletmelerin finansman konusundaki katılım düzeyleri..	99
Tablo 3.20. Ankete katılan işletmelerin en çok karşılaştıkları finansal sorun	99
Tablo 3.21. Genel Destek Programı- Kapasite Artışı	100
Tablo 3.22. Genel Destek Programı- Pazarlama Faaliyetleri.....	101
Tablo 3.23. Genel Destek Programı- Üretim Miktar ve Çeşitliliği.....	101
Tablo 3.24. Kredi Faiz Desteği- İhracat Düzeyi	102
Tablo 3.25. KOBİGEL- Diğer Proje Kuruluşlara Başvuru.....	102
Tablo 3.26. KOSGEB Desteklerinden Yararlananlar- Finansman Sorununa Bakış	103
Tablo 3.27. Nitelikli Eleman Eksikliği- Nitelikli Danışmanlık Hizmeti	103
Tablo 3.28. Personel İletişimi- KOSGEB Desteklerinden Yararlanma.....	103
Tablo 3.29. Finansman Sorunu- Kredi Faiz Desteği.....	104
Tablo 3.30. Finansman Sorunu- KOBİGEL Desteği	104
Tablo 3.31. Finansman Sorunu- Genel Destek Programı	105
Tablo 3.32. Yöneten Kişi- Destekten Yararlanma	105
Tablo 3.33. İhracat Yapma- Destekten Yararlanma.....	106
Tablo 3.34. KOBİGEL Yararlanma- Kapasite.....	106
Tablo 3.35. KOBİGEL Yararlanma- Üretim Çeşitliliği, Miktarı.....	107
Tablo 3.36. Hipotez Sonuç Tablosu.....	107

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Brüt Toplam Üretimin Sahipliğine Göre İşletmelerin Dünya Geneli Dağılımı (2014).....	22
Şekil 1.2. Küresel Ticaret Hacmi (1948-2018)	29
Şekil 1.3. Bir Ülkenin Rekabetçiliğinin Belirleyicileri- Porter Elması.....	32
Şekil 1.4. Küresel Gelir Dağılımı (GDI) Verileri (1980-2014)	39
Şekil 2.1. Avrupa Birliği'ne göre Ölçeklerine göre KOBİ'ler.....	46
Şekil 2.2. Türkiye'de Ölçeklerine Göre KOBİ'ler	47
Şekil 2.3. Avrupa Birliği'nde 2017-2018 yılında KOBİ'ler.....	49
Şekil 2.4. İmalatçı KOBİ'lerin Teknoloji Düzeyi, 2014 (%)	50
Şekil 2.5. KOBİ'lerin Yapmış Oldukları İthalat ve İhracat Rakamları (2009-2017) .	51
Şekil 2.6.KOBİ'lerin Ekonomideki Rolü, Ekonomik Büyüme (2009-100)	52
Şekil 2.7. KOSGEB Destek Programları	57
Şekil 2.8. Yurt İçi Kredi Kartlarının Yurt Dışı Kullanımları – Türkiye	73
Şekil 2.9. Küreselleşmenin İşletme Performansına Etkisi	75
Şekil 2.10. Küreselleşmenin Etkileri.....	76
Şekil 2.11. Küreselleşmenin Pazarlama ve Üretim Odaklı Etkileri.....	77
Şekil 2.12. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı- Türkiye (1980-2018)	79
Şekil 2.13. Dış Ticaret Haddi - Türkiye (1997-2018).....	80
Şekil 2.14. Doğrudan Sermaye Yatırımı Giriş ve Çıkışı - Türkiye.....	81
Şekil 2.15. Takipteki KOBİ Kredileri/KOBİ Kredileri.....	82
Şekil 2.16. Ölçeklerine Göre Türkiye'de Faaliyet Gösteren KOBİ Sayıları (2009-2017)	83

KISALTMALAR

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	:	Araştırma ve Geliştirme
AB	:	Avrupa Birliği
EUROSTAT	:	Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
UN	:	Birleşmiş Milletler
UNCTAD	:	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
ÇUŞ	:	Çokuluslu Şirket
WEF	:	Dünya Ekonomik Forumu
DTÖ	:	Dünya Ticaret Örgütü
WTO	:	Dünya Ticaret Örgütü
OECD	:	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
GATT	:	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
KOBİ	:	Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler
KOSGEB	:	Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MAKFED	:	Makina İmalat Sanayii Dernekleri Federasyonu
STK	:	Sivil Toplum Kuruluşu
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Devletler Birliği
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
IDA	:	Uluslararası Kalkınma Birliği
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
INGO's	:	Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları
IBRD	:	Uluslararası Yeniden İnşa ve Gelişme Bankası

BİRİNCİ BÖLÜM KÜRESELLEŞME KAVRAMI VE TARİHÇESİ

1.1. GİRİŞ

Küreselleşme sözcüğünü dört yüz yıllık geçmişi olmasına karşın 1970’li yıllardan itibaren sıklıkla duymaya başladık. Bu süreçte yaşananlar, ortaya çıkan veriler ve konu üzerinde yapılan araştırmalar ülkelerin sınırları ötesinde siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel boyutlarda etkilerinin olduğunu göstermektedir. Olumlu ve olumsuz yönleri tartışılmaya devam edilmekle birlikte; devletleri, toplumları ve hatta bireyleri etkilemektedir.

İkinci Dünya Savaşının üzerinden yetmiş beş, Berlin Duvarının yıkılışının üzerinden ise otuz yıl geçtiği bir barış dönemi yaşanmaktadır. Savaş döneminin bitişi, insan ihtiyaçlarının çeşitliliği ve genişliği karşıt odakları bile ticaret yoluyla bir araya getirmiştir. Teknolojinin gelişmesi ve internetin yaygınlaşması ile ülkeler arasındaki iletişimin gelişmesi, etkileşimin hızını artırmıştır.

Teorik olarak, rekabet koşullarının bulunduğu ve bilgiye erişimin bu denli kolay olduğu ortamda, yüksek refah düzeyindeki ekonomiler ile düşük refah düzeyindeki ekonomiler makul orta noktada buluşacaklardır. Küreselleşme karşıtlarının eleştirdikleri, ateşli savunucularının da lütuf olarak sundukları bu “makul orta” serbestleşme olarak ülkelere sunulan reçetelerin hedefi olmaktadır.

Küreselleşme bir tarafta ucuz hammadde ve işgücü hareketleri vasıtasıyla batılı köylü ve işçi sınıfları için risk yaratırken, kapalı doğu toplumlarındaki seçkin sınıfın avantajlarını ellerinden almakta ve işgücünü teknolojik, konjonktürel işsizlikle karşı karşıya bırakmaktadır. İlginçtir ki küreselleşme karşıtlığı doğu toplumlarından ziyade batılı toplumlarda daha yaygın görülmekte ve popüler hale gelmektedir.

Tereddütle bakılan; küresel gelişime veya ulusal zenginliklerin adaletsiz şekilde sömürüsüne neden olacağı görüşlerin bulunduğu küreselleşme olgusu, içinde bulunulan ve dışında kalınamayacak bir durum yaratmıştır. Ticaretin serbestleşmesi dünyayı büyük bir pazar haline getirmiş; mal, hizmet ve finansal kaynakların ülkeler arasında hareketini kolaylaştırmıştır.

Küresel refah düzeyinden yararlanmanın yavaş; kriz ve şokların hızlıca bir ülkeden diğerine geçtiği bir süreç yaşamaktayız. Demokratikleşme akımları, yığınlardan ziyade bireyi öne çıkarmakta ve bireysel talepler ülke politikalarını şekillendirmektedir. Böylece ülkeler, küreselleşme sürecinin olumlu yönlerinden yararlanmak için dış ticaret hamleleri geliştirmek, olumsuz yönlerinden kaçınmak için ise korumacı politikalar üretmek zorunda kalmışlardır.

Tez çalışmasında, küreselleşmenin tarihsel süreci ile boyutları konusunda literatür araştırması yapılmıştır. Ekonomik boyutları rakamsal büyüklüklerle irdelenmiş, küreselleşmenin aktörleri incelenmiştir.

Ekonomilerin temel taşı olarak nitelenen Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmelerin (KOBİ) bazı ülkelerde ve ülkemizde tanımı yapılmış, ekonomik büyüklükleri ile önemi üzerinde durulmuştur. Ülkemizde KOBİ'lere yönelik destek veren kuruluşlardan olan Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) üzerinde durulmuş ve KOSGEB Destekleri hakkında bilgi verilmiştir.

Küreselleşme sürecinin KOBİ'ler üzerinde yarattığı etkiler konusunda literatür araştırması yapılmıştır. Olumlu ve olumsuz yönleriyle KOBİ'lerin bu süreçte ihtiyaçları analiz edilmeye çalışılmıştır.

Küresel sürecin yarattığı fırsatlarından yararlanmak ve tehditlerinden kaçınmak adına KOSGEB Desteklerinin KOBİ'leri ne ölçüde etkilediği, diğer deyişle KOSGEB Desteklerinin etkililiği üzerine anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması üzerinden çıkarımlar yapılmış, desteklerin etkililiğinin artırılmasına yönelik öneriler getirilmiştir.

1.2. KÜRESELLEŞME TANIMI

Küreselleşme günümüzde üzerinde sıklıkla yorum yapılan, makaleler ve kitaplar yayınlanan, yazılı ve görsel medyanın gündeminden düşmeyen, hemen hemen her sosyal olayın göbeğinde bulunan bir olgudur. Ekonomiden siyasete, spordan kültüre, bilimden sanata hemen her konuya ait çalışmanın odağında yer almaktadır. Bu denli yoğun kullanımına karşın küreselleşme terimi başlıca İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve Almanca sözlüklerde bile 1980'ler veya 1990'ların ilk yarısına kadar yer bulmamıştır (Therborn, 2000a:149). Küreselleşme kavramı ilk defa 1833 yılında İngiliz İktisatçı W.Foster tarafından yazılan "Dünya Üzerindeki Kaynakların Dağılımı ve Kullanımı" adlı makalede yer almıştır (Eşkinat, 1998:36).

Küreselleşme sürecinin başlangıç tarihi çok daha eski olmasına karşın kavram olarak küreselleşme 20. Yüzyılda gündeme gelmiş, ilk kez 1961 yılında ünlü sözlük Webster'a girmiş (Hablemitoğlu, 2004:39), 1970-1980'li yıllarda dile getirilmiş ve 1990'lı yıllardan itibaren her alanda yaygın şekilde kullanım olanağı bulmuştur (Tanrıverdi, 2017:21).

Üzerinde yapılan sayısız çalışmaya ve varlığı her konuda hissedilmesine karşın, küreselleşmeyi tanımlayan net ve evrensel bir tanıma ulaşılamamıştır. Tanımlama farklılıkların ağırlıklı olarak ideolojik anlamda yorumlaması ve bu ideolojik grupların farklı şekilde değerlendirmesi yatmaktadır (Şimşek, 2011:3). Öte yandan küreselleşme tanımını tek bir tanımla nitelemek yerine çok boyutlu olarak irdelemek kavramı daha derinlemesine anlamak açısından daha yararlı olacaktır (Aktel, 2001:194) Bu perspektifle bakıldığında;

- Ülkelerde maddi manevi değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin tüm dünyaya yayılmasını,
- Ülkelerin mali ve üretim piyasalarının bütünleşmesi ile ekonomik sınırların ortadan kalkmasını,
- Küreselleşen toplumda tek tipleşen bireylerin bütünleşmesini,
- Bilgisayar ve internetin gelişimlerin yeni boyutlar kazanarak ekonomiye ait kavramlar geliştirmesini,

- Sermayenin ülkeler arasında giderek artan miktarda serbestçe dolaşabilmesini ve hatta spekülâtif hareketlerde bulunabilmesini, küreselleşen üretimin küresel mal ve hizmet piyasalarına hızlı bir şekilde girmesini,
- Yerelleşme, bölgesel bütünleşme, katılımcı demokrasi ve sivil toplum örgütlerinin öneminin artmasını,
- Liberal akımların etkisiyle deregülasyon¹ ve özelleşme çalışmaları ile devletlerin küçültülmesini, düzenleyici devlet kavramının oluşmasını, devletin bazı görevlerinin yerel yönetimlere STK ve uluslararası organizasyonlar (IMF, UN, WTO vb) ile paylaşılmasını,
- Tek tip bir dünya oluşturulmaya çalışırken farklı yerel kültürlerin ve etnik farklılıkları canlandırırken, ayrıştırıcı ve bütünleştirici süreçler bir arada konumlanmaktadır.

Bu bağlamda küreselleşme kavramı; ekonomik anlamda piyasa ekonomisini, siyasal anlamda liberal demokrasiyi, kültürel alanda çatışmaya girmeksizin farklı kültür ve inanışların kaynaşmasını ve küresel toplumun oluşturulması iddiasını taşıdığı söylenebilir. (Aktel, 2001:194)

Geniş anlamda yorumlandığında küreselleşme, dünya ekonomisini oluşturan ekonomik ve sosyal olguların birbiriyle ve dünya piyasalarıyla entegrasyonu olarak değerlendirilebilir. Dar bakış açısıyla ise ticaretin ve sermayenin hareketi serbestisi olarak ifade edilebilmektedir (Kamacı ve Turan, 2018:3).

Bazıları küreselleşmeyi yeni bir olgu olarak tanımlarken bazıları da tarihi bir rota olarak kabul etmişlerdir. Örneğin Therborn (2000b)'e göre altı küreselleşme dalgası yaşandığını ifade etmiştir. İnançların yayılması ve kıtaları aşan medeniyetlerin kurulması, deniz aşırı fetihlerle Avrupalı kolonilerinin kurulması, daha geniş alanlara hükmetmek için yaşanan Avrupa içi güç mücadeleleri, Avrupa emperyalizmi, askeri ve politik soğuk savaş safhası ve günümüz mali-kültürel dinamikleri (Therborn, 2000b:158-163).

¹ Deregülasyon: Modern devletlerin kurumsallaşmanın sonucu olarak ekonomik ve sosyal hayata yönelik hayata geçirdikleri kuralların serbestleşmesi, azaltılması ve ortadan kaldırılmasıdır.

Shiva (1999)'a göre ise üç küreselleşme dalgası meydana gelmiştir; yaklaşık 500 yıl süren ve Afrika, Amerika, Asya ve Avustralya'nın Avrupalı kolonileşme süreci, post-kolonyal dönem olarak tanımlanan ve geçmiş 50 yıllık süre zarfında batılı usulü gelişmenin tanımının diğer kültürlerle dayatıldığı dönem, bazı yorumculara göre gelişmekte olan ülkeler için yeni koloni dönemi olarak tanımlanan ve 1990'lı yılların başından itibaren yaşanan serbest ticaret dönemi (Shiva, 1999:48).

Tarihlendirme konusunda çeşitli görüşler olsa da küreselleşme çağının ortasında olduğumuz ve sonuçlarının oldukça geniş kapsamlı olduğu konusunda bilim otoriteleri hemfikirdirler.

1.3. KÜRESELLEŞMEYE GETİRİLEN YAKLAŞIMLAR

Küreselleşme kavramı ile ilgili genel kanı ulusal ekonomi, kültür ve sınırların aşıldığı sosyal hayatın büyük ölçüde küresel güçler tarafından yönlendirildiğidir. Eleştirel veya destekleyici yorumların siyasal ve ekonomik temeli olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin gelişmekte olan ülkelerin iktisatçıları veya sol eğilimli araştırmacılar küreselleşmenin nihayetinde gelişmiş ülkelerin geri kalmış ülkeler üzerindeki yayılmacı politikalarını gerçekleştirmeyi hedeflediği belirtmektedirler. Diğer taraftan gelişmiş ülke politikacıları, akademisyenleri ve sağ görüşlü araştırmacıları, küresel köy terimini kullanarak küreselleşmenin ülkeler arasında sınırların kalktığı iktisadi, politik ve sosyolojik anlamda bütünleşmeyi sağlayan olgu olduğunu dillendirmektedirler (Uçan, 2012:2-3).

Küreselleşme süreci, bazı kesimler için olumlu etkiler yaratırken bazı kesimler için olumsuz etki bırakmaktadır. Bu nedenle, farklı görüşlerin oluşmasına neden olmuştur. Bu yaklaşımları temel olarak üç gruba ayırmak mümkündür (Özel, 2011:93).

1.3.1. Küreselleşme Taraftarları

Sovyet (Doğu) Bloğunun çökmesinin ardından tek kutuplu olarak dönüşüm yaşayan dünya, toplumların refahının artırılması için kapitalizmin yegâne yol olarak görüldüğü süreç yaşamıştır. Süreci çok iyi şekilde değerlendiren uluslararası sermaye küresel çaplı hareketlerle gücüne güç katmıştır.

Bu yaklaşımı savunanlarca küreselleşmenin sonuçları ekonomik, sosyal ve siyaset başta olmak üzere tüm alanlarda görülmektedir. Ulusal sınırları aşan piyasalar, ulus devletlerin daha zayıflamasına neden olmuştur (Giddens, 2000:21). Küreselleşmenin sonucu olarak ulus devlet anlayışının çağdışı kaldığını, önemini kaybettiğini öne sürmüşlerdir. Dünya toplumunun oluşturduğu ve ulus devletlerden daha güçlü ve etkili olacak küresel şirketlerin oluşması, küresel toplumun oluşmasını sağlayacaktır.

Küreselleşme her ülkeyi farklı yönlerden etkileyen bir süreçtir. Bu sürecin karşısında yer almak mümkün değildir (Ilgaz, 2000:4). Piyasa ekonomisi, artık ulusal politikaların yerini almaktadır. Politikalar, ulusal düzeyde etkin olsa da küresel ekonomik hareketleri üzerinde gücü bulunmamakta; aksine küreselleşme, ulusal politikaları etkilemektedir (Phillips,1998:4).

Küreselleşme ile kaynaklar daha etkin ve verimli kullanılacak, dolayısı ile dünya ticaret hacmi ve ekonomik refah artacaktır. Serbest piyasa koşullarının hâkim olacağı süreçte ideolojik çatışmaların da sonunu getireceği öngörülmektedir (Çeken, 2008:82).

Bu görüşü benimseyenler Küreselleşmenin aşağıdaki yararları sağlayabileceklerini öngörmektedirler (Tanrıverdi, 2017:32-33):

- Küreselleşme, ekonomik büyümeye sebep olacak ve böylelikle gelir ve servet artışını sağlayacaktır. Ekonomik büyüme, refah ve daha iyi yaşam koşulları sunacak, ulusların politik istikrarını sağlayacaktır,
- Uluslararası sermaye hareketleri ile entegre olan ülkeler küresel aktörler haline gelecekler, böylelikle hızlıca yakalanan ekonomik büyümeye neden olacaktır,
- Fiziki olmayan sermaye birikimi yüksek ve nitelikli işgücüne sahip, eğitim ve teknoloji üretme potansiyeline sahip uluslar rekabetçi pozisyona gelecekler,
- İnovasyon ve teknolojik gelişim süreci hızlanacaktır.

1.3.2. Küreselleşme Karşıtları

Bu yaklaşıma göre küreselleşme taraftarlarının abartılı görüşüne karşın, dünya küresel bir uygarlık olmaktan uzakta, daha fazla bölünmeye doğru gitmektedir. Bölgesel entegrasyonların gelişimini, küreselleşme sürecinin aşaması olarak değil, alternatifini olarak görmektedirler (Elçin, 2012:13).

Sermaye hareketleri ve dış ticaret oranları gibi verileri inceleyen araştırmacılar geçmişte var olan serbestlik düzeyine halen ulaşamadığını belirtmektedirler. Günümüzün aksine geçtiğimiz yüzyılda ülkeler arasında pasaport kontrolünün bile bulunmadığı ifade edilmektedir (Kaya, 2009:7). Küresel görünüme sahip olan şirketlerin özünde halen ulusal nitelik taşıdıklarını, işlerinin büyük çoğunluğunun kurulduğu veya merkezlerinin bulunduğu ülkede halen var olduğundan bahisle ulus devletin gücüne bağımlı olduklarını iddia etmişlerdir. Bu yaklaşıma göre küreselleşme olgusu, sosyal, kültürel, ekonomik değişimler getirmekle beraber, ulus devlet biçiminde örgütlenmiş uluslararası siyasi sistemini temelden değiştirecek mahiyette değildir.

Küreselleşme vadettiği gibi insanların yaşam kalitesini yükseltmemiş aksine küresel ekonomi sürekli daralmıştır. Üretimden tüketime dayalı ekonomilere dönüşen az gelişmiş ülkeler gelişmiş ülkelere bağımlı hale gelmiş, IMF ve Dünya Bankası eliyle borçlandırılmaları sonrasında borç ödemez hale gelmiştir. Yüksek gelirli ülkede yaşayan %20'lik dilimdeki nüfus; dünya hasılatının %86'sını, doğrudan sermaye yatırımının %68'ini almakta ve dünya ticaretinin %82'sini gerçekleştirmektedir. Geçtiğimiz on yıl öncesine göre seksen ülke ekonomisi daha düşük kişi başı gelire sahiptir (Tanrıverdi, 2017:48-52).

Küresel rekabetin avantajlı kıldığı güçlerin neden olduğu artan eşitsizliklerin doğurabileceği iktisadi, siyasi ve askeri risklere dikkat çekmektedirler. Örneğin Marksistler, küreselleşme savunucularının tersine, küreselleşmenin ülkeleri birbirine daha benzer kılmadığını, tersine ayrılıkları daha da derinleştirdiğini savunmaktadır. (Gebeşoğlu, 2014:17-19)

1.3.3. Dönüşümcüler

Dönüşümcüler iddialarının merkezinde, modern toplumun ve dünya düzeninin yeniden şekillendiren hızlı sosyal, politik ve ekonomik değişimin ardındaki itici güç olarak küreselleşmeyi işaret ederler. Bu görüşün savunucularına göre küreselleşmenin çağdaş süreçleri, dünya çapında hükümetler ve toplumların; yerel ve uluslararası, dahili ve harici ilişkiler arasında artık net bir ayırım yapılamadığı bir dünyaya uyum sağlamak zorunda kalacakları tarihsel olarak benzeri görülmemiş bir olgudur. Uluslar-ıç² ilişkilerin büyümesi, toplumların kaderinin kararlaştırıldığı genişleyen siyasi, ekonomik ve sosyal yeni bir alan tanımlamaktadır (Karabulut, 2009:134). Bu bağlamda küreselleşme; toplumların, ekonomilerin, yönetsel kurumların ve dünya düzeninin 'büyük bir sarsıntısından' sorumlu güçlü bir dönüştürücü güç olarak düşünülmektedir. Bununla birlikte dönüşümcü görüş; küreselleşme çelişkileriyle dolu ve ayrıca bir tarihsel süreç olarak değerlendirdiğinden, bu 'sarsıntı' yönünün belirsizliğini koruduğunu ileri sürmektedir. Dönüşümcüler temelde çağdaş küreselleşmenin ulus devletlerin fonksiyonlarını, otoritesini ve gücünü yeniden şekillendirildiğini ve oluşturulduğuna inanırlar. (Held vd., 1999:7-9)

Dönüşümcüler küreselleşmeyi ekonomik boyutunun ötesinde uzun dönemli bir süreç olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda hem aşırı küreselleşmeci görüşte olanları hem de şüphecilerin iddialarını abartılı bulmaktadırlar. Uluslararası finansal kuruluşların düzenlenmesi gerektiğini böylelikle ülke, bölge ve küresel anlamda istikrarı sağlayan ve koruyan yapı tesis edilmelidir.

Dönüşümcülerin küresel bir topluma doğru dönüşümden geçtiği vurgusu, karşıtlarından ziyade küreselleşme karşıtlarına yakınlığına da öne sürülen görüşlerin çeşitliliği ve karmaşık olması bütün bu yaklaşımlar arasında sınıflandırmalar yapılmasını güçleştirmektedir.

² İç ve dış politikaların iç içe geçmesi anlamında kullanılan International ve Domestic kelimelerinin birleşiminden türetilmiş Intermestic teriminin çevirisidir.

Tablo 1.1 Küreselleşmenin Kavramlaştırılması: Üç Eğilim

	Küreselleşme Tarafatları	Küreselleşme Karşıtları	Dönüşümcüler
Yeni Olan Ne?	Küresel bir çağ	Ticaret blokları Önceki dönemlerden daha zayıf jeo-yönetişim (geogovernance)	Tarihsel olarak görülmedik seviyede küresel karşılıklı bağıllık
Hâkim Özellikler	Küresel kapitalizm, yönetim ve sivil toplum	Dünya 1890'larda olduğundan daha az karşılıklı bağlı.	Yoğun ve derin küreselleşme.
Ulusal Hükümetlerin Gücü	Geriliyor ve aşmıyor	Güçleniyor ve çoğalıyor	Yeniden inşa ediliyor ve yeniden yapılıyor.
Küreselleşmenin İtici Gücü	Kapitalizm ve teknoloji	Devlet ve piyasalar	Modernitenin birleştirici güçleri
Tabakalaşma Kalıpları	Eski hiyerarşilerin aşılması	Giderek yükselen bir ivmeyle Güney'in marjinalleşmesi	Dünya düzeninin yeni mimarisi
Hâkim Motif	Madonna, McDonalds, vb.	Ulusal çıkar	Siyasal topluluğun dönüşümü
Küreselleşmenin Kavramlaştırılması	Çerçevesinin yeniden insani eylemlerle düzenlenmesiyle	Uluslararasılaşma ve bölgeselleşme.	Belli bir bölgede eylemlerin ve bölgeler arası ilişkilerin düzenlenmesiyle
Tarihsel Yörünge	Küresel Uygarlık	Bölgesel bloklar Uygarlıklar çatışması	Karşılıklı bağımlılık: küresel bütünleşme ve dağılma
Özet	Ulus devletin sonu	Uluslararasılaşma, devletin kabulü ve desteğine bağlı	Küreselleşme, devletin gücünü ve dünya siyasetini dönüştürmektedir.

Kaynak: Held vd., 1999:10

1.4. KÜRESELLEŞMENİN AŞAMALARI

Küreselleşme, yalnızca günümüze ait bir kavram olmayıp insanlığın ekonomi, bilim, sanat, din, siyaset alanlarında ülkeler, bölgeler, kıtalar arasında halklar ve

bireyler arasında etkinliğini sürdüren bir olgudur. Küreselleşme sürecin başlangıcını semavi dinlerin ortaya çıkışı ile bağdaştırılabilmektedir. İslamiyet, Hristiyanlık ve her ne kadar bir ulus dini olsa da dış dünyaya açık bir din olan Musevilik tüm dünyayı etkilemiştir. Arap kavimlerinin yayılmacı politika ile tek başına dünyaya hükmetmek ve kurallarını yayma fikri altında uğraşları da bu kapsama girmektedir (Tanrıverdi, 2017:24).

Küreselleşmenin başlangıcı yeni değildir; iletişim olanaklarının çoğalması, çokuluslu işletmelerin çoğalması, daha ucuz ve kolay ulaşımın mümkün olması nedeni ile son yıllarda daha çok konuşulmaktadır. İnsanoğlunun çakmaktaşı ticaretinden bu yana ticaret uluslararası nitelik taşımakta ve küreselleşme ilk çağlardan bu yana varlık göstermektedir. Modern anlamda ilk küreselleşme sürecine ise 19. Yüzyılda Pax Britanica³ ile İngiltere'nin yeni dünya düzeni olarak sunması ile başladığı söylenebilmektedir. Gerçek anlamda küreselleşme olgusunun ortaya çıkışının uluslararası sermaye hareketlerinin doğuşu ile iletişim imkânların çoğalması gibi gelişmeler rol oynamıştır (Yalman, 2017:2-3).

Küreselleşme olgusunun sosyal, kültürel, siyasi, ekonomik ve yönetim gibi çok farklı alanlarda kullanılan çok taraflı bir yapıya sahip olması, ne zaman başladığı konusunda muhtelif görüş olmasına neden olmuştur. Küreselleşmenin tanımında kullanılan tanım ve küreselleşmeyi tanımlayanların kullandığı tanımlamalardaki metotların değişmesi, gelişmesi, farklılaşması, küreselleşme kavramının da yaşayan bir kavram olarak değerlendirilebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu nedenle, zaman içerisinde dünya üzerinde yaşanan sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik değişikliklerden küreselleşme olgusu da etkilenilmekte ve tanımı değişebilmektedir.

Antik Dünya'da sermaye birikimi ve imparatorlukların gelişimi küreselleşmenin ana itici gücüydü. Aristokrat Romalılar ve varlıklı sınıfların Çin ipeğine yönlendirici talepleri girişimci ve risk seven tüccarların Milattan Önce 200'lü yıllarda Çin'den Roma'ya İpek Yolu adı verilen ticaret yolunu kurmalarına neden olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun ipek ve baharat yolunu 1453 yılında tamamıyla ele geçirmesine değin işlerliğini sürdürmüştür. İstanbul ve dolayısıyla Bizans

³ Pax Brittanica; İngiliz barışı olarak da adlandırılan, 1815 Waterloo Savaşı sonrasında İngiliz hakimiyetinin deniz aşırı hakimiyetinin yayıldığı ve Avrupa'da 1815-1914 arası barış dönemini de ifade eder.

İmparatorluğunun kaybı ile Venedik'i zayıflatmış, hâkimiyetindeki baharat ticaretini de çökmenin eşiğine getirmiştir. İpek ve baharat ticaretinin yüksek kâr getirisi, denizcilikte güçlü ve zengin batılı ülkeleri Çin'e erişimde yeni arayışlara itmiştir. Özellikle Rönesans döneminde okyanuslara açılacak güçte gemilerin yapılabilmesi, yön bulma konusunda ilerlemeler, gemilere yapılan askeri eklemeler destekleyici etki yaratmıştır (Moak, 2017:49).

Küresel ticaret, Birinci Dünya Savaşı ile İkinci Dünya Savaşı dönemleri dışında artan hacimde devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında özellikle İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD), serbest ticaret ile yatırıma dayalı yeni dünya düzeni kurmaya yönelik olan çerçeveyi Bretton Woods Konferansında 1944 yılında çizilmişlerdir.

1980'lerde başlayan yüksek hızla ivmelenen uluslararası serbest ticaret, hızla gelişen teknolojik gelişmelerin etkisiyle kısa zaman içinde dünya ekonomisini yönlendirecek kadar güç kazanan küreselleşme sürecine girilmiştir.

Tarihsel sürecin çok eskiye gittiğini öngören çeşitli görüşler olsa da, Sanayi Devrimini başlangıç alan dört evrede incelenmektedir:

- Birinci Evre: Küreselleşmenin 1. Dalgası: 1870-1914
- İkinci Evre: Ulusalçı Ekonomiye Dönüş: 1914-1945
- Üçüncü Evre: Küreselleşmenin 2. Dalgası: 1945-1980
- Dördüncü Evre: Küreselleşmenin 3. Dalgası: 1980 ve sonrası

1.4.1. 1870-1914 Birinci Küreselleşme Evresi (Sanayi Devrimi ve Küresel Ekonominin Ortaya Çıkışı)

İlk küreselleşme dalgası olarak tanımlanan bu dönemde, devletlerin gücünü ve zenginliğini sahip oldukları doğal kaynaklara dayandıran bir merkantilist anlayış mevcuttu. Sanayi Devrimi, Avrupa'ya çeşitli ülkelerden getirilen madenlerin yeni bir oluşuma neden olduğu dönem olmuştur (Ekiz, 2010:20).

Sanayi Devrimi, 18. Yüzyılda başlayan ve özellikle buhar gücü teknolojisinin devreye girmesi ile emeğin veriminin arttığı insanlık tarihinin önemli bir aşamasıdır. Dokuma tezgahlarının makineleşmesiyle başlayan teknolojik ilerleme, buhar gücünün

yaygın kullanımı ve demiryollarının inşası ile devam etmiştir (Kaya ve Aydemir, 2011:20).

Buhar gücünün gemilerde kullanımı ile 18. Yüzyıl sonlarında uluslararası pazarlar oluşmaya başlamıştır. Emek yoğun üretim metotlarından, fabrikasyon üretime geçiş sağlanmış böylelikle oldukça kısa sürede yüksek miktarda üretim imkânı sağlanmıştır. Üretim artışı artan fabrikaların bulunduğu kentlere göçü hızlandırmış, günümüz devlet yapısının temelleri atılmıştır. Üretim ve tüketim ile yönetim anlayışları farklılaşmış, küresel güç haline gelen İngiliz para birimi “Sterlin” ortak para birimi haline gelmiştir. 1870-1914 yılları arasını değerlendirdiğimizde sanayi devrimini başlatan İngiltere’nin söz sahibi ve lider ülke haline geldiğini görmekteyiz (Saruhan, 2010:12-13).

İşgücünün göçü bu dönemde o denli hareketlidir ki, yıllık göç eden kişi sayısı 1800’lü yıllarda üç yüz bin kişi iken 1900’lü yıllarda bir milyon kişiye ulaşmıştır. 1914 yılına değin savaş halleri dışında ülkeler arasında seyahatte pasaport istenmemektedir. Bugün olduğu gibi o yıllarda da refah düzeyi yüksek ülkelerdeki işçiler, işleri için düşük ücret düzeyine sahip ülkelerin yarattığı işgücü göçünden çekinmekteydiler (Wild ve Wild, 2018:7).

Karayolu araçlarının kullanılmaya başlanması, telgraf, telefon, elektrik gibi icatlar ile ulaşım kolaylaştırmış ve haberleşme imkânları artmıştır. Tüketim mallarına kitlesel talebin artışı tüketime yönelik üretimin oluşmasına neden olmuştur. Yüksek talebe yetişmeye çalışan fabrikalar hammaddeyi deniz aşırı sömürgelerden karşılanmaya çalışılmış, yüksek yatırım ihtiyacı kıtalar arası sermaye hareketlerine neden olmuştur.

Bu dönemde gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkeleri borç batağına sürüklemiş, emperyalist ve sömürgeci politikalar öne çıkmıştır. Borçlu ülkeler, borç veren ülkelerin güdümüne girerek siyasal olarak etkilenmişlerdir. Geleneksel üretim metotları ile üretim yapan işletmeler hızlıca tasfiye olmuş, ekonomilerde rekabetin yerini tekelleşme almıştır. Sermaye birikimi ve üretimin hızlı yükselişi bankacılık sektörünün sanayi ile bütünleşmesine mali sermayenin oluşumuna neden olmuştur. Bankacılık sektörü bu süreçte sanayi, ulaştırma, sigorta gibi tekellerden hisse senedi olarak bazı sektörlerin yönetimlerinde söz sahibi olmuştur. Bunun sonrasında iktisadi

alanların önemli bölümü ve anahtar politik alanlarını yönlendiren Mali Oligarşi egemen olmuştur (Atılğan, 2014:35-37)

Ulaşım ve iletişim ağlarındaki gelişmeler ekonomik ilişkileri artırmıştır. Yaklaşık 45 yıllık süreçte küresel üretim %2,7 artarken ihracat %3,5 oranında artmıştır. İhracatın küresel üretim içindeki payı 1.Dünya Savaşı süresince o kadar yüksektir ki bu oran ancak 1970’li yıllarda yakalanabilecektir (Aktan, 1999).

Tablo 1.2 Küresel Ticaret Hacmi (Yüzde olarak)

Yıllar	Küresel İhracat/GSMH	Küresel Mal Ticareti/GSMH
1870	-	5,0
1880	9,8	-
1913	11,9	8,7
1929	-	9,0
1950	7,1	7,0
1970	11,7	11,2
1985	14,5	-
1990	17,1	13,5

Kaynak: Slaughter ve Swagel, 1997:6

1.Dünya Savaşı ve ardından gerçekleşen 2. Dünya Savaşı nedeni ile tahrip olan ülke ekonomilerinin yeniden düzleşme çıkması ve küresel ticaretin artışı, uzun süren bir barış dönemine ihtiyaç duymuştur. Tablo 2’ de görüldüğü üzere küresel mal ihracatı 1. Dünya Savaşı öncesinde ulaşılan hacme ancak 1970’li yıllarda erişebilmiştir.

Bu süreçte altın standardı para piyasalarında ve ticari ilişkilerde baz alınmıştır. Devletlerin ulusal para birimleri satın alma gücünün belirli bir sabit altın miktarı ile belirlediği sistemde, ülkeler arasında da sabit bir kur oluşmaktaydı. Sistemde para birimleri arasındaki parite, para birimlerinin altın karşılığı değerlerine göre hesaplanmaktadır. Örneğin, ilk defa 1879 yılında altın standardına geçen ABD’de 20,67 \$ ile 1 ons altın karşılığı bulunmaktayken, aynı dönemde 4,2474 İngiliz Poundu

ile 1 ons altın karşılık alınabilmekteydi. Bu dönem ticarete hesaplanan döviz kuru 1 £=4,86656 \$ olarak çevrilmekteydi. Altın standardının uygulandığı dönemde uluslararası ticarete baskın gücü ve finans piyasalarının hakimiyeti nedeni ile İngiltere, uluslararası para sisteminin de merkezidir (Özdemir, 2013:39-40).

Altın standardının işlerliğinin sürebilmesi üç koşula bağlıydı. Birincisi altına sabit bir değerle bağlanmış ulusal paranın kabulü, kamu otoritesi ile yetkilendirilmiş ve talebi halinde belirlenmiş kur üzerinden altın takasını garanti eden kurumların bulunması. İkincisi ülkeler arasında altın alım-satımının serbest olması. Üçüncüsü ise dış ticaret fazlası veren ülkenin ulusal para arzının artmasına, tersi durumda ise azalmasına müsaade edilmektedir. Altın rezervinin ülke içindeki artış/azalışına paralel para arzının da düzenlenmiş olması, ödemeler bilançosu dengesizliklerini önleyen bir sistem oluşturmaktaydı (Çağlar ve Dışkaya, 2018:6).

Altın standardı döneminde rezerv para İngiliz sterlini olmakla birlikte merkez bankalarında altın eşdeğeri kabul edilerek tutulmaktaydı. İngiltere'nin ödemeler bilançosu açığı vermesi altına dönüşüm şüphesi yaratmaktaydı. Avantaj ve kusurları ile 1890-1914 yılları arasında sorunsuz olarak kullanılan altın para sistemi, Amerika haricindeki ekonomilerin savaş giderlerini karşılayamaması ve özellikle Avrupalı Devletlerin ulusal para birimlerinin altın karşılıkları azaltması, diğer değişle karşılıksız para basmaları sonrasında sistemin tıkanması neticesinde sona ermiştir.

Tablo 1.3 Bazı Gelişmiş Ülkelerin Dünya Sanayi Üretimindeki Payları

Ülkeler	1860	1870	1880	1900	1913	1860- 1913 artış
İngiltere	36	32	28	22	18	-22
Fransa	12	10	9	8	7	-6
ABD	17	23	28	31	31	19
Almanya	16	13	13	14	16	-
Diğer Ülkeler	19	22	22	25	28	-1

Kaynak: Hacıyev ve Bayramov, 2013:28

Sanayi devrimi ile üretim hacmi hızlı şekilde artan İngiltere başta olmak Tablo 3’de görünen gelişmiş dört ülkenin dünya üretimindeki payı yükselmiştir. ABD seri üretimde yakaladığı başarı ile sanayi üretiminde liderliği İngiltere’den devralmıştır. Üretimde hacminde istikrarlı artışa rağmen, bu dört ülke dışındaki dünyanın kalanı, ancak ABD’ye yakın üretim kapasitesine yaklaşmaktadır.

1.4.2. 1914-1945 İkinci Küreselleşme Evresi (Ulusalci Ekonomiye Dönüş)

Bu dönemde ulaşım ve iletişimdeki ilerlemelere karşın, 1. Dünya Savaşının yarattığı ulusalci politikaların etkisi, uluslararası ticaretin sınırlanmasına neden olmuştur. Bu periyotta 1. Dünya Savaşı ardından Rus Bolşevik Devrimi, 1929 Büyük Buhran ve 2. Dünya Savaşı yaşanmış, dünya ekonomisi içine kapanmıştır. Daha önce uluslararası ticarete kullanılan altın para standardı, 1. Dünya Savaşı ile kullanılamaz hale gelmiştir. Savaş sonrasında birçok ülke altın standardına geri dönmüş fakat Büyük Buhran sebebi ile önemli bir kısmı yükümlülüklerine son vererek para piyasalarında kurun serbestçe dalgalanmasına müsaade etmiştir.

Savaş sonrası altın standardına ilk dönen ekonomi 1919 yılında ABD olmuştur. ABD’nin sahip olduğu düşük enflasyon oranı savaş öncesi parite üzerinden sisteme dönmesine olanak sağlamıştır. Savaşın yıkımına uğrayan ülkelerden Fransa, uyguladığı ulusalci korumacı mali politikalar ve yükselen enflasyon nedeni ile daha düşük pariteden sisteme entegre olmuştur. Para birimi rezerv para olarak kullanılan İngiltere, enflasyonist süreci atlatmamasına rağmen, savaş öncesi pariteden sisteme dâhil oldu. Ancak yükselen enflasyon nedeni ile İngiliz Sterlini aşırı değerli hale geldi ve işsizlik ile faiz yükselirken diğer taraftan ücret ve ihracatta önemli düşüşlere neden oldu. İngiliz ekonomisindeki bu gelişmeler liderliği ilkin ABD’ye kaptırmasına, 1929 Büyük Buhran ile de ikinci altın standardı döneminin de yıkılışına neden olmuştur (Delice vd., 2018:30-34)

Sistemin çöküşü ile ulusal para birimlerini dönüştürme olanağı ortadan kalkmış ve farklı üç para alanı ortaya çıkmıştır. Londra’da İngiltere ve sömürgelerinin müdahil olduğu ve Sterlinin baz alındığı para alanı, Almanya öncülüğünde çoğunlukla az gelişmiş ülkelerin kambiyo denetimi uyguladığı para alanı, Fransa’nın hâkimi olduğu

İsviçre, Belçika ve Hollanda'nın paralarını altına endekslediği para alanı (Gedik, 2011:28).

Özellikle 1929 Büyük Buhranı ile ülkeler korumacı politikalar izlemeye başlamış, tarife ve kotalar sınırlamaları artırılmış, dünya ticaret hacmi azalmıştır. Öte yandan ekonomik durgunluğun ve savaş etkisi ile sermaye hareketlerinde de düşüş gerçekleşmiştir. Amerikan toplumunun %25'ini, İngiliz toplumunun %20'sini işsiz bırakan kriz, faşizmin ve komünizmin yayılması için en uygun koşulları yaratmıştır. Yaşanan yüksek işsizlik düzeyi insanların liberal, kapitalist, demokratik sistemlere güvenlerini kaybetmelerine neden olmuştur. Ekonomik sistemin kazançların geniş alandaki sosyal sınıfların refahtan pay almaları önem kazanmıştır. Nitekim İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika hariç olmak üzere batılı ülkelerin hepsi güçlü sosyal güvenlik sistemleri oluşturmuşlardır. Soğuk Savaş süresince anti-komünist cephenin ayakta durmasının en önemli argümanı sosyal güvenlik sistemleri olmuştur (Özel, 2005:1-2).

1.4.2.1. Bretton Woods Altın Sistemi

1941 yılında savaş süregelirken ABD'de Dış İlişkiler Komisyonu (The Council of Foreign Relations) adında ülke sanayi girdi ihtiyaçlarını araştırma ile görevlendirilen bir yapı oluşturulmuştur. Bu komisyonun asli görevi savaş sanayisi ihtiyaçlarının karşılanması yanı sıra yaygınlaştırılmış liberal politikalar eliyle dünya ticaretinde hâkim güç olmaktı (Önder, 2002:2). Savaşın henüz tamamlanmadığı 1944 yılında, savaşın ortaya çıkardığı ekonomik sıkıntılar ve yıkılan ekonomileri hızlı şekilde müdahale edebilmek amacıyla ABD'nin Bretton Woods kasabasında kırk beş ülkenin katıldığı konferans düzenlenmiştir. Konferans'ta iki tasarı ortaya atılmıştı; ilki İngiliz iktisatçı Keynes'in uluslararası bir banka kurulması ve ortak dünya parası oluşturulması kuramını içeren "İngiliz Planı", ikincisi ABD Hazine Bakanı tarafından sunulan ve "White Planı" olarak adlandırılan plan. Konferansta White Planı kabul edilmiş, planda yer alan küresel para sistemi ile ticareti yönlendiren uluslararası kuruluşların oluşturulması kararlaştırılmış, İngiliz hâkimiyetinden baskın şekilde ABD politika belirleyiciliği öne çıkmıştır. Savaş sonrasında dünya altın rezervinin dörtte üçüne sahip olması (Adda, 2007:112) ve askeri gücünün büyüklüğü ABD'nin baskın güç olmasında önemli rol oynamıştır (Albayrak, 2002:17-41).

Bretton Woods sistemi beş temel öğeden oluşmaktadır (Ritzer and Dean, 2015:99-101). İlki savaş öncesindeki altına standardında olduğu gibi istikrarlı bir kur sisteminin oluşturulacağı “ayarlanabilir sabit kur rejimi” kurulması esasıdır. Ülkeler, ulusal paralarını ABD doları karşılığı olarak resmi kur üzerinde tanımlamışlardır. ABD ise ulusal para birimi doları 1 ons altını 35 \$ olacak şekilde eşitlemiştir. Dolar diğer ulusal para birimleri ile de bağlı olduğundan aslında her para birimi de altın karşılığı bir değere sahip oluyordu.

Bretton Woods sisteminde, üye ülkelerin merkez bankalarının devalüasyon veya revalüasyon ile kur değişikliklerinin önüne geçebilmek adına, ulusal para birimlerinin ABD doları karşısında +/-%1 marjında dalgalanmasına müsaade edilmiştir. Bu düzenleme ile ülkeler, uluslararası ticarete herhangi harici müdahaleye gerek kalmaksızın kur ayarlamalarını yapmalarını sağlamıştır.

Dünya Bankasının selefi olan IMF’in kuruluşu (1945) ile döviz kuru stabilize edilmiş ve denetlenebilmiştir. Çok geçmeden 1946 yılında kırk ülke IMF üyesi olmuş ve altın stoklarının bir kısmını bu fona devretmişlerdir. IMF, üye ülkelerin ulusal para değerlerini değerlemeye yetkili kılınmıştır. Ülkelerin paralarının nominal değerini yüzde ondan fazla değiştirmemeleri kararlaştırılmıştır. Eğer sistem içinde istikrarsızlık yaşanır ise IMF ödünç para verme konusunda hazır olacaktır.

Dördüncü öge olarak, üye ülkeler nihayetinde uluslararası ticaret için para kullanımına ilişkin tüm kısıtlamaları kaldırma kararı almışlardır.

Son öge ise doların diğer ülkeler nezdinde konvertibilitesi veya nominal değerinin altın üzerinden hesaplanması nedeni ile sistem bütünü ile ABD dolarının ve nüfuzunun kabulü anlamını taşımaktadır.

White Planı kapsamında IMF ve Dünya Bankası’nın kurulması ile uluslararası ticarete 1945 sonrasında önemli bir artış meydana gelmiştir. Ticaretin artışı ABD dolarına talebi artırmış; sırası ile ABD’nin mallarının pahalılaşmasına ve ihracatının azaltılmasına, ödemeler bilançosu sorunları ile karşı karşıya kalınca da doların sert düşüşüne neden olmuştur.

Stagflasyon sürecinin yaşandığı 1970’li yıllar, Bretton Woods sistemin işlevsiz hale geldiği ve çöktüğü bir dönem olmuştur. Nihayetinde 1971 yılında sistemden

vazgeçilerek sabit kur rejiminden vazgeçilmiştir. Sonrasında başta ABD olmak üzere Japonya, Almanya ve İngiltere gibi gelişmiş ülkeler sermaye hareketleri üzerine getirilmiş olan sınırlamaları kaldırmışlardır. Ulusal para birimleri arasında oluşan belirsizlik ile kısa vadeli sermaye akışlarının hız kazandığı, piyasaların spekülâtif hareketlere açık hale geldiği bir dönem yaşanmıştır (Yeldan, 2001:20).

1.4.3. 1945-1980 Üçüncü Küreselleşme Evresi (İkinci Dalga Küreselleşme)

İkinci Dünya Savaşının en kazançlı ülkesi şüphesiz ABD olmuştur. ABD’de yaşanan teknolojik gelişmeler, üretim miktarındaki artış ve altın stoklarındaki büyüme ABD Dolarının tüm dünyada geçerli para birimi olmasını sağlamış, dönemin öncü gücü haline gelmiştir. İkinci Dünya Savaşına katılan ülkelerde gerçekleşen ağır yıkım, ağır borçlanma bakiyesi bırakmış yüksek enflasyonla karşı karşıya bırakmıştır. Ekonomisi bütünüyle dağılmış olan Batı Avrupa uluslararası ticarete taraf olmaktan oldukça uzaktı. ABD ise savaştan yıkılmadan çıkan sanayi gücü olarak kalmıştır. Neticede yıkılan Avrupalı Devletlerin karşısında diplomatik başarı ile konumunu güçlendiren Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile ABD iki süper güç olarak yer almıştır. Doğu’da SSCB’nin Batı’da ise ABD’nin arasında Avrupa, SSCB’nin dağılmasına kadar “iki kutuplu dünya” sürecini yaşamıştır (Tanrıverdi, 2017:27-28).

Küresel yıkım getiren savaşın ardından barışın sürekli olmasını sağlamak, ekonomik entegrasyonu sağlamak için ABD öncülüğünde kurumsal yapılar oluşturulmuştur. Birleşmiş Milletler 1945’de, 1946’da IMF (Uluslararası Para Fonu) ile Dünya Bankası kurulmuştur. Küreselleşme sürecini hızlandırma amacıyla GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) yürürlüğe girmesi ve OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) nin kurulması ile 1950 ve 1960’lı yıllarda yoğunluklu olmak üzere küreselleşmede ikinci dalga yaşanmıştır (Saruhan, 2010:32).

19. ve 20. Yüzyılda küreselleşmenin sermaye hareketlerinde yarattığı en önemli gelişme, ilk dönemde reel mal ile altın standardı düzenlenirken ikinci dalga ile kağıt paraların nominal değişimi ile fiyat oluşmuştur.

1.4.4. 1980 sonrası Dördüncü Küreselleşme Evresi (Üçüncü Dalga Küreselleşme)

Dünya Bankası, küreselleşmenin bu aşamasını diğerlerinden ayıran 3 temel özelliği olduğunu belirtmektedir.

- Bu evrede gelişmekte olan ülkelerin önemli bir kısmı küreselleşme sürecine dâhil olmuşlardır,
- Sürece dâhil olmayan ülkeler ise milli gelirin azalması ve kişisel gelirin düşmesi ile karşı karşıya kalmışlardır,
- Küresel sermaye akımlarının yanı sıra işgücünün hareketliliği de önemli düzeylere ulaşmıştır.

Üretilen nihai malların önemli kısmının farklı ülkelerde üretilen ara malların bileşiminden oluştuğu düşünüldüğünde, üretim sürecinin yayıldığı ve uluslararası anlamda uzmanlaşma sürecine girildiği de eklenebilmektedir (Saruhan, 2010:16).

Taşımacılığın önem kazanması, araba ve kamyon üretimini öncü sektörler haline getirdi. Konteyner taşımacılığı, hava taşımacılığının da artması kara ve deniz taşımacılığının karma kullanımı ile evrim geçirmiştir. Petrol, sonrasında nükleer enerji ile elektrik üretimi de devreye girmiş ve önemli bir kullanım sahası bulmuştur. Bu sürecin en etkili aktörü şüphesiz çokuluslu şirketler (ÇUŞ) olmuştur. Operasyonları tüm dünyayı saran, toplam ticaret ve yatırımın önemli kısmında söz sahibi olmuşlardır. ÇUŞ'ların operasyonları 1970 ve sonrasında rejim değişikliklerine, ticaret ve yatırım anlayışının değişmesine sebep olmuştur. Doğrudan yatırım ile üretim sürecini bir ülkede gerçekleştirmek yerine, üretimin bölümlendirilmiş operasyonlar şeklinde birden çok yerde gerçekleştiği döneme geçilmiştir (Molle, 2013:27-28).

Özellikle 1990'lı yıllar küreselleşme dalgasının dünyaya yoğun şekilde yayılma gösterdiği yıllardır. Bu dönemde gelişmekte olan ülkelere Washington Uzlaşısı adı verilen küreselleşmenin prensipleri sunulmuştur. Bu prensipler:

- Mali disiplin sağlanmalı ve denk bütçe anlayışı esas olmalı,
- Döviz dâhil ekonomide fiyatlama piyasa sinyalleri dikkate alınarak düzenlenmeli,

- Dış ticaret ile para hareketlerin serbestleşmeli,
- Kamu iktisadi teşekküllerinin özelleştirilmeli,
- İç pazar düzenlemeleri kaldırılmalıdır.

Belirtilen uzlaş, küreselleşmenin başlıca reçetesi olmuş uluslararası sermaye hareketlerine artan bir ivme kazandırmıştır. 2000’li yılların başından itibaren ABD’nin likidite genişletici politikaları sebebiyle borçlanma olanaklarını kolaylaştırmıştır ve artırmıştır (Ongun, 2013:158).

1.5. KÜRESELLEŞMENİN UNSURLARI

Küreselleşme sürecinin dünya üzerinde eş zamanlı olarak etkileri, ülkelerin sürece ilişkin etki ve katılımları farklı düzeyde gerçekleşmiştir. Gerek zamanla ortaya çıkan olgular neticesinde, gerekse ihtiyaçlar birtakım kavramların oluşmasını ve kurum-kuruluşların ortaya çıkmasını zaruri kılmıştır. (Özyılmaz, 2016:25-38).

1.5.1. Çokuluslu Şirketler (ÇUŞ)

Çokuluslu Şirketler (ÇUŞ), küreselleşme ile dünyanın birden çok bölgesinde ekonomik faaliyet gösteren, doğrudan yatırım yapan ve üretim süreçlerini birden fazla ülkede gerçekleştiren işletmeler olarak tanımlanabilmektedirler (Saruhan, 2010:49). Diğer bir tanımda ÇUŞ’ler; birden çok ülkede yatırım yapan, üretim ile ilgili kararların bir merkezden alındığı, bağlı şirketlerin kararlarını çeşitli yollarla etki altına alabilen şirketler olarak ifade edilmektedir (Ulaş, 2004:152).

Birleşmiş Milletler ÇUŞ’lerin tanımını; yapı ile faaliyetlerini açıklamak, uluslararası hukuki bir statü tanımlamak ve uyacakları uluslararası hukuk normlarını oluşturmak amacıyla aşağıdaki şekilde yapmaktadır (Satıroğlu, 1984:22):

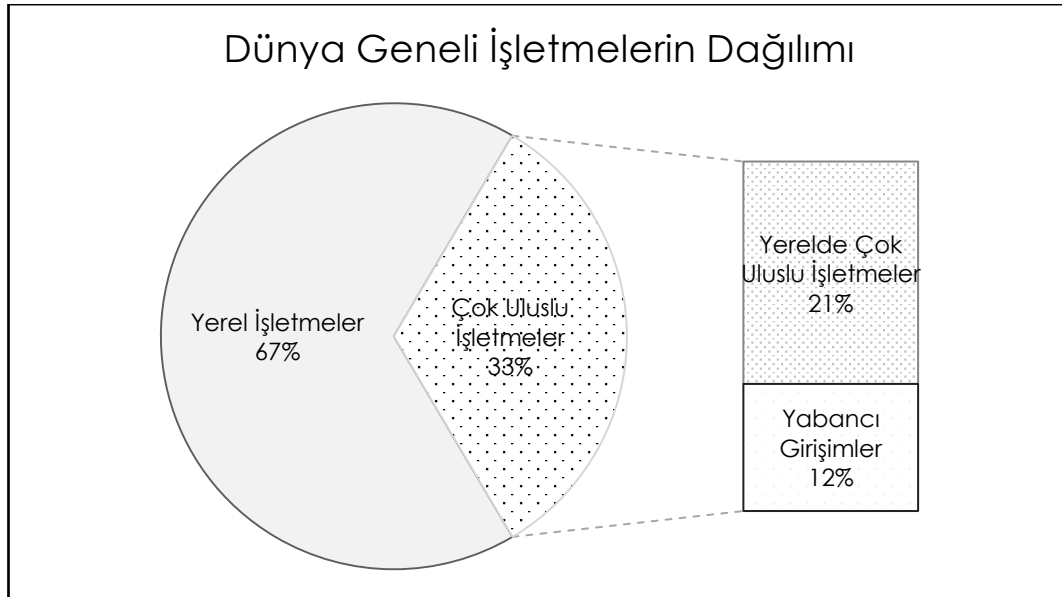
- İşletme birimlerinin hukuki durumu ve faaliyet alanına bakılmaksızın iki ya da daha fazla ülkede faaliyet gösteren,
- Evrensel strateji oluşturmak üzere işletme birimleri arasında ortak politika belirlenmesine yol açan, bir veya birden çok karar alma mekanizmasının kontrolüne dayanan, nüfusun sahiplik veya işletme birimleri arasındaki bağlar ile kullanıldığı,

- Sorumlulukların birimler arasında birimler arasında paylaşıldığı iktisadi işletmelerden oluşan ticari bir girişimdir.

Önceleri ihracat şirketleri olarak kurulan bu şirketler sonraları birden çok ülkede buldukları operasyonları ile çok uluslu hale gelmişlerdir. Çokuluslu şirketler tarihsel gelişimleri açısından aşağıdaki şekilde gruplanabilmektedir (Robinson, 1972: 67):

- a) Uluslararası Şirket (International): Merkezi yönetim sistemini esas alarak güçlü olduğu ana merkezi dışında diğer ülkelere girmeye çalışan şirket türüdür.
- b) Çok Uluslu Şirket (Multi-national): Birden çok ülkede kazanç sağlayıcı iktisadi faaliyette bulunan ve uluslar arası üretimde bulunan işletme türüdür.
- c) Uluslar ötesi Şirket (Trans-national): Yönetimi çeşitli uluslardan gelen yöneticilerden oluşan, ülkeler arası sınırların ötesine geçebilen şirket türüdür. Yönetimi farklı milletlere mensup kişilerce yürütüldüğünden aldıkları kararlar ulusal nitelik taşımamaktadır.
- d) Uluslar üstü Şirket (Supra-national): Uluslararası bir anlaşma ile kurulan, uluslararası bir kuruluş nezdinde faaliyetlerini sürdüren şirket türüdür. Denetim ile vergilendirme himaye eden uluslararası kuruluş ve bulunduğu ülkeye tabi olmaktadır.

En eski ÇUŞ 1600 yılında kurulan “The British East India Trading Company” olduğu kabul edilmektedir. 1970 yılında kabaca 7.000 olan ÇUŞ sayısı, ekonomik liberalleşme süreci ile birlikte 2000 yılında 38.000’e yükselmiştir. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD)’a göre ÇUŞ’lerin 2008 yılına gelindiğinde mali kurumlar haricinde sayılarının 82.000’e ulaştığı ve yurtdışında faaliyet gösteren 230.000 şirketi yönettikleri ifade edilmektedir. ÇUŞ’ler 2014 yılı verilerine göre küresel anlamda brüt toplam üretimin %33’ünü karşılamakta, toplam ihracatın %49’unu yapmaktadırlar. Göreli olarak yüksek verimlilikte kullandıkları işgücünün de etkisi ile toplam istihdamdaki payları yalnızca %23’dür (OECD, 2018:1-7).

Şekil 1.1. Brüt Toplam Üretim Sahipliğine Göre İşletmelerin Dünya Geneli Dağılımı (2014)

Kaynak: OECD. (2018). Multinational Enterprises in The Global Economy <https://www.oecd.org/industry/ind/MNEs-in-the-global-economy-policy-note.pdf>

Küresel aktör olarak ÇUŞ'ler ve yabancı yatırımlar küresel üretimin Şekil 1.1'de görüleceği üzere %33'ünü gerçekleştirdiği tahmin edilmektedir. Yerel iç pazarda üretim yaparak veya ana merkezlerinde üretim yapan ÇUŞ'lerin üretimlerinin ise %21 düzeyinde olduğu tahmin edilmektedir.

Ortaya çıkma sebeplerine ilişkin çeşitli görüşler olsa da modern anlamda ÇUŞ'lerin 19. Yüzyılda hızla ortaya çıktığı ve Birinci Dünya Savaşına kadar olan dönemde kurumsallaşan ağırlıklı olarak imalat sanayiinde faaliyet gösterdikleri yönünde görüş birliği bulunmaktadır. Üretim ve pazarlama etkinliklerini dünya ekonomisini sürekli analiz ederek yerine getirmektedirler. Hatta gelişecek alanlar ve teknolojik gelişmeler konusunda otorite olacak kadar gelişkin birikime sahiptirler (Özyılmaz, 2016:26).

ÇUŞ'ler artan ticareti rekabet karşısında daha esnek ve hareket kalabilmek adına; teknolojik gelişimleri takip edebilmek ve sermaye yatırımlarını azaltmak için taşeronlaşma yoluna gitmişlerdir. Nedeni oldukları işgücünün esnekleştirilmesine yönelik politik düzenlemelerin yanı sıra saatlik işgücü gibi, ücreti maliyet unsuru olarak gören bir anlayışla sendikasızlaşmanın önünü açmışlardır (Fırat, 2006:66).

ÇUŞ'lerin ülkeler adına olumlu denilebilecek yönlerini ele alacak olursak en önemli olanı, geldikleri ülkenin ihracat rekabet gücünü artırmalarıdır. Geldikleri

ülkeye yatırım yaparken beraberlerinde teknoloji, sermaye ve yönetsel bilgi getirmekte, taşeron sayılabilecek yerel işletmelerin mal ve hizmet tedariki sağlayarak bölgesel, uluslararası pazara erişim sağlayabilmektedirler. Yatırıma ev sahipliği yapan ülkenin reel milli geliri; ÇUŞ'lerin o ülkeye getirdiği teknoloji, sermaye ve bilgi ölçeğinde artmaktadır (Aktan, 2005:70-72). Bunun yanı sıra ev sahibi ülkede üretim ve istihdama katkı yapabildikleri ölçüde üretim ve tüketim düzeyi ile refah artmaktadır.

1.5.2. Uluslararası Kuruluşlar

Uluslararası bir yapı kurma fikri ilk defa İtalyan filozof Dante'nin fikri olduğu düşünülmektedir. 1310 yılında yayınladığı "De Monarchia" adlı eserinde kutsal toprakların (Kudüs) kurtarılması için, tüm Hristiyan monarşilerinin birleşmesini ve başında Kutsal Roma İmparatorluğunun olacağı bir büyük monarşik yapının olmasının gerektiğini belirtir. Emeric Cruce'un 1623'de yayınladığı eserinde ise sürekli barışı sağlamak için Venedik'te tüm hükümdarların elçilerinin bulunacağı bir meclis kurulmasını, aralarındaki uyuşmazlıklarını bu mecliste görüşülmesini önermiştir. Meclis Başkanı'nın Papa, Başkan Yardımcısının ise Osmanlı Padişahının temsilcisi olmasını önermiştir. Kendi çağına göre ütopyik olan bu fikirler için uygulama zamanı 20. yüzyıl olmuştur (Karluk, 1998:21).

Uluslararası kuruluşlar, ulus devletlerin ortaya çıkışı ve hakimiyetlerini dünya üzerinde sağlamaları ile görülmeye başlamıştır. Tarihte 30 Yıl Savaşları olarak anılan ve 1648 yılında Vestfalya Barış Anlaşması ile sona eren kanlı Protestan-Katolik Savaşı ile Kutsal Roma Germen İmparatorluğuna bağlı prenslikler bağımsız hale gelmiş ve uluslararası sistem kökünden değişmiştir.

Anlaşma ile kabul edilen Vestfalya Modeli, uluslararası sistemin egemen devletlerden meydana geldiği görüşüne dayanır ve Papalık gibi devlet üstü otoriteler bu modelde etkisini kaybetmiştir. Antlaşmanın giriş bölümünde; Avrupa'nın bağımsız ve özgür devletlerden oluşan, birbirine elçi gönderebilen, ittifaklar kurabilen ve dağıtabilen, kendi ekonomik ve siyasal çıkarlarını gözeticeği belirtilmiştir. Vestfalya Modeli olarak adlandırılan, mutlak ve katı egemenliği esas alan bu anlayış 1945 yılına değin hakimiyetini sürdürmüştür (Kiraz, 2012:94-95).

Vestfalya Modelinin önemi modern devletler sisteminin temelini atması ve coğrafi alan ile devletin geniş özerkliğinin kabul etmesinde yatmaktadır. Küreselleşme ile insan haklarındaki gelişmeler bu kapsamda meşruiyet ve egemenlik kaynaklarında

yaptıkları düzenlemeler, birey ve uluslararası toplumun çıkarları öne çıkmasına neden olmuştur (Bakan ve Tuncel, 2012:51-63).

İnsanların, malların ve fikirlerin giderek bütünleştiği ve küreselleştiği süreçte, yaşanan değişimler tüm ulusları zorunlu dayanışmaya girmesine ve toplumları uluslar üstü boyutta düşünülmesi gerektiğinin değerlendirilmesine sebep olmuştur. Uluslararası siyasal örgütlenme 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlamış, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ortaya çıkan sorunlar ve çözüme yönelik ortak çabaların artması nedeni ile kapsam ve sayıca çoğalmıştır (Toprak ve Altay, 1996: 1-22).

Ulus devletlerin rekabeti, çıkar çatışmaları ve askeri gerginlikler 1914 yılında Avrupa'yı savaşa itmiştir. Birinci Dünya Savaşını bitiren Paris Barış Konferansı ardından Milletler Cemiyeti 1920 yılında kurulmuş, İkinci Dünya Savaşının çıkışını engelleyemeyen örgüt dağılmıştır. Savaşın ardından galip devletler, uluslararası sistemi yeniden oluşturmak için Birleşmiş Milletler'i 1945 yılında kurmuş piyasa koşullarının oluşmasını amaçlamışlardır. Harabeye dönen Avrupa ekonomilerini kalkındırmak için aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 16 ülkeye yardım öngören Marshall Yardımları (1948-1951) yürürlüğe konulmuştur (Şahin: 2011:37-38).

Bretton Woods sonrası süreçte, Bretton Woods ikizleri olarak da adlandırılan IMF, Dünya Bankası kurulmuş ardından GATT kuruluşu gerçekleşmiştir.

Tablo 1.4 Birleşmiş Milletler Sistemi

Program ve Fon Adı	Komisyonlar	Seçilmiş Bazı Kuruluşlar
UNCTAD United Nations Conference on Trade and Development Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı	<u>Fonksiyonel Komisyonlar</u> Sosyal Gelişim İnsan Hakları Uyuşturucu ile Mücadele	IMF International Monetary Fund Uluslararası Para Fonu
UNEP United Nations Environment Programme Birleşmiş Milletler Çevre Programı	Suçla Mücadele ve Ceza Adaleti Gelişim İçin Bilim ve Teknoloji Sürdürülebilir Kalkınma Kadının Statüsü Nüfus ve Gelişim	IBRD World Bank Group Dünya Bankası Grubu
UNDCP United Nations Drug Control Programme Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Kontrol Programı	Afrika Bölgesel Ekonomik Komisyonu (ECA) Avrupa Bölgesel Ekonomik Komisyonu (ECE) Latin Amerika ve Karayipler Bölgesel Komisyonu (ECLAC) Asya ve Pasifik Bölgesel Komisyonu (ESCAP) Batı Asya Bölgesel Komisyonu (ESCWA)	ICAO International Civil Aviation Organization Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
UNDP United Nations Development Programme Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı	Oturuma özel ve daimi diğer komiteler, uzman, geçici ve ilgili organlar	IMO International Maritime Organization Uluslararası Denizcilik Örgütü
UNFPA United Nations Population Fund Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu		ITU International Telecommunication Union Uluslararası Telekomünikasyon Birliği
UNHCR Office of the United Nations High Commissioner for Refugees Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi		ILO International Labour Organization Uluslararası Çalışma Örgütü
UNICEF United Nations Children's Fund Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu		FAO Food and Agriculture Organization Gıda ve Tarım organizasyonu
WFP World Food Programme Dünya Gıda Programı		UNESCO United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
		WHO World Health Organization Dünya Sağlık Örgütü
		WIPO World Intellectual Property Organization Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü
		UNIDO United Nations Industrial Development Organization Birleşmiş Milletler Endüstriyel Kalkınma Örgütü

Kaynak: Molle, 2003:109

1.5.2.1. Uluslararası Para Fonu - IMF (1945)

IMF, uluslararası para sisteminin istikrarını sağlamak temel amacı ile 1945 yılında kurulmuştur. Hali hazırda 189 ülke kuruluşu üyedir. Uluslararası para sisteminin istikrarı üç yolla gerçekleştirilmektedir (<https://www.imf.org/en/About>):

- Küresel ekonomiyi ve üye ülkelerin ekonomilerini izler,
- Ödeme güçlüğü çeken üye devletlere borç para verir,
- Üye devletlere pratik yardımlar sunar.

Türkiye İkinci Dünya Savaşı sonrasında Marshall Yardım'ından yararlanmak maksadı ile 1947 yılında ABD ile İktisadi İş birliği Anlaşması imzalamış, 1948 yılında da IMF'e üye olmuştur. İlk stand by anlaşmasını ise 01 Ocak 1961 tarihinde imzalamış, toplam 19 stand by anlaşması ile 11.738,96 Milyon SDR tutarında yardımdan yararlanmıştır. (Eroğlu ve Eroğlu, 2009:130).

1.5.2.2. Dünya Bankası (1944)

İlk olarak Uluslararası Yeniden İnşa ve Gelişme Bankası (IBRD) olarak 1944 yılında kurulan Dünya Bankası, savaş sonrası yıkılmış ülkelerin yeniden inşası için kurulmuştur. Baraj, elektrik şebekesi, yol yapımı ve sulama sistemleri gibi altyapı yatırımlarına ağırlıklı ve öncelikli olarak odaklanmıştır. Dünya Bankası Grubu beş farklı kurumdan oluşur:

- Dünya Bankası (IBRD)
- Uluslararası Finansman Kurumu (IFC)
- Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA)
- Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID)
- Uluslararası Yatırımları Garanti Kurumu (MIGA)

1956 yılında Uluslararası Finansman Kurumu'nun kurulması ile gelişmekte olan ülkelerdeki işletmelere ve finans kurumlarına kredi vermeye başlamıştır. 1960 yılında IDA kurulmuş, yoksul ülkelere verilen desteğin önemi nedeni ile yoksullukla mücadele grubun öncelikli hedefi haline almıştır. (<http://www.worldbank.org/en/about/history>). Üye ülkeler ile diğer ülkeler arasında

çıkabilecek yatırım anlaşmazlıklarını çözmek amacıyla 1966 yılında ICSID kurulmuştur. MIGA yabancı yatırımcıların az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yönlendirilmesine öncülük etmek üzere Dünya Bankası çatısı altında 173 üye ülke tarafından 1988 yılında kurulmuştur. MIGA, küresel sıcak para hareketlerinden etkilenen Türkiye dahil pek çok ülkeye hizmet vermektedir (Lök, 2017:362-363).

Dünya Bankasına, hedef kitlesi az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olmasına karşın, 188 üyesi bulunmaktadır. Türkiye 1947 yılında üye olmuş ilk krediden ise 1950 yılında faydalanmıştır. 1950-2003 yılları arasında sektörel, yapısal destek ve uyum nitelikli 160'ın üzerinde kredi anlaşmasıyla Dünya Bankası'ndan yaklaşık 21 milyar \$ krediden yararlanmıştır (Ayaz, 2013:4-6).

1.5.2.3. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması – GATT (1947)

İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi maksadı ile elli kadar ülke Uluslararası Ticaret Örgütünü (ITO) kurmak istemiştir. Örgütün serbestleşmeye yönelik adımlarının üye ülkelerin iç politikalarına müdahale niteliği taşımasından ötürü ABD başta olmak üzere sanayileşmiş bazı ülke meclislerince onaylanmamıştır. Kuruluş müzakereleri devam eden ve uzayacağı görüldüğünden, kuruluşun ülke meclisleri tarafından onaylanmasına değin geçen sürede belirli mallarda tarife indirimleri uygulanmak istenmiştir. Bu amaçla GATT yirmi üç üye ülke tarafından 1947 yılında geçici olarak imzalanmıştır. 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurulana kadar geçen sürede GATT, geçici olmasına rağmen, dünya ticaretine genel kabul gören mahiyetle uygulanmıştır. Türkiye anlaşmayı 1953 yılında imzalamıştır (Şahin, 2011:51-52).

GATT hedeflerine ulaşmak için birtakım prensipler ortaya koymuştur (Şimşek, 2011:51-53):

- En çok kayırılan ülke; bir ülke eğer başka bir ülkeye gümrük kolaylığı sağlarsa, indirimden diğer ülkeler herhangi bir yükümlülük altına girmeden yararlanabilirler
- Fiyat Mekanizmasına Sadakat; ülkeler sanayilerini koruma maksadı ile tarife dışı araçlarla korumacılık yapılmasının önüne geçilecek, korumacı politika yürütmek için gümrük tarifeleri kullanılabilir

- Ticarete zarardan kaçınma ve danışma; ülkeler uluslararası ticarete zarar verici hamlelerden kaçınacaklar, anlaşmazlıklar görüşmelerle çözülmeye çalışacaktır
- Ticaret Kısıtlamalarını Tedricen Azaltma; ülkelerin ticareti serbestleştirmek maksadı ile gümrük tariflerini düşürmeleri ve diğer kısıtlamaları kaldırılması amaçlanmaktadır.

GATT kapsamında 1948 yılından itibaren uluslararası kural ile prensiplerin daha da iyileştirilmesi ve pekiştirilmesi amacıyla sekiz çok taraflı müzakere turu gerçekleştirilmiştir (GİB 2009:3).

1.5.2.4. Dünya Ticaret Örgütü –DTÖ (1995)

1995 yılında Uruguay müzakereleri ertesinde kurulan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), GATT tarafı olan ülkeler doğrudan örgütü oluşturmuşlardır (Molle, 2013:110). DTÖ, Cenevre merkezli çok taraflı bir kuruluş olup 2018 yılı itibari ile 168 ülke üyedir. Küresel ticareti ve ticaretin serbestleşmesini ana odağına koyması nedeniyle aynı zamanda bu görüşlere karşı olanların hedef seçtiği bir kuruluştur. DTÖ, GATT kapsamını genel anlamda içermekle birlikte Hizmetlerde Genel Anlaşma (GATS) ile Fikri Mülkiyet (TRIPS) gibi bir takım konu ve alanlarda düzenlemeler yapmaktadır. DTÖ’de her üye ülkenin eşit oyu vardır, bazı istisnalar dışında uluslar üstü kuruluş değildir. Gündeme ilişkin oylamalar bir dizi gayri resmi gruptan gelmektedir. GATT genel manada tarife indirimine odaklanırken DTÖ tarife dışı engeller üzerine çalışmalar yapmaktadır (Ritzer and Dean, 2019: 64-66).

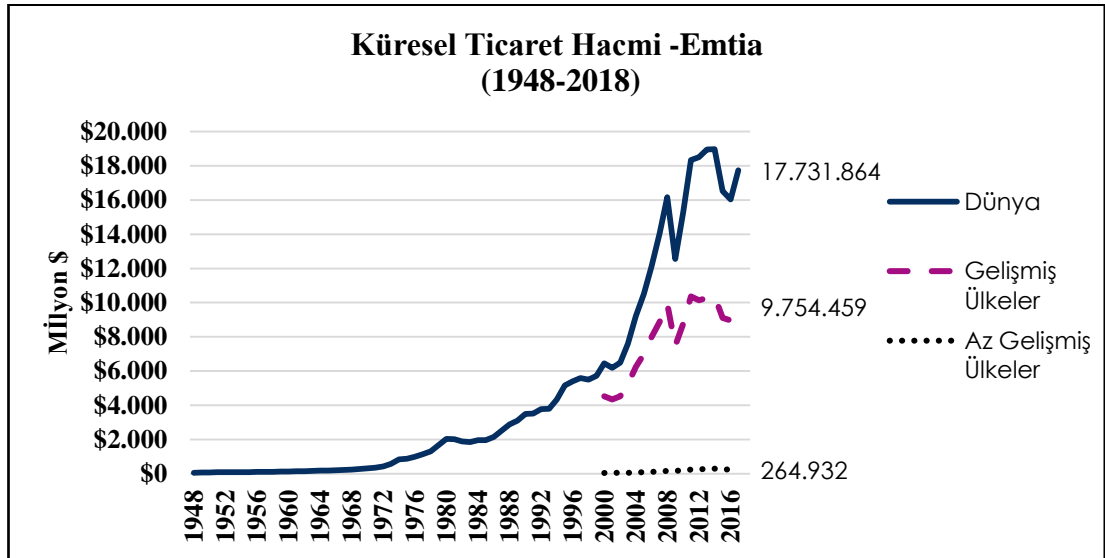
1.5.2.5. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı – OECD (1961)

Teşkilatın temeli, 1948 yılında Marshall Planı çerçevesinde Avrupa kıtasının yeniden inşası için kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OEEC) ile atılmıştır. Teşkilatın başarısı ve küresel anlamda çalışmalarını yayma amacı ile üye ülkelere ABD ile Kanada’nın da katıldığı Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) 1961 yılında kurulmuştur (OECD, 2019:1). Merkezi Paris’tir ve 34 üye ülke bulunmakta; üye ülkelerle ilgili ekonomi, kalkınma, yönetim ile alakalı çalışmalar yaparak tecrübe paylaşımı yapmaktadır. Türkiye kurucu üye olarak katılmıştır ve teşkilatın amaçları şunlardır (Delice vd., 2018:401-404):

- Ekonomik büyüme, istikrar, ticaret ve kalkınma amacıyla iş birlikleri kurarak refah ile yoksullukla mücadele için hükümetlere destek sağlamak,
- Ekonomik ve sosyal gelişmenin getirdiği çevresel sorunlar arasında dengeyi izlemek,
- İstihdam yaratmak,
- Sosyal eşitlik temelinde yönetim sağlamak,
- Kalkınma sorunlarına yönelik olarak hükümetlere öneriler getirmek.

1.5.3. Uluslararası Ticaret ve Sermaye Hareketleri

Uluslararası ticaret, küreselleşmenin yoğunlaşması ile her yıl katlanarak artmaktadır. Teknolojik gelişmeler, bölgesel entegrasyonlar, uluslararası kuruluşların destekleyici faaliyetleri ülkeler arası ticaret hacmini yükseltmiştir. Gelişmiş ülkelerin payının özellikle küresel ticaretin artış trendine girdiği 1980’li yıllar itibari ile belirgin yükselişi Şekil 1.2’de görülmektedir. Belirtilen dönemde az gelişmiş ülkelerinin küresel ticarete katkısı oldukça sınırlı artış göstermektedir. Az gelişmiş ülkeler küresel ticaret hacminin yalnızca %1,5’ünü gerçekleştirebilmektedir.

Şekil 1.2. Küresel Ticaret Hacmi (1948-2018)

Kaynak: DTÖ, (08.04.2019)

Küreselleşmenin ülkelere getirdiği liberalleşme hareketleri ve serbest piyasa ekonomisinin yatırıma yönelik talebi artırmaktadır. Gerek ülkelerin cari açıklarını

kapatmak ve kalkınmalarını destekleyici dış yatırım teşvik uygulamaları gerekse kar güdüsü ile gerek dış yatırımcı olsun, sermaye hareketleri bu süreçte serbestleşmiştir. Sermaye hareketi üç boyutu ile ele alınabilir; doğrudan üretime yönelik olarak yatırımın uzun vadeli olarak gelmesi, mali piyasalar yoluyla kısa vadeli olarak gelmesi, kamu veya özel fark etmeksizin hisse edimi yoluyla yapılan dolaysız yatırımlar (Taşçı ve Demirbaş, 2011:83-84).

Küreselleşmeye doğrudan yabancı yatırım perspektifinden baktığımızda 1990-2010 yılları arasında 39 adet gelişmiş ülke, toplam yatırım tutarının yaklaşık %65'ini bünyesine katmıştır. 2011-2017 periyodunda ise dünyanın kalanına göre, özellikle 2015-2016 yıllarında gelişmiş ülkelere yüksek tutarda yatırım akışı gerçekleşmiştir. Tablo 5'de görüleceği üzere doğrudan yabancı yatırım ağırlıklı olarak yine refah ülkelerine akmış, dünyanın kalanı potansiyel refah düzeyinden sınırlı yararlanabilmiştir.

Tablo 1.5 Doğrudan Yabancı Yatırım Tutarları (1990-2017)

Doğrudan Yabancı Yatırım Tutarları (Milyon Dolar)							
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Dünya	1.567.676,51	1.574.711,50	1.425.376,56	1.338.531,81	1.921.305,54	1.867.532,71	1.429.807,45
Gelişmiş Ülkeler	824.391,27	858.262,91	693.153,70	596.699,15	1.141.250,62	1.133.245,24	712.382,92
Avrupa Birliği	434.755,94	492.007,32	344.674,84	259.932,55	515.866,11	524.010,37	303.579,67
ABD	229.862,00	199.034,00	201.393,00	201.734,00	465.765,00	457.126,00	275.381,00
Gelişmekte Olan Ülkeler	663.855,73	651.500,38	648.538,52	685.291,96	744.032,48	670.158,18	670.657,99
Türkiye	16.142,00	13.745,00	13.463,17	12.738,72	17.716,99	12.942,00	10.864,00
Az Gelişmiş Ülkeler	20.028,70	21.808,46	21.266,90	25.756,05	36.802,49	30.817,39	25.548,56

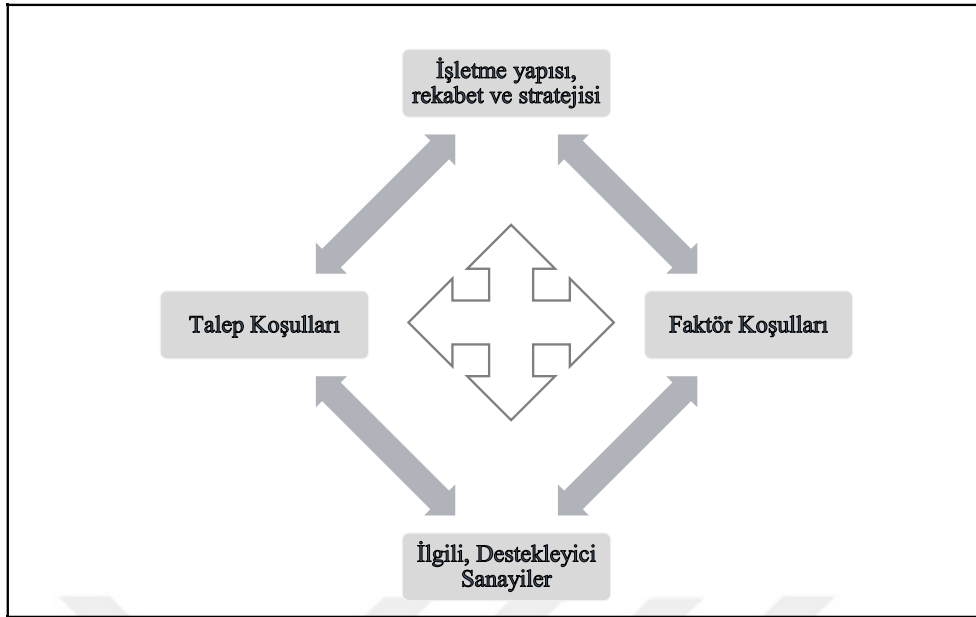
Kaynak: UNCTAD, (11.05.2016)

1.5.4. Uluslararası Rekabet

Üretimin doğal kaynaklara dayalı olduğu dönemden sonrası ile emek yoğun üretim süreci, sermaye yoğun üretim ve nihayetinde teknoloji-bilgi yoğun üretime geçiş sağlanmıştır. Küresel rekabet ortamı bu faktörler ışığında şekillenmiştir. Ülkelerin sahip olduğu faktör donanımını aynı zamanda o ekonominin gelişmişlik düzeyini de göstermesi açısından önemlidir. Doğal kaynaklardan teknoloji ve bilgi yoğun üretim faktörlerine doğru kayma, rekabetin yerel düzeyden küresel düzeye taşınmasına neden olmuştur (Kostakoğlu, 2018:51-53).

Uluslararası rekabette Porter Elması ile tanınan Michael Porter'ın 1990 yılında yaptığı araştırma, bir ulusun endüstrinin bir bölümünde başarılı olabilme derecesini; faktör zenginliği, iç rekabetin durumu, iç talep koşulları ve ilgili destek endüstrilerinin bileşik etkisinin bir fonksiyonu olduğunu öne sürer (Hill, 2015:201).

- *Faktör Koşulları:* Bir ulusun üretim faktörlerinin durumu, örneğin nitelikli işgücü ile endüstrinin altyapı durumu gibi, rekabetçi olmasında esastır.
- *Talep Koşulları:* Sanayinin ürettiği mal veya hizmete yönelik iç talep önem arz etmektedir.
- *İlgili ve Destekleyici Sanayiler:* Bu tür oluşumların varlığı veya yokluğu ilgili-ilişkili endüstriyi uluslararası anlamda rekabetçi yapmaktadır.
- *İşletme Yapısı, Stratejisi ve Rekabetçiliği:* İşletmelerin kuruluşu, örgütlenmesi ve yönetiminin nasıl olduğunun yanı sıra iç rekabetin durumu da önemlidir.

Şekil 1.3. Bir Ülkenin Rekabetçiliğinin Belirleyicileri- Porter Elması

Kaynak: Porter, 1990:78

Porter, Şekil 1.4'te belirtilen unsurları yanı sıra şans ile hükümet unsurlarını da çalışmasına ilave etmektedir. Şans unsurunda; tabii afetler, savaş ve ekonomik dalgalanmalar gibi dışsal etkiler tanımlanmaktadır. Hükümetlerin sübvansiyon ve sermaye piyasası düzenlemeleri gibi rekabette kısmi etkisi olduğunu modeline ilave etmektedir.

Rekabet edebilirlik, ekonominin verimlilik düzeyini hesaplamaya yarayan kurum, politika ve faktör olarak tanımlanabilir. Küresel Rekabet Endeksi bu bağlamda rekabet edebilirliği ve verimliliği gösteren birtakım unsurları farklı ağırlıklar kullanarak hesaplamaktadır. Dünya Ekonomik Forumu (WEF) 2005 yılından bu yana ülke ekonomilerinin rekabet güçlerini analizlerle ortaya koymaktadır. Küresel Rekabet Endeksi 4.0 versiyonu; ortam sağlanması, beşeri sermaye, piyasalar ve yenilik ekosistemi olmak üzere 4 başlık ve 12 bileşenden oluşmaktadır. 2018 yılı itibari ile Küresel Rekabet Endeksi şu şekilde sıralanmaktadır (WEF, 2017:11):

Tablo 1.6 2018 Küresel Rekabet Endeksi (İlk On Ekonomi ve Türkiye)

Sıra	Ülke Adı	Puan
1	Amerika Birleşik Devletleri	85,6
2	Singapur	83,5
3	Almanya	82,8

4	İsviçre	82,6
5	Japonya	82,5
6	Hollanda	82,4
7	Hong Kong	82,3
8	Birleşik Krallık	82,0
9	İsveç	81,7
10	Danimarka	80,6
61	Türkiye	61,6

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumu. <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2018/competitiveness-rankings/>. (10.04.2019)

WEF 2018 yılı Küresel Rekabet Raporunda, küreselleşme hakkında şu bulgulara yer verilmektedir (WEF, 2018b:5-8):

- Rekabetçilik ülkelerin birinin kazanıp diğerinin kaybettiği sıfır tabanlı bir oyun değildir. Her ülke rekabetçi bir düzeye erişebilir
- Ülkeler arasında aradaki uçurumunun daha da büyüyebileceği rekabetçilik açısından bir fark bulunmaktadır
- Sanayi Devrimi döneminde her ülke ekonomisine rekabetçi olabilme fırsatı yaratmaktadır
- Ekonomik atılım yapabilmek için teknolojiyi kaldıraç olarak kullanabilmek pek çok ülkede sınırlı kalmıştır
- İnovasyonu teşvik, pek çok ekonominin henüz uygulayamadığı bütünsel stratejileri gerektirir
- Temelleri güçlendirilmiş rekabetçi ekonomiler, şoklara karşı daha direnci artırmaktadır
- Eşitlik, sürdürülebilirlik ve büyümeyi gerçekleştirebilmek için proaktif ve ileri görüşlü liderliğe ihtiyaç vardır

Bağımsız ve uluslararası bir organizasyon olan WEF, Küresel Rekabet Endeksi ile rekabet güçlerine göre ülkeleri sıralamaktadır. Küresel Rekabet Endeksi 2018 raporuna göre, 140 ülke arasında Türkiye 61. sırada yer almaktadır. Listenin son sırasında ise Çad yer almaktadır. Listedeki ülke ekonomilerinin refah yaratma kapasiteleri hakkında da fikir edinilebilmektedir. Yenilikçi ve teknolojik gelişmeler ile katma değeri yüksek ürünlerin imalatı, ekonomilerin rekabet düzeyinin yükselmesine neden olmaktadır (Kostakoğlu, 2018:67).

Raporda Türkiye'nin 2018 yılına ait rekabetçilik durumu için şu değerlendirmeler yapılmıştır (WEF, 2018b:45):

- Neredeyse çift haneli enflasyon ve olumsuz borç dinamikleri, ABD'nin ticari yaptırımlarının tetiklediği döviz krizi ile birleşmektedir. Makro ekonomik istikrar sıralamasında 116. sırada yer almaktadır
- Güçlü kurumlarla inovasyon performansı 16. sırada ve iyi bir yayın skoru bulunmaktadır
- İş kurma göreceli olarak maliyetli ve bu kapsamda 87. sıradadır
- Kadının işgücüne katılımı oldukça düşük, işgücü piyasasında her 100 erkeğe karşılık yalnızca 39 kadın karşılık gelmektedir.

Küreselleşen dünyada uluslararası rekabet işletmelere üç rekabet stratejisi sunmuştur. İlki üretim maliyetlerini düşürerek piyasada lider konuma yükselmesini sağlayacak maliyet liderliğidir. İkincisi müşterilerin ürüne yönelik ilgisini toplamaya yönelik çalışmaları kapsayan ürün farklılaştırma çalışmalarıdır. Üçüncüsü ise belirlenen hedef üzerine stratejileri yönlendiren odaklanma stratejisidir (Tan ve Öztürk, 2018:131-147).

Şüphesizdir ki ufak bir mobil uygulama ile uluslararası gelir elde edebildiği dönemde bilgi veya diğer deyişle dijital çağda işletmelerin uluslararası pazara girmemesi düşünülemez. Küresel pazara giren işletmeler iki farklı baskı ile karşı karşıya kalmaktadır. İlki çetin rekabet koşullarının getirdiği maliyet azalma yönünde baskılar, ikincisi ise pazarın talebine yönelik istekleri yerine getirme zorunluğu olarak ifade edilen yerel duyarlılık (localresponsiveness) yönünde baskılardır. (Şahin vd., 2018:368-370).

1.5.5. Bilgi Teknolojileri ve Bilgi Toplumu

Bilgi toplumunun oluşmasında belki de en önemli yenilik işlenebilecek bilgi miktarını artıran mikro işlemcilerin geliştirilmesidir. 30 yıldan kısa sürede haberleşme uyduları, fiber optik kablolar, kablosuz teknolojiler ve internet ile küresel ağdaki gelişmeler iletişimde devrim yaratmıştır. Tartışmalı olsa da Moore Kanununda⁴

⁴ Moore Yasası: Intel şirket kurucularından Gordon Moore'un 19 Nisan 1965 yılında kaleme aldığı Electronics Magazine dergisinde yayınlanan makalesinde, her onsekiz ayda mikro işlemcilerin gücünün ikiye katlanacağını fakat üretim maliyetlerinin yarı yarıya azalacağını ileri sürdüğü teoridir.

belirtildiği üzere, teknoloji gelişmesiyle işlenen bilgi miktarının artmasına rağmen üretim maliyetlerinin azaldığı görülmektedir. Böylesi durumda küresel bir organizasyonu koordine etmek kolaylaşmakta ve iletişim maliyetleri düşebilmektedir. Örnek verecek olursak New York ve Londra arasındaki üç dakikalık telefon gideri 1930'da 244,65 \$ iken 1990 yılında 3,32 \$ bandına, 1998 yılında ise 0,38 \$ bandına kadar inmiştir. 1994 yılında ilk web tarayıcısının sunulduğu dönem sonrasında, internetin de yardımı ile günümüzde hızlıca sifıra doğru eğilim göstermektedir. (Hill, 2015:14)

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki baş döndüren gelişmeler, internetin hayatın her aşamasına girmesi ve e-ticaretin de yaygınlaşması ile küreselleşme tüm dünyaya yayılmıştır. Teknolojik gelişmelerin mal ve hizmetlerin üretimini süreç ile maliyet yönünden kolaylaştırması, bilgi teknolojilerinin ve bilgi toplumunun önemini iyice pekiştirmiştir (Özyılmaz, 2016:36).

Bilginin ve sermayenin rahatlıkla dolaşabildiği bu ortamda bilginin üretimi ve pazarlaması ulusal sınırları aşmakta ve bilişim uluslararası bir nitelik taşımaktadır. Yeni yaklaşım ile Ricardo'nun, daha düşük maliyetle üretmeye odaklı uzmanlaşmaya odaklanan Karşılıklı Üstünlükler Teorisi sürecinden; Porter'ın, yerel niteliklerin öne çıkarıldığı, Rekabetçi Üstünlük Teorisi'ne geçildiği ileri sürülmektedir. Uluslararası rekabetçi endüstriler Porter'a göre ancak yeterli kapasitesi olan ve bu imkânlar ile ürün iyileştirme ve inovasyon yapabilen endüstriler rekabetçi üstünlük sağlayabilir, bunu sürdürülebilir kılar. İyileştirme ve inovasyon ancak ileri düzey eğitim, araştırma-geliştirme ve bunlara benzer gelişmiş faaliyet alanlarına yatırım ile mümkün olabilmektedir.

Sanayi devriminin yarattığı ve günümüz kent yaşamını şekillendiren sanayi toplumu, gelişmiş ülkelerde 1950'li yılların ardından bilgi toplumu oluşmaktadır. Bilgi toplumunda, en önemli ve temel kaynak bilgidir. Bilginin üretimi, saklanması ve pazarlanması bilgi toplumunda yeni iş sahalarını oluşturmaktadır. Sanayi toplumunda rekabet, saldırganlık, bağlılık, hırs ve disiplin gibi iş değerleri; bilgi toplumunda yerini dayanışma, bireysellik, katılımcılık ve özgürlük gibi değerlere bırakmaktadır. Bilgi toplumunda sermaye fiziki değil, bilgi ile oluşmakta yani kaynağı insan olmaktadır. Bilginin öne alınması şüphesiz insanında ön plana alınmasını gerektirmektedir (Ünal, 2009:131-133).

Tablo 1.7. Sanayi Toplumu ve Bilgi Toplu Karşılaştırması

	Sanayi Toplumu	Bilgi Toplumu
Üretim	Gelişim buhar makineleri ile başlamıştır	Bilgisayarlar
	Kol gücü	Bilgi gücü
	Fiziki ve düşünsel anlamda insan katılımı	Düşünsel anlamda yüksek nitelikli insan
	Sanayi malı ve hizmetler	- Bilgisayar - Elektronik Haberleşme - Robotlar - Gelişmiş malzeme teknolojileri
Üretimin Temel Gücü	Fabrikalar	- Bilgi ağları - Veri bankaları
Üretim Faktörleri	- Emek - Tabiat - Girişimci - Sermaye	Emek-Tabiat-Girişimci-Sermaye + Teknik Bilgi
Sektörler	<i>Birinci.Tarım</i> <i>İkinci.Sanayi</i> <i>Üçüncü.Hizmetler</i>	<i>Birinci.Tarım</i> <i>İkinci.Sanayi</i> <i>Üçüncü.Hizmetler</i> <i>Dördüncü.Bilişim</i>
Sermaye	Maddi sermaye	- Bilgi - İnsan
Politik Sistem	Temsili Demokrasi	- Katılımcı Demokrasi - Tele-Demokrasi ve e-demokrasi
Temel Bilgi	- Fizik - Kimya	- Kuantum Elektronığı - Moleküler Biyoloji - Çevresel Bilimler

Kaynak 1: Ünal, 2009:135-136

Kaynak 2: Aktan, 1998:118-134

Diğer taraftan ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeyi farkı bu süreçte artmıştır. Gelişmekte olan ülkeler bilgi üretmeyerek gelişmiş ülkelere teknolojik ürünler ithal ettiklerinden gelişmiş ülkelere daha bağımlı hale gelmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerin bu bağımlılığı azaltmaları ve gelişmiş ülkeler düzeyine yükselmeleri ancak eğitim ve sağlığa yapacakları beşeri yatırımlarla mümkün olabilecektir (Karagül, 2003:82-89).

1.5.6. Sivil Toplum Kuruluşları

Küreselleşme ile eskiyen ulus devlet anlayışı, kalkan sınırlar, ulaşım imkânların artışı ile mesafe önemini yitirmekte, yerel siyasetin yerini sınırları aşan daha yeni ve akılcı yönetim şekilleri gündeme gelmektedir. Toplum kurallarını koymakta yetki yerel otoritelerden milletler üstü düzenleyicilere doğru kaymaktadır. Siyasi güç, oluşan uluslararası sivil örgütlerine bağlı bir takım aktivist akımına doğru yön değiştirmektedir (Rodrik, 2011:183).

Temsili demokrasi ve mevcut siyaset yapma biçimlerinin yetersizliği, ancak küresel eylemle çözüme kavuşturulabilecek sorunların ortaya çıkması küresel sivil toplumun oluşmasında etken olmuştur. Sivil toplum kuruluşları (STK), yerelde küçük derneklerden uluslararası organizasyonlara değin değişik yelpazede faaliyet göstermektedirler (Uslu ve Marangoz, 2008:111-113).

Sivil Toplum, devletin hakimiyet alanı dışında kalan ve toplumsal gruplar tarafından doldurulan alanı ifade etmek için kullanılmaktadır. Literatürde bu tür kuruluşlar NGO-Non Governmental Organizations (Hükümet Dışı Kuruluşlar) olarak adlandırılmakta, ülkemizde ise Sivil Toplum Kuruluşları (STK) veya Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) olarak kullanılmaktadır. Güç odağı haline gelmeye başlayan STK'lar yasama, yürütme, yargı ile medyanın ardından "beşinci güç" olarak nitelendirilmeye başlanmıştır (Demirel, 2011:153-156).

Tıpkı küreselleşen şirketler gibi küreselleşen sorunlara çözüm olmak üzere kurulan veya gelişen organizasyonlar bulunmaktadır. Literatürde "International Non-Governmental Organizations" (INGO's), Uluslararası Hükümetler Dışı Kuruluşlar, olarak geçen kuruluşların modern anlamda ilk örneği 1865'de kurulan Kızıllaç'tır. Bu organizasyonlar halk hareketi olduğundan ana hedeflerini gerçekleştirebilmek için diğer yapılara nazaran oldukça etkindirler ve formel yapılara nazaran üyelerinin ihtiyaçları ve taleplerine çok daha hakim olmakla birlikte medyanın ilgisini daha fazla çekebilmektedirler. INGO's için dönüm noktası 1992 yılındaki sera gazlarına yönelik anlaşmanın imza sürecinde ve 1999 DTÖ ABD'nin Seattle şehrinde yapılan toplantısında gerçekleşen eylemler olmuştur. Olumsuz olarak nitelendirilebilecek özellikleri ise şunlardır (Ritzer and Dean, 2019:203-205):

- Özel ilgi odaklı kuruluşlar olup geniş kapsamlı problemleri dikkate almazlar,
- Üyelerinden başka kimseye hesap vermezler, demokratik değillerdir ve sıklıkla gizli hesapları vardır,
- Yerel organizasyon ve yapılarla uyumsuz seçkinci ve demokratik olmayan yapılarıdır,
- Güçlerini korumak, üyeliklerini korumak veya sorunlarına ilgi çekmek için sıkça medya ve kamuoyuna başvururlar,
- Çıkar ve hedefleri için sorunun büyüklüğünü abartabilirler,
- Bazılarının hedefleri diğerlerinin hedefleri ile çelişebilmekte, çözüm önerileri çatışabilmektedir,
- Belki de en önemlisi, devlete nazaran sosyal konularda daha fazla yardım ediyormuş gibi görünürler.

1.6. KÜRESELLEŞMENİN ETKİ ALANLARI

Küreselleşmenin ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel, coğrafi-ekolojik ve teknolojik olmak üzere beş farklı boyutta etki alanı olduğu değerlendirilmektedir (TASAM, 2006:2-15).

1.6.1. Ekonomik Küreselleşme

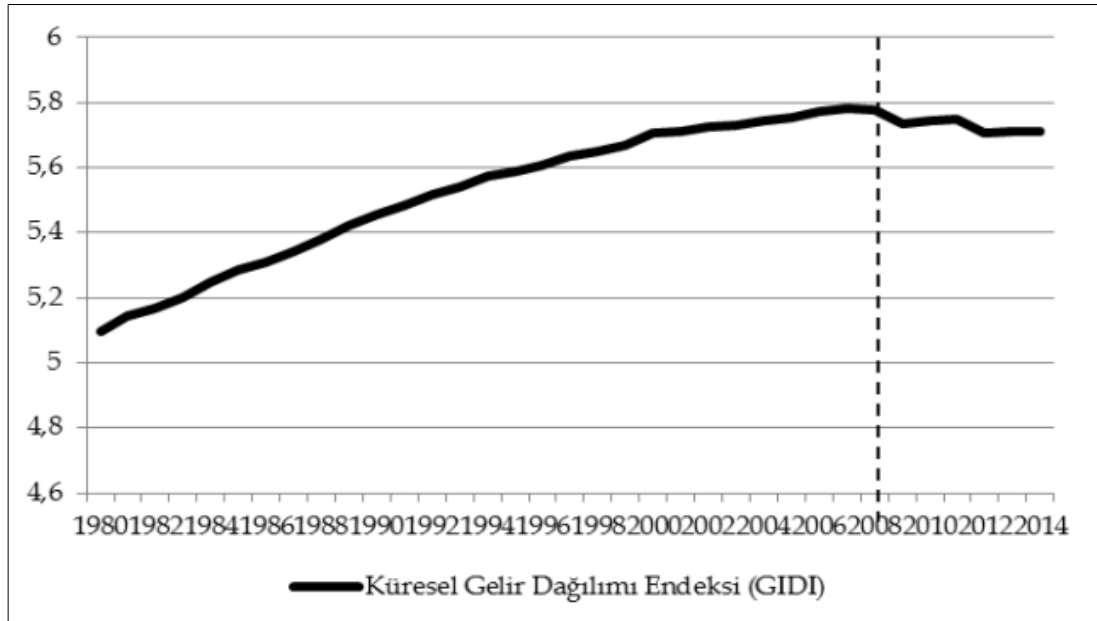
Ekonomik küreselleşme, yatırımın ve uluslararası ticaretin artması ile yoğunlaşmasını ifade eder. Küreselleşmeyi oluşturan itici güç şüphesiz, küresel kapitalizmdir. Temel felsefesi sınırsız servet birikimi olan kapitalist ekonomi, “bırakınız yapsınlar” ve “görünmez el” söylevleri özellikle Avrupa’da kapitalizmin çerçevesini belirlemiştir. Sanayi Devrimi, toplu üretimi ve büyük sermaye birikiminin oluşmasını sağlamıştı. Büyük sermaye birikimi ile güçlenen Avrupa’nın Asya, Amerika ve Afrika’da kolonileşmesi ve küresel ticaretin oluşmasını sağlamıştır.

1929 Büyük Buhran’ı deneyimleyen ve “görünmeyen el” in çözüm üretemediği küresel dünya, Keynesyen görüşle piyasayı düzenlemek için devlet müdahalesinin gerekli olduğuna kanaat getirdi. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Bretton Woods ile

yaratılan sabit kur sistemi ve kurulan uluslararası organizasyonlar sistemin istikrarlı şekilde büyümesine olanak sağladı.

1970’li yılların ardından sona eren Bretton Woods sistemi ardından sermaye, dünyayı yeknesak bir pazar olarak algılayan küresel stratejiyi geliştirdi. Küresel ekonomi internet gibi yeni teknolojinin de yardımı ile dünya ekonomisi üretim süreci ve finansal sistemin bir araya geldiği bütünleşik küresel ekonomi haline geldi. Üçüncü Dalga Küreselleşme evresi ile büyüme hızı ve istikrarında düşüş, teknolojik işsizlik, gelir adaletsizliği çarpıcı şekilde öne çıkmıştır. Ulus devletlerin süreç içinde ekonomi ile ticaretle etkinliği ve denetimleri azalmış ancak uluslararası şirketlerin etki alanları, etkinlikleri artmıştır.

Neoliberalizmin sosyalizme ve diğer sistemlere karşı zaferini ilan ettiği 1980’li yıllarda, gelişmiş ülkelerin oyunun kurallarını neoliberal kurallara göre koyulmasını sağlamak üzere, Washington Uzlaşması benimsenmiştir. ABD ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelerin kendi dinamikleriyle uyguladıkları neoliberal iktisat politikaları, Türkiye dâhil olmak üzere az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere, mali yardım için başvurulmuş başta IMF ve Dünya Bankası olmak üzere “yapısal uyum programları” adı altında uygulanmaya zorlanmıştır. (Yıldırım, 2011:1-23).

Şekil 1.4. Küresel Gelir Dağılımı (GDI) Verileri (1980-2014)

Kaynak: Uysal ve Deviren, 2016:1255

Şekil 1.4’de küresel gelir dağılımı, gelişmiş ülkeleri yoğun bir şekilde etkileyen 2008 krizi dönemi haricinde, ağırlıklı olarak neoliberal politikaların uygulanmaya başladığı 1980’li yıllardan itibaren olumsuz yönde etkilenmiştir.

Ekonomik küreselleşme ile piyasa ekonomisinin gelişmesi, ekonomik örgütlenmelerin dünya çapında hızla oluşmasını, sermaye hareketi serbestisini, serbest ticaretin yapılabilmesini, küresel dış ticaret hacminde genişlemeyi ve ÇUŞ’lerin faaliyetlerinin artırmasını sağlamıştır (Aktel, 2001:197). ÇUŞ’ler etkinliğinin çoğalması, küresel fon akışının da artmasına neden olmuştur.

Sanayi toplumunun kent yaşamını şekillendirdiği, piyasa ilişkilerinin olduğu son 150 yılda dünyada 20’ye yakın ekonomik kriz yaşanmıştır. Küresel ekonominin yaygınlaşması, ticaret ilişkilerin ülkeden ülkeye, kıtadan kıtaya birbirine bağlı olması nedeni ile küresel mahiyet taşıyan bu krizler aşağıda bahsedilenler belirgin şekilde yıkıcı etki yaratmıştır:

Tablo 1.8. Ekonomik Krizlerin Kronolojisi

1857 Yılı Krizi	ABD’de fon piyasasında başlayan kriz, Avrupa’ya oldukça kısa sürede etkilemiştir
1873 Uluslararası Finansal Krizi	Gayrimenkul piyasasında spekülasyon işlemleri nedeni ile Avusturya ve Almanya’da başlamış, ABD ve Latin Amerika Ülkelerini etkilemiştir
1914 Finansal Krizi	Birinci Dünya Savaşı esnasında ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya artan askeri harcamalarını finanse etmek amacıyla menkul kıymetlerini toplu olarak yabancı alıcılara satışını yapmaya başladılar. Bu durumda para ve mal piyasasında şok gerçekleşmiştir.
1929-1933 Büyük Buhran	Dünya ekonomisine verdiği zarar bakımından insanlık tarihinde eş benzeri olmayan kriz ilkin New York Fon Borsasında başladı ve tüm dünyaya yayıldı.
1957 Yılı Ekonomik Krizi	ABD, İngiltere, Kanada, Belçika, Hollanda ile diğer gelişmiş ülkeleri etkilemiştir.
1973 Yılı Ekonomik Krizi	ABD kaynaklı olan kriz yıkıcı etki bakımından 1957 yılı krizinden daha yıkıcı olmuştur.
1987 Krizi (Kara Pazartesi)	ABD önde olmak üzere özellikle gelişmiş ülke piyasalarını etkilemiştir.

1994-1995 Meksika Krizi	Sermayenin ülkeden kaçışı ile başlayıp bankacılık sistemini etkilemiştir.
1997 Asya Krizi	Fon piyasasının çöküşü ile başlamış, hesaplamalara göre küresel hasılanın 2 Trilyon \$ kayıp yaşamasına neden olmuştur.
1998 Rusya Krizi	Rusya ekonomisini ve bölgesel ülke ekonomilerini etkilemiştir.
2007-2008 Küresel Krizi	ABD merkezli 1929 Büyük Buhran sonrasındaki en büyük krizidir.

Kaynak: Hacıyev Ş.H. ve Bayramov, 2012:443-44

Sebepler ve sonuçları farklı olsa da ekonomik krizler, küreselleşme ile birlikte geniş alanlara yayılma imkânı bulmaktadır. İletişim ve ulaşım olanaklarını artıran teknolojik ilerlemeler sayesinde şüphesizdir ki piyasalar arasında etkileşim gelişmiştir. Etkisi ve şiddeti artan ekonomik krizler, dünya ekonomisinin yaşadığı önemli bir sorun olarak varlığını korumaya devam etmektedir (Işık ve Duman, 2012:76-77).

1.6.2. Siyasi Küreselleşme

Kâr maksimizasyonu amaçlayan girişimci ve sermaye grubu yalnızca üretim ve kârı değil, aynı zamanda dünya ölçekli pazarın oluşumuna neden olmuştur. Bu da liberalleşme ve dışa açılma çabalarının siyasi küreselleşmenin önemli unsuru haline getirmiştir. 1990 yılında SSCB'nin yıkılması ile yeni dünya düzeninde devletin gücü, konumu, işleyişi tartışma konusu haline gelmiştir. Sermayenin küreselleşmesi, hegemonik güçler ile iktidar blokları arasındaki çekişmeler, Bretton Woods sonrası süreçte kurulan uluslararası ve uluslar üstü kuruluşların aldığı kararların yarattığı baskı, uluslararası hukukun ulus devletleri değil birey ve sivil toplumu esas alması, küresel konjonktürün iç-dış politika ayrımını kaldırması devleti zayıflatmıştır (TASAM, 2006:6-7).

Küreselleşme süreci ile birlikte ulus devletler yetki ve otoritelerinin bir kısmını uluslararası kuruluşlar, uluslar üstü kuruluşlar ile paylaşmışlardır. Ülkeler arasında siyasi ilişkilerin artması sebebi ile uluslararası ilişkiler önem kazanmıştır. BM, NATO ve AB gibi örgütler uluslararası anlaşmazlıkların büyümeden, çatışma olmadan engellenmesine yardımcı olmaktadır. Devlet dışı örgütlerin güçlenmesi bölgesel ve

küresel siyasi söylemleri etkilemeye başlamıştır. Küreselleşme siyasal boyutu ile aslında bir bütünleşme sürecini kapsamaktadır. Ancak Avrupa Birliği örneğinde olduğu gibi merkez-çevre ülkeler arasında refah farkı daha da artmıştır. Küreselleşmenin siyasal boyutundaki ana öge olan yaygınlaşan liberalleşme akımları, siyasal açıdan demokratikleşme akımı yaydığı açıktır (Güven, 2017:2-3).

1.6.3. Sosyo-Kültürel Küreselleşme

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere gelişmiş olan ülkelere olan göç, küreselleşmenin belirgin sosyal-kültürel yönünü açığa çıkarmıştır. Öyle ki 19. Yüzyılda yeni vatan edinme nedenli olan göç, 20. Yüzyılda iş arama umuduyla ülke ve kıta değiştirildiği boyuta dönüşmüştür.

Ulusal kültür, belirli bir insan topluluğunun zaman içerisinde ve bilinçli bir şekilde bina edilmesidir. Bu manada süreklilik arz eden, ortak bir kadere dayanan, duygu ve değerler sistematiğine sahiptir.

Küreselleşmenin devlet üstü ve devlet altı etkileri nedeni ile ulus devletler, ulusal özelliklerini kaybetme tehdidi ile karşılaşmışlardır. Devlet üstü organizasyonlar tek tipleşmiş devlet yapılarını dayatmakta, devlet altı organizasyonlar ise küreselleşmenin yönlendirdiği mikro milliyetçi akımlar kültürel parçalanmalara davetiye çıkarmaktadır. Uzun dönemler boyunca birlikte yaşamış topluluklar parçalanmaya, yaşadıkları ulus devletleri ise dönülmez şekilde bölünmelerine neden olmaktadır (Kartal, 2016:317).

Yeni kitlesel iletişim araçlarının icadı, dünyanın her yerinde benzer fikir ile kültürü dağıtan ve empoze eden yeni bir medya yaratmıştır. Kültürlerin homojenleşmesine neden olan durum, George Ritzer tarafından McDonaldization olarak adlandırılmaktadır (Ritzer, 2011:131).

Olumlu yönleri ile bakılacak olursa sosyo-kültürel küreselleşme demokrasi, insan hakları, çevrenin korunması ve terörizmle mücadele gibi insanlığı ilgilendiren konularda uluslar üstü anlayışla yaklaşımı ifade etmektedir. Diğer değişle kültürel küreselleşme ile uluslararası barış ve işbirliği sağlanmaktadır (Oksay, 2004:477) Nitelikli işgücüne dünya genelinde sunduğu fırsatlar, toplumlar arası iş fırsatlarının

doğması ve farklı ülkelerdeki insanlar arasında evliliğin artması küresel değişimin boyutlarındandır (Çelik, 2012:68-69).

1.6.4. Coğrafi ve Ekolojik Küreselleşme

Çevre kirliliği sorunlarının sınırların ötesine taşınması ülkeleri birbirine daha bağımlı hale taşımıştır. Devletler kendi yaşamlarını tehlikeye sokabileceğini düşündüklerinden, başka devletin sınırları içerisinde yaşadığı çevre sorun veya felaketlerine kayıtsız kalamamaktadırlar.

Dünya geneline yayılma eğilimi muhtemel hastalıklar, tüketime dayalı kültürün dayattığı yüksek verime yönlendirilen hatalı tarım uygulamalarının yarattığı çevresel sorunlar, küresel iklim değişikliklerinin yarattığı olumsuz etkileri bulunmaktadır. Endemik özellik taşıyan bitki ve sebze türlerinin dünya geneline yayılması gibi olumlu etkileri olarak değerlendirilmektedir.

1.6.5. Teknolojik Küreselleşme

Bilgi, iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması ve bilişimin ülke sınırlarını kaldırması anlamını taşıyan teknolojik küreselleşme, üretim sistemlerinin ve teknoloji tabanında iş organizasyonlarının köklü değişimi olarak ortaya çıkmaktadır. Üretimin küreselleşmesi sürecinde dönüm noktası olan yeni üretim sistemi; Post-Fordizm, emek verimliliğindeki yavaşlama ile sermaye kısıtlarını aşabilmek adına şiddetlenen rekabete uyum sağlamanın sonucunda oluşmuştur.

Teknoloji üreten, transfer ettiği teknolojiyi geliştiren ve üreten, beşeri birikimleri ile bilim düzeylerini yükselten ülkelerin gelişmiş ülkelerle verimlilik farkını kapatabileceği, iyimser görünse bile söylenebilmektedir. Ticaret ve finans piyasalarının serbestleşmesi, üretimin uluslararası boyuta taşınmasına rağmen gelişmişlik aynı hızla küreselleşmemektedir. Araştırmalar azınlık sayılabilecek yeni sanayileşen ülkeler haricinde, kişi başına gelirden ülkeler arasındaki farkı kapatan bir eğilim olmadığını göstermektedir.

Küreselleşmenin teknolojik boyutu, işgücü piyasaları ile istihdamı da etkilemiştir. İş becerisi yüksek ve rutin işleri yapan işgücünün yerini; tasarım ve

kalitenin yanı sıra bakım, onarım süreçlerinde yer alacak aktif çok yönlü işgücü talebini doğurmuştur. Üretim proseslerinde yer alan rutin işlerin robotlar tarafından yapılmaya başlanması teknoloji nedenli işsizler yaratmaktadır (Eser, 1995:7-10).

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KOBİ'LER VE KOSGEB DESTEKLERİ

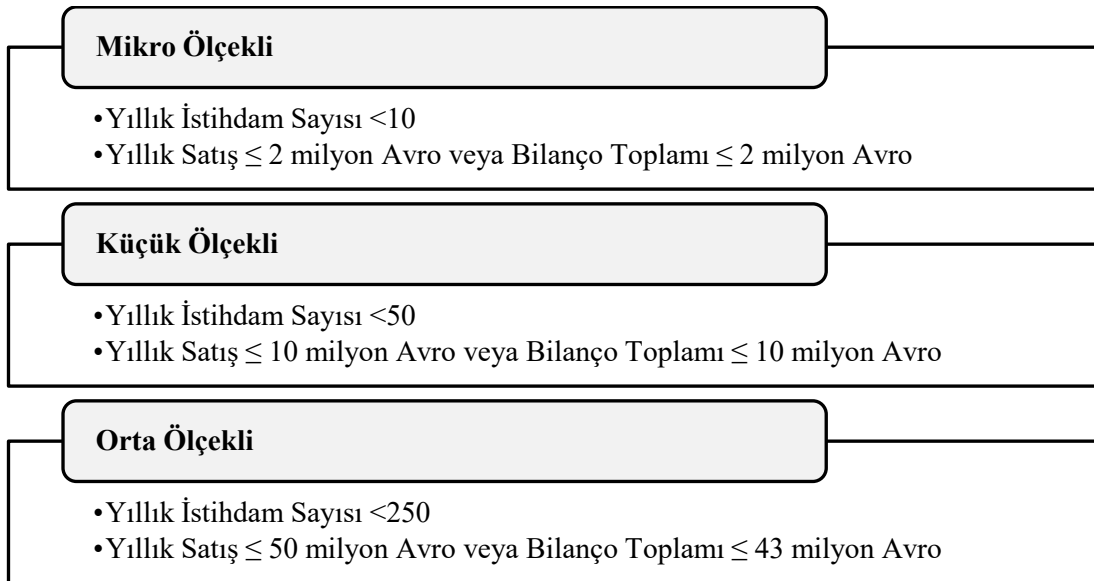
2.1. KOBİ TANIMI

Küreselleşme sürecinde ekonomik etkiyi anlamlandırabilmek için, tüm dünyada olduğu kadar ülkemizde de önemli bir ekonomik birim olan KOBİ'lerin durumunu irdelemek yerinde olacaktır.

KOBİ tanımı ülkeden ülkeye farklılık göstermekte, hatta aynı ülke içinde bile farklı tanımlarla ifade edilebilmektedir. Örneğin gelişmiş ülkeler KOBİ tanımlaması yaparken bağımsızlık düzeyi, pazar payı, personel sayısı, toplam aktif büyüklüğü ve toplam satışlar gibi değerlerden bir veya birkaçını birlikte kullanmaktadırlar (Müslümov, 2002:13).

Günümüzün karmaşık iş ilişkileri nedeniyle birbirine yakın mali, operasyonel ve idari ilişkileri yönüyle diğer girişimler ile oldukça benzerlik gösteren KOBİ'ler, farklı yapı ve büyüklüktedir. Bu yakınlıktan ötürü KOBİ'ler ile büyük girişimleri birbirinden kesin bir çizgi ile ayırmak oldukça güçtür. Avrupa Komisyonu, dört aşamadan oluşan değerlendirme sistemi oluşturmuştur. KOBİ'ler; 250 kişiden az istihdam eden ve yıllık satış rakamı 50 milyon avroyu ve/veya mali bilanço büyüklüğü 43 milyon avroyu geçmeyen girişimler olarak tanımlanmaktadır.

Avrupa Birliği KOBİ'leri mikro, küçük ve orta büyüklük kategorisine göre ayırmakta, bağımsızlık kriteri ile birlikte değerlendirmektedir. Bağımsız işletme; sermaye veya hisselerinin %25'inden fazlası başka işletmede bulunmayan olarak ifade edilmekte olup ölçeklerine göre KOBİ tanımı, Avrupa Komisyonu 6 Mayıs 2003 tarihli resmi tanımı aşağıdaki şekilde yapmıştır (European Commision, 2015:3-23):

Şekil 2.1. Avrupa Birliği'nde Ölçeklerine göre KOBİ'ler

Kaynak: European Commission, 2005:11

ABD'de üretici ve ihracatçı olmayan hizmet işletmeleri, İhracatçı Hizmet İşletmeleri, Çiftlikler için sınıflandırdığı KOBİ'leri 500 kişiden az kişi çalıştıran işletmeler olarak tanımlamıştır. ABD, KOBİ sınıflandırmasında yıllık kazanç da değerlendirmeye alınmaktadır.

Tablo 2.1. ABD'de KOBİ Tanımı

	Üretici ve İhracatçı Olmayan Hizmet İşletmeleri	İhracat Yapan Hizmet İşletmeleri*		Çiftlikler
		Yoğun	Yüksek Değerli**	
Çalışan Sayısı	<500	<500		<500
Kazanç	Kullanılmamaktadır	≤ 7 milyon \$	≤ 25 milyon \$	<250.000 \$

* Profesyonel, bilimsel ve teknik hizmetler ile finans ve sigorta hizmetlerini kapsar
**Yalnızca bilişim hizmetleri bu kategoridedir

Kaynak: United States International Trade Commission, 2010:1-3

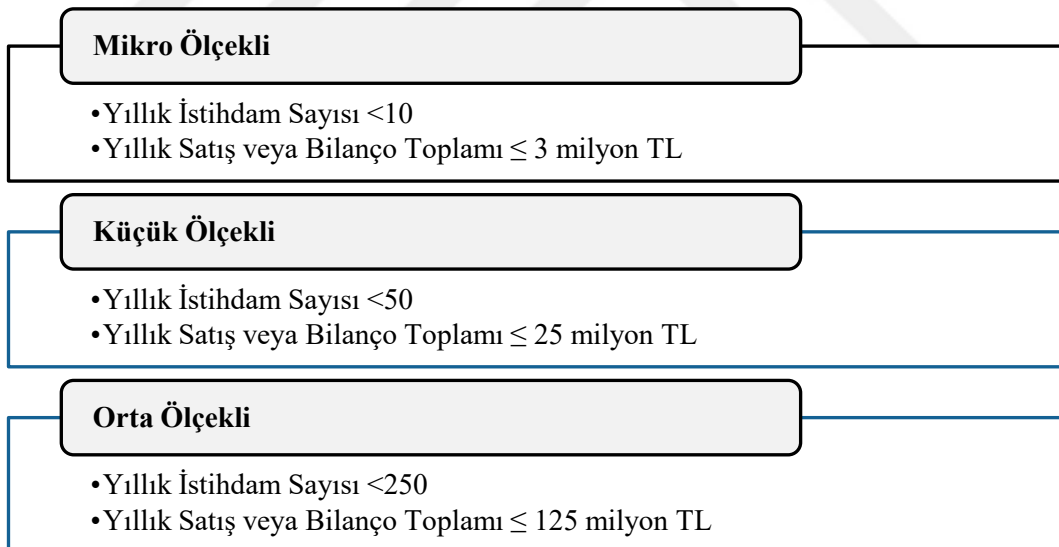
Japonya'da KOBİ tanımı, 1999 tarihinde yürürlüğe giren İşletme Yasası ile her sektör için ayrı ayrı tanımlanmıştır. İşletmenin KOBİ sayılabilmesi için aşağıdaki koşullardan birini taşıması gerekir (SME Support Japan).

Tablo 2.2. Japonya’da KOBİ Tanımı

	Üretici ve Diğerleri	Toptan	Perakende	Hizmet
Sermaye	≤ 300 milyon Yen	≤ 100 milyon Yen	≤ 50 milyon Yen	≤ 50 milyon Yen
Çalışan Sayısı	≤ 300	≤ 100	≤ 50	≤ 100

Kaynak: SME Support Japan, <http://www.smrj.go.jp/english/about/target.html>, (29.04.2019)

Türkiye’de ise 2005 yılında yürürlüğe giren yönetmelik ile KOBİ’leri yıllık ikiyüzelli kişiden az çalışan istihdam eden; mali bilançosu veya net satış geliri 125⁵ milyon TL’yi aşmayan ekonomik birimler veya girişimler olarak tanımlanmıştır. KOBİ Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik kapsamında AB ile benzer şekilde bağımsızlık durumu ile ölçeğe göre ayırım yapılmıştır. Sınıf değişimi veya vasıf kaybı ancak üst üste iki yıl değer aşımı ile mümkün olabilmektedir.

Şekil 2.2. Türkiye’de Ölçeklerine Göre KOBİ’ler

Kaynak: KOSGEB,

https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mevzuat/2019_KOSGEB_Kanunu.pdf, (29.04.2019)

⁵ 30.04.2018 tarih ve 2018/11828 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 40 milyon TL sınırı, 125 milyon TL olarak düzenlenmiştir.

Ülkemizde KOBİ'lerin bağımsızlık durumu üç kategoride sınıflandırılmaktadır:

Bağımsız İşletme

- Başka bir işletmenin %25 veya daha fazlasına sahip olmayan
- Tüzel kişi veya kamu kurum/kuruluşu bu işletmenin %25 veya daha fazlasına sahip değilse
- Konsolide edilmiş hesap düzenlenmesi sebebi ile bağlı işletme değilse

Ortak İşletme

- Bir işletmenin tek başına veya bağlı işletmeleriyle birlikte %25-%50 aralığında sahip olması halinde ortak işletme sayılır.

Bağlı İşletme

- Başka bir işletmenin çoğunluğuna sahip olması halinde bu işletmelerden birincisi hâkim, diğeri ise bağlı işletmedir.

Yine aynı mevzuata göre bir işletmenin, sermayesinin veya oy haklarının %25'den fazlasına kamu kurum veya kuruluşunun sahip olması halinde, bu işletme KOBİ sayılmamaktadır (KOBİ Tanım Yönetmeliği, 2005, Md.11).

2.2. KOBİ'LERİN ÖNEMİ

20. Yüzyılın ilk yarısında işletmelerin gittikçe büyümeleri nedeni ile KOBİ'lerin varlıklarını sürdüremeyecekleri düşünülmektedir. Ancak geçen sürede ortadan kalkmalarının aksine önemleri daha da artmıştır. Öyle ki KOBİ'ler bir ülkenin sosyo-ekonomik yapısı içinde sanayileşmenin, dağıtım-ticaret uygulamalarının önemli faktörü ve düzenli kentleşmenin vazgeçilmez unsuru olmuştur. Üretim sistemlerinin esnek olması ve talep değişimlerine çabucak uyum sağlamaları sebebi ile küresel şok ve krizlere dayanıklı KOBİ'ler pek sok sanayileşmiş ülkenin en önemli ekonomik birimleri haline gelmişlerdir. Hükümetler KOBİ'lerin desteklenmesi için ilgili meslek kuruluşları ile ortak çalışmalara yönelmekte, ekonomilerini sırtlayan bu birimler için kamu yetkilileri KOBİ'lere yönelik özel düzenlemeler yapmaktadırlar (Çelik vd.,2013:169).

Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) 2013 yılı verilerine göre Avrupa Birliği sınırlarında 21 milyon KOBİ'nin 88,8 milyon istihdam sağladığı, her on girişimden dokuzunun KOBİ olduğu ve yaratılan her üç istihdamın ikisinin KOBİ'ler tarafından yaratıldığını belirtilmektedir. KOBİ'ler aynı zamanda girişimci yapıları ve yenilikçi yapıları ile rekabetçiliği ve istihdamı artırmaktadırlar (European Commission, 2015:3).

<p>KOBİ</p> <p>100 işletmenin 99'u</p> <p>Her 3 istihdamın 2'sini</p> <p>Yaratılan katma değerin %57'si</p> <p>5 ana sektörde (Üretim, İnşaat, İşletme Hizmetleri, Konaklama ve Gıda, Toptan ve Perakende Ticaret) faaliyet gösteren işletmelerin:</p> <p>Üretimin %77'si</p> <p>Katma Değerin %71'i</p> <p>Toplam İstihdamın %77'si</p>		
<p>MİKRO ÖLÇEKLİ</p> <p>Her 10 işletmenin 9'u</p> <p>Toplam İstihdamın %29'u</p>	<p>KÜÇÜK ÖLÇEKLİ</p> <p>Toplam İstihdamın %20'si</p>	<p>ORTA ÖLÇEKLİ</p> <p>Toplam İstihdamın %17'si</p>

Şekil 2.3. Avrupa Birliği'nde 2017-2018 yılında KOBİ'ler

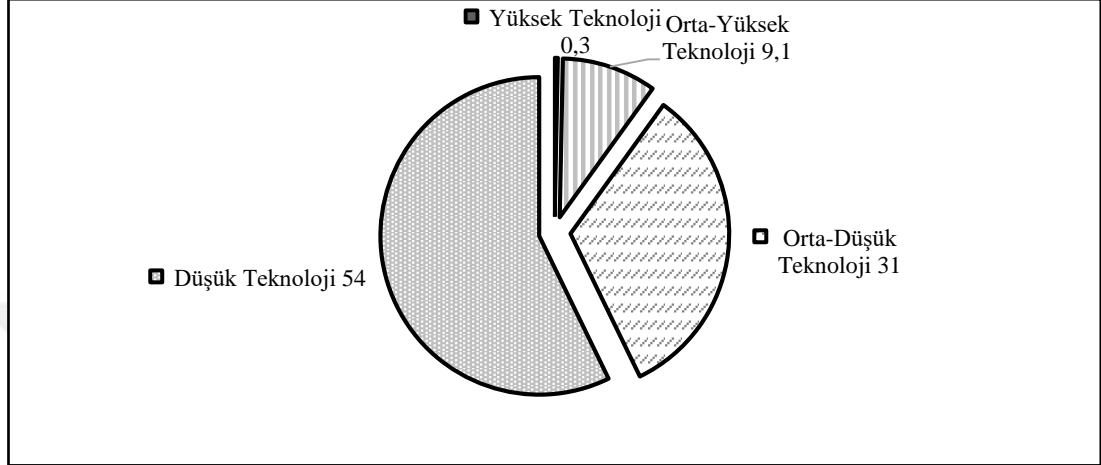
Kaynak: Eurostat, (29.04.2019)

ABD'de ekonominin bel kemiği olarak kabul edilen KOBİ'ler, son on yılda yeni yaratılan her işin üçte ikisini, ihracat yapan işletmelerin %98'ini oluşturmakta, doğrudan veya dolaylı ihracatla yaklaşık dört milyon girişimi desteklemektedir (US Trade Representative, 2019).

KOBİ'ler OECD ekonomilerinin %95'inden fazlasını ve istihdamın yaklaşık %70'ini sağlamakta, yeni yaratılan işlerin önemli bir kısmını yaratmaktadırlar. Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin katkısı ile ölçek ekonomilerinin önemi azalmaktadır. Bu sayede daha küçük ölçekli işletmelerin ekonomiye potansiyel katkıları artmaktadır (İraz, 2005:229).

Türkiye'de KOBİ'ler 2014 yılı verilerine göre toplam girişim sayısının %99,8'ini oluşturmakta, çalışanların %73,5'ini istihdam etmekte ve toplam cironun

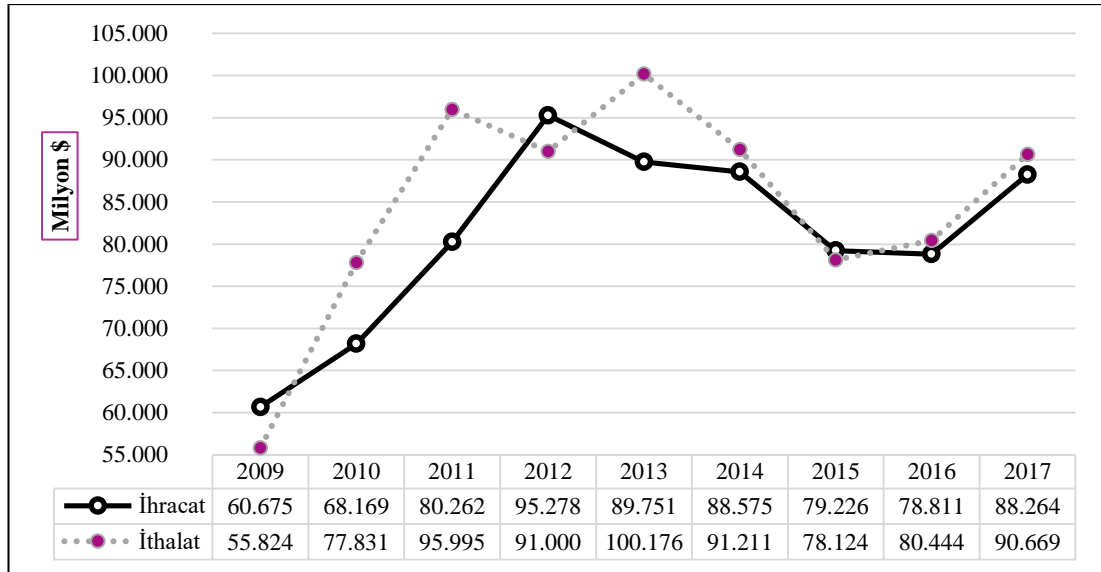
%62'sini gerçekleştirmektedirler. KOBİ'lerin; %39,2'si toptan ve perakende ticaret, motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı, %15,4'ü ulaştırma ve depolama, %12,4'ü ise imalat sanayi sektöründe faaliyet göstermektedirler. İmalat sanayide faaliyet gösteren KOBİ'lerin teknoloji düzeylerinin Şekil 11'de belirtildiği üzere ağırlıklı Düşük ve Orta Düşük Teknolojiye sahip olduğu belirtilmektedir.

Şekil 2.4. İmalatçı KOBİ'lerin Teknoloji Düzeyi, 2014 (%)

Kaynak: TÜİK. (2016). Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri, ss.2

2017 yılında toplam ihracatın %56,2'sini ülkemiz KOBİ'leri gerçekleştirmiştir. Ölçeğine göre değerlendirildiğinde ise toplam ihracatın %22'si Mikro Ölçekli İşletmelerce gerçekleştirilmiştir. Toplam ithalatın %38,9'unun KOBİ'ler tarafından gerçekleştirildiği, KOBİ sınıfına göre ise en yüksek pay %17,6'lık payla Orta Ölçekli İşletmelerce gerçekleştirilmektedir (TÜİK, 2018a).

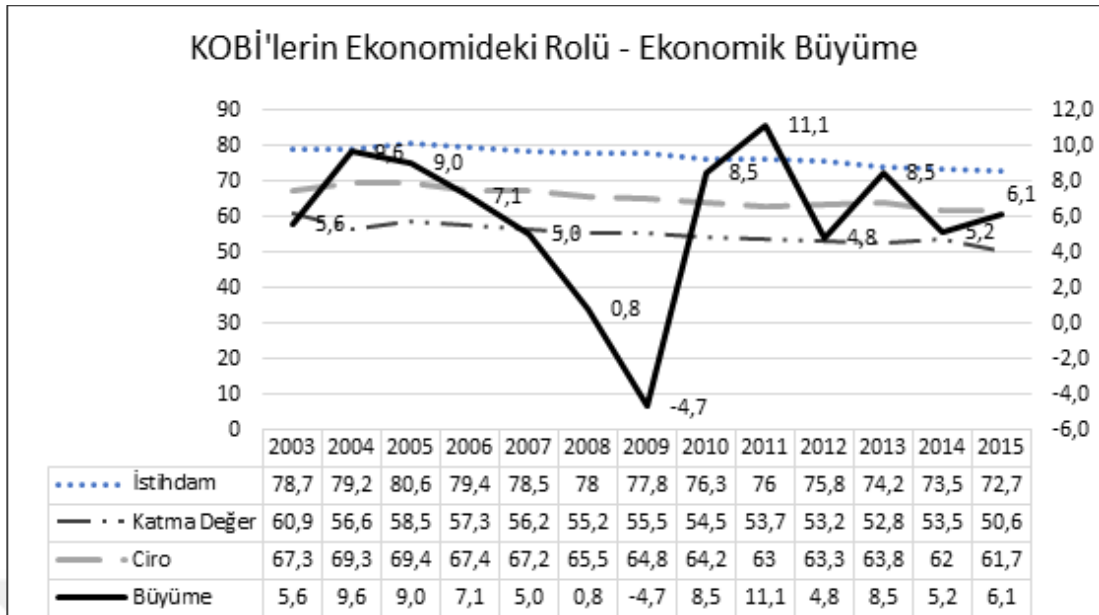
Şekil 2.5. KOBİ'lerin Yapmış Oldukları İthalat ve İhracat Rakamları (2009-2017)

Kaynak: TÜİK, (09.05.2019)

Şekil 2.5'de KOBİ'lerin ithalat ve ihracat rakamları verilmiştir. İhracatı artırmak ve ithalatı azaltmak, diğer deyişle dış ticaret açığını düşürmek için KOBİ'lerin ihracat potansiyelini artırmak, ithalata yönelik taleplerini giderici önlemler almak önem arz etmektedir.

KOBİ'lerin ekonomi içerisindeki önemini ve payı Şekil 2.6'da gösterilmektedir. Grafikte en dikkat çeken veri ekonomik daralmanın dip yaptığı 2009 yılında dahi KOBİ'lerin istihdam içindeki paylarında sınırlı düşüş yaşanması durumudur. KOBİ'lerde iş görme sınırlarının esnek olmasına karşın, bir nevi sosyal sorumluluğu da taşımaları ve çalışanları ile hemen yol ayrımına gitmemeleri olarak yorumlanmıştır.

2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planında küreselleşme sürecinin çok boyutlu ve oldukça derinleşen bir hale geldiği, büyüme ve gelişme gibi önemli fırsatlar sunmasına karşın tehdit ve riskleri de ülke ekonomilerine getirdiği vurgulanmıştır. Bu çerçevede tehdit ve riskleri değerlendirerek önlemler alan, potansiyellerini harekete geçirerek büyüme ve gelişmeye kanalize edebilen ülkeler seviye atlayabilecektir. Türkiye ekonomisinde olduğu gibi tüm ülkelerde, küresel eğilimler geleceğin şekillenmesinde orta ve uzun vadede etken olacaktır (Kalkınma Bakanlığı, 2013:5).

Şekil 2.6. KOBİ'lerin Ekonomideki Rolü, Ekonomik Büyüme (2009-100)

Kaynak: TÜİK, (27.06.2019)

Tehdit ve risklerin ülkemiz ekonomisine getirebileceği olumsuz etkileri azaltmak adına birtakım önlemlerin alınması kararlaştırılmıştır. Onuncu Kalkınma Planı çerçevesinde belirlenen hedefler kapsamında 2015-2018 yılları arasında KOBİ ve Girişimcilğe yönelik birtakım düzenlemelere yönelik KOBİ Stratejik Eylem Planı (KSEP) yürürlüğe konulmuştur. Planın temel amacı KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması yoluyla ülke ekonomik gelişimine katkılarının yükseltilmesi olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda hızlı büyüme potansiyeli taşıyan girişimler ile yenilikçi KOBİ'lerin desteklenmesinin esas olduğu vurgulanmıştır. Plan çerçevesinde aşağıdaki stratejik alanlarda aralarında Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)'in de bulunduğu kamu idarelerine birtakım ödevler verilmiştir (KOSGEB, 2015:36):

- “- KOBİ'lerin rekabet güçlerinin artırılması ve büyümelerinin sağlanması
- KOBİ'lerin ihracat kapasitelerinin artırılarak uluslararasılaşma düzeylerinin yükseltilmesi
- İş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi sürecinde KOBİ'lerin gözetilmesi
- KOBİ'lerin Ar-Ge ve yenilik kapasitelerinin geliştirilmesi
- KOBİ'lerin finansmana erişimlerinin kolaylaştırılması”

Artık ülkelerin dünya üzerinde güçleri ve önemleri, işletmelerinin dünya pazarlarındaki etkinliği ve gücü ile ölçülmektedir. Bu sebeple ülkemiz KOBİ'lerinin dünya pazarında yer almaları yalnızca kendilerinin yararına olmayacak aynı zamanda ülkemizin uluslararası arenadaki etkililiğini ve konumunu da belirleyecektir (Demirci ve Aydemir, 2006:177-178).

2.3. KOSGEB VE KOSGEB DESTEKLERİ

2.3.1. KOSGEB'in Kuruluşu ve Görevleri

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının ilgili kuruluşu olan KOSGEB, 20 Nisan 1990 tarih ve 3624 sayılı kanun ile kurulmuş özel bütçeli bir kamu kuruluşudur. KOSGEB, kuruluşundan önce KOBİ'lere yönelik olarak, selefi olan üç kuruluş bulunmaktaydı (Müftüoğlu, 2014).

İlki Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı ile yapılan anlaşma kapsamında 1973 yılında Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde Gaziantep'te pilot proje niteliğinde kurulan, teknik danışmanlık hizmetleri veren; Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi (KÜSGEM),

İkincisi 10 Kasım 1978 tarih ve 16728 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanıp yürürlüğe giren milletlerarası anlaşmaya göre, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı olarak oluşturulan Sınai Eğitim ve Geliştirme Merkezi (SEGEM),

Üçüncüsü 17 Haziran 1983 tarihinde 6744 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Sanayi Bakanlığı'nda oluşturulan ve ülke kapsamında faaliyette bulunmak üzere faaliyet gösteren Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı (KÜSGET).

Kanun tasarısı, TBMM'de görülmesinin öncesinde Plan ve Bütçe Komisyonuna sunulduğunda şu gerekçeler belirtilmiştir (TBMM, 1989:1-11):

- 1970'li yılların sonuna kadar enerji kaynaklarının yüksek oranlı kullanımına dayanan, uzmanlaşma ve seri üretimi gerektiren teknolojilerin sanayide kullanımına bağlı olarak kalkınma sağlanmıştır.
- 1980'li yılların başlarında teknoloji ve üretim metotlarında nitelik yönünde değişiklik yaşanmış, temel ekonomik gelişmenin odağını oluşturan büyük

işletmelerin yanı sıra bunların daha verimli üretim yapmalarını sağlayan tamamlayıcı unsur olan KOBİ'ler yepyeni bir önem kazanmıştır.

- Az sermaye ile çok üretim yapacak bir sistemin kurulması gerekliliği, küçük sanayi işletmelerini bu amaç için ideal kılmıştır.
- Uluslararası ticari ilişkileri artmış olan ülke ekonomimizi hem imalat ve hizmet sektörlerindeki hem de istihdamdaki önemli paya ve ekonomimizin temel ögesi olan büyük işletmelerin destekleyicisi ve tamamlayıcısı küçük sanayi işletmelerini etkilemektedir.

Geçmiş deneyimler ve öne çıkarılan derin öngörüler neticesinde kurulan KOSGEB, ilkin yalnızca imalat sanayine yönelik destekler sağlamıştır. Kuruluş kanununda 22.04.2009 tarihinde yapılan değişiklikle imalat sanayi dışında yer alan sektörlere de destek kapsamına alınmıştır. KOSGEB'in destekleyeceği sektörlerle ilişkin olarak çerçeve ise 18 Eylül 2009 tarih 27353 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiştir. İlgili karar ile genel olarak eğitim, sağlık, tarım ve hayvancılık sektörleri dışında kalan sektörlere destek verilebilmesine ve bölgesel gelişmişlik esasını gözeterek şekilde destek oran, limit, kota belirleme yetkisi verilmiştir.

KOSGEB, ülkemiz ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmesinde KOBİ'lerin payını artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, ekonomik gelişmelere uygun şekilde sanayide entegrasyonu gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Amaçlarını gerçekleştirmek üzere verilen görevleri özetleyecek olursak (Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, 4 sayılı):

- a) Sanayide, AR-GE faaliyetlerinin desteklenmesi ve uygulanması için teknoloji merkezleri, teknoparklar ve benzeri birimlerin kurulmasını sağlamak,
- b) Sanayi ve üniversite iş birliğini kuvvetlendirmek,
- c) Teknoloji düzeyini yükseltmek üzere mevcut teknolojik bilgilere erişmek ve yeni teknolojik bilgiler üretmek, erişilmiş ve üretilmiş bilgileri yaygınlaştırmak,

- d) Yeni ve ileri teknolojiye dayalı bilgilerin işletmelerin kullanımına sunulduğu teknoloji merkezleri ve teknoparkları kurmak ve kurdurmak,
- e) İşletmelerin planlı yönetim ve çağdaş işletmecilik düzeyine kavuşturulmaları amacıyla yatırımları yönlendirmek üzere proje profillerini uygulayacak, verimliliği artıracak; yönetim, üretim, pazarlama, teknoloji adaptasyonu ve modernizasyon gibi konularda teknik yardım, destek program ve projelerini gerçekleştirecek uzmanlaşma merkezlerini kurmak ve kurulmasını sağlamak,
- f) İşletmelerin uluslararası düzeyde mal üretmeleri amacıyla gerekli yardımda bulunmak, sanayi rehabilitasyonu için Danışmanlık Merkezleri tesis etmek ve işletmelerin ortak kullanımına yönelik malzeme test ve analiz ile mamul madde fiziki ölçümlene laboratuvar ve atölyelerini kurmak ve kurulmasını sağlamak,
- g) İşletmelerin eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi, gerekli eğitimlerin sağlanması için uygulamalı Teknik Eğitim Merkezlerini kurmak,
- h) İşletmelerin planlama, yönetim, yatırım ve üretim konularında bilgi ve becerilerini artırmalarını sağlamak,
- i) İşletmelerin yurt içi ve yurt dışında rekabet edebilir düzeye gelmeleri amacıyla gerekli çalışmaları yürütmek ve böylelikle işletmelerin pazarlama sorunlarına çözümler aramak,
- j) Girişimcilik kültürünün ve ortamının geliştirilmesi için gerekli çalışmalar yapmak, bu kapsamda girişimleri ve girişimcileri desteklemek,
- k) İşletmeler arasında iş birliğini geliştirmek, gerçekleştirilecek ortak yatırımların oluşturulmasını ve yaygınlaştırılmasını desteklemek, yatırım ortamının iyileştirilmesi için gerekli destekleri sağlamak.

Gerek 3624 sayılı KOSGEB Kanunu gerekse 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine göre KOSGEB'in gelir kalemleri şunlardan oluşmaktadır (KOSGEB, 2019:36-37):

- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bütçesine konulacak ödenekler.
- Kamu iktisadi teşebbüsleri hakkında ilgili mevzuata tabi teşekkül, müessese ve bağlı ortaklıkların yıllık ve kurumlar vergisi matrahına esas kârlarının binde 1’i nispetinde ödeyecekleri aidatlar.
- Sermayesinin yüzde 50’sinden fazlası kamu kurum ve kuruluşlarına ait bankaların kurumlar vergisine matrah olan yıllık kârlarının yüzde 2’si nispetinde ödeyecekleri aidatlar (4603 sayılı Kanuna tâbi bankalar hariç).
- Başkanlık tarafından verilecek hizmetler karşılığında alınacak ücretler.
- Dış kaynaklardan sağlanan krediler.
- Başkanlığa yapılacak bağış ve yardımlar ile Başkanlığın sahip olduğu mal ve haklardan kaynaklanan sair gelirler.

2.3.2. KOSGEB Destekleri

KOSGEB Destek Programları, 2009 yılında yapılan kanuni düzenlemenin ardından, 15.06.2010 tarih ve 27612 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan yönetmelik ile yürürlüğe girmiştir. Aşağıda şematik hale getirilen destekler vasıtası ile kuruluş amacına yönelik çalışmalar yapmaktadır:

GİRİŞİMCİLİK DESTEKLERİ
• Girişimciliği Geliştirme Destek Programı
AR-GE, TEKNOLOJİK ÜRETİM VE YERLİLEŞTİRME DESTEKLERİ
• Ar-Ge ve İnovasyon Destek Programı • Endüstriyel Uygulama Destek Programı • KOBİ TEKNOYATIRIM - KOBİ Teknolojik Ürün Yatırım Destek Programı • Stratejik Ürün Destek Programı
İŞLETME GELİŞTİRME, BÜYÜME VE ULUSLARARASI LAŞMA DESTEKLERİ
• İşletme Geliştirme Destek Programı • İş Birliği Destek Programı • KOBİGEL - KOBİ Gelişim Destek Programı • Uluslararası Kuluçka Merkezi ve Hızlandırıcı Destek Programı • TEKNOPAZAR - Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı • Genel Destek Programı*
KOBİ FİNANSMAN DESTEKLERİ
• Kredi Faiz Destek Programı • Gelişen İşletmeler Pazarı KOBİ Destek Programı
LABORATUVAR HİZMETLERİ
• KOSGEB Laboratuvar Hizmetleri
İŞGEM/TEKMER PROGRAMI
• İŞGEM/TEKMER Programı

Şekil 2.7. KOSGEB Destek Programları

* 2010 yılından bu tarafa uygulanmakta olan destek programlarından Genel Destek Programı; sürece dair yaşanan tecrübeler ve gelen talepler dikkate alınarak KOSGEB İcra Komitesince alınan karar çerçevesinde 24 Eylül 2018 itibarıyla yerini İşletme Geliştirme Destek Programı'na bırakmıştır.

Kaynak: KOSGEB, <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekler/3/destekler>, (10.05.2019)

2.3.2.1. Girişimcilik Destekleri

2.3.2.1.1. Girişimciliği geliştirme destek programı

Yeni kurulan işletmelerin en kırılgan oldukları bu dönemde desteklemek, verilen Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri ile uzun ömürlü işletmelerin kurulması

amaçlanmaktadır. Girişimcileri ücretsiz olarak aldıkları eğitim sonrasında kuracakları işletmenin faaliyet gösterdiği sektörüne göre, Geleneksel Girişimci Programı ve İleri Girişimci Programı, geri ödemeli veya geri ödemesiz desteklerden yararlanabilmektedirler.

Geleneksel Girişimci Desteği: Kuruluş Desteği; geri ödemesiz olarak kurulan işletmenin statüsü gerçek kişi olan işletmelere 5.000 TL, sermaye şirketi olan işletmelere ise 10.000 TL ödenmektedir.

Performans Desteği; İşletmenin Sosyal Güvenlik Kurumuna yaptığı prim gün sayıları esas olmak üzere yıllık periyodlarla olmak üzere iki performans döneminde 5.000 TL ile 20.000 TL arasında destek sağlanmaktadır (<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/6835/girisimciligi-gelistirme-destek-programi>).

İleri Girişimci Desteği: Kuruluş Desteği; geri ödemesiz olarak kurulan işletmenin statüsü gerçek kişi olan işletmelere 5.000 TL, sermaye şirketi olan işletmelere ise 10.000 TL ödenmektedir.

Performans Desteği; işletmenin Sosyal Güvenlik Kurumuna yaptığı prim gün sayıları esas olmak üzere yıllık periyodlarla olmak üzere iki performans döneminde 5.000 TL ile 20.000 TL arasında destek sağlanmaktadır.

Makine Teçhizat ve Yazılım Desteği; teknoloji düzeyine göre 100.000 TL ile 300.000 TL tutarındaki geri ödemesiz destekten %75 destek oranı ile yararlanabilmektedir.

Mentörlük, Danışmanlık ve İşletme Koçluğu Desteği kapsamında; işletme 100.000 TL tutarındaki destekten %75 destek oranı ile yararlanabilmektedir (<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/6835/girisimciligi-gelistirme-destek-programi>).

2.3.2.2. Ar-Ge, Teknolojik Üretim ve Yerlileştirme Destekleri

2.3.2.2.1. Ar-Ge ve inovasyon destek programı

KOBİ ve girişimcilerin yeni fikir ve buluşlara yönelik olarak yeni ürün, yeni süreç, bilgi ve/veya hizmet üretilmesi konularında sunacakları projeler desteklenmektedir. Destek tutar ve oranları aşağıda listelenmiştir.

Tablo 2.3. Ar-Ge ve İnovasyon Destek Programı Destek Tutar ve Oranları

Desteklenecek Proje Giderleri	Destek Tavanı (TL)	Destek Oranı
İşlik	Bedelsiz kullanılmaktadır	75
Kira Desteği	30.000 (Teknopark içi)	
	24.000 (Teknopark Dışı)	
Makine-Teçhizat, Donanım, Hammadde, Yazılım ve Hizmet Alımı Giderleri Desteği	150.000 Geri Ödemesiz 300.000 Geri Ödemeli	
Personel Gideri Desteği	150.000	
Proje Geliştirme Destekleri	100.000	
Başlangıç Sermayesi Giderleri	20.000	100

Kaynak: KOSGEB, <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/1229/arge-ve-inovasyon-destek-programi>, (09.05.2019)

2.3.2.2.2. Endüstriyel uygulama destek programı

İşletmelerin sunacakları yeni bir ürün/hizmetin; üretilmesi, maliyet düşürücü yeni tekniklerin uygulamaya alınması, kalitesinin geliştirilmesi, ürün veya süreçlerinin pazara uygun olarak ticarileştirilmesi amacıyla hazırladıkları projelere destek sağlanmaktadır. Destek programına başvuru yapılabilmesi için:

- Kamu kaynakları ile yürütülmüş Ar-Ge ve/veya inovasyon projesinin başarıyla tamamlanmış olması veya,
- Doktora çalışması ile ortaya çıkan proje sahibi olunması veya,
- Patent belgesi ile mülkiyet hakkı korumaya alınmış ve prototip (ilk ürün) aşaması tamamlanmış olması gerekmektedir.

Tablo 2.4. Endüstriyel Uygulama Destek Programı Destek Tutar ve Oranları

Desteklenecek Proje Giderleri	Destek Tavanı (TL)	Destek Oranı
Kira Desteği	18.000	75
Makine-Teçhizat, Donanım, Sarf Malzemesi, Yazılım ve Tasarım Giderleri Desteği	150.000 Geri Ödemesiz 500.000 Geri Ödemeli	
Personel Gideri Desteği	150.000	

Kaynak: KOSGEB, <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/6521/endustriyel-uygulama-destek-programi>, (09.05.2019)

2.3.2.2.3. KOBİ teknoyatırım - KOBİ teknolojik ürün yatırım destek programı

Ar-Ge veya yenilik faaliyetleri sonucu ortaya ürünlerin üretimini ve ticarileştirilmesi ve böylelikle ihracatı artırmak ve ekonomimize katma değer sağlamak için işletmelerin sunacakları projeler desteklenmektedir. Müracaata bulunan işletmenin asgari bir yıldır faaliyette olmakla birlikte son beş yıl içinde aşağıdaki koşullardan birini sağlaması ve belgelemesi gerekmektedir:

- KOSGEB, kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası fonlar, kanunla kurulan vakıflar veya tarafından desteklenmiş ar-ge ve yenilik projeleri sonucunda ortaya çıkmış olması,
- Patent belgesi ile koruma altına alınmış,
- Doktora çalışması sonucunda ortaya çıkmış,
- Teknolojik Ürün (TÜR) Deneyim belgesi bulunması.

Proje konusu ürüne ait faaliyet konusunun teknolojik seviyesine göre %60 destek oranı ile 500.000 TL ile 5 milyon TL tutarına kadar destek sağlanabilmektedir (<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/6443/kobi-teknoyatirim-kobi-teknolojik-urun-yatirim-destek-programi>).

2.3.2.2.4. Stratejik ürün destek programı

Dışa bağımlılığı yüksek stratejik ürünlerin yerlileştirilmesini sağlamak, üretimde yüksek oranlı yerli girdi kullanımını sağlayarak cari açığın düşürülmesi

amacıyla işletmelerin yapacakları yatırımlar desteklenmektedir. Hazırlanan projenin paydaş iş birliği ile sunulması gerekmekte olup %60 destek oranı ile 2 milyon TL geri ödemesiz 3 milyon TL geri ödemeli destek sağlanabilmektedir (<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/6492/stratejik-urun-destek-programi>).

2.3.2.3. İşletme Geliştirme, Büyüme ve Uluslararasılaşma Destekleri

2.3.2.3.1. İşletme geliştirme destek programı

İşletmelerin rekabet güçlerinin, markalaşma-kurumsallaşma seviyelerinin ve ekonomideki paylarının artırılması, kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik olarak talepleri desteklenmektedir. Tablo 2.5’de açıklanan giderleri %60 destek oranı ile iki yıllık program sürelerince karşılanabilmektedir.

Tablo 2.5. İşletme Geliştirme Destek Programı Destek Unsurları

İŞLETME GELİŞTİRME DESTEK PROGRAMI DESTEKLERİ	DESTEK ÜST LİMİTİ (TL)
Yurt İçi Fuar Desteği	50.000
Yurt Dışı İş Gezisi Desteği	20.000
Nitelikli Eleman İstihdam Desteği	50.000
Eğitim Desteği	20.000
Enerji Verimliliği Desteği	35.000
Tasarım Desteği	25.000
Sınai Mülkiyet Hakları Desteği	30.000
Belgelendirme Desteği	30.000
Test ve Analiz Desteği	30.000

Kaynak: KOSGEB, <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/6798/isletme-gelistirme-destek-programi>, (09.05.2019)

2.3.2.3.2. İş birliği destek programı

KOBİ’lerin bir araya gelmeleri veya büyük işletmelerle oluşturacakları ortaklıklar yoluyla çalışma kültürünün geliştirilmesine ve karşılıklı fayda ve rekabet

avantajı sağlamak amacıyla iş birlikleri kurmak üzere sunacakları projelere destek sağlanmaktadır.

Sunulacak projenin KOBİ'lerin birbirleri ile veya büyük işletme ile ortak imalat-tasarım-ürün hizmet geliştirme-laboratuvar-pazarlama ve karşılıklı fayda sağlayacak maliyet düşürecek ve rekabette daha avantajlı konuma getirecek konularda olması beklenmektedir.

Projenin kabul edilmesi halinde ortaklaşa kuracakları “işletici kuruluş” veya başvuruçuların her birinin iş bölümüne göre görev dağılımı yaptığı “proje ortaklığı” modelleri ile proje yürütülmekte, %60 destek oranı ile yapılacak işin faaliyet konusunun teknoloji düzeyine göre geri ödemeli ve geri ödemesiz olmak üzere toplam 10 milyon TL'ye kadar desteklenebilmektedir (<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/6850/is-birligi-destek-programi>).

2.3.2.3.3. KOBİGEL - KOBİ gelişim destek programı

KOSGEB tarafından Kalkınma Planları, Hükümet Programları ve Yıllık Programlarda belirlenen hedefler ile stratejik dokümanlarda belirlenen önceliklere göre belirlenen konulara göre teklif çağrısında çıkmaktadır.

Destek oranı %60 olmak üzere; teklif çağrısına göre 6-36 ay süreli geri ödemeli 300.000 TL ve geri ödemesiz 700.000 TL'ye kadar KOBİ'lerin sunacakları projelere destek sağlanabilmektedir (<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/3288/kobigel-kobi-gelisim-destek-programi>).

2.3.2.3.4. Uluslararası kuluçka merkezi ve hızlandırıcı destek programı

Program, Uluslararası Kuluçka Merkezi Kurma Programı ve Uluslararası Hızlandırıcı Programı olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır. Çağrı esasına göre, yurt içinde kurulacak işletici kuruluşun yurt dışında kuluçka merkezi kurmasının ve işletmesinin sağlanması hedeflenmektedir. Bu sayede gerçekleştirilen teknoloji düzeyi yüksek ürünlerin, uluslararası pazarlarda yer alması, teknoloji yoğun başlangıç işletmelerinin gelişmiş girişimcilik ekosistemi içinde yer alması ve ihracatın arttırılması hedeflenmektedir.

Tablo 2.6. Uluslararası Kuluçka Merkezi ve Hızlandırıcı Destek Programı Destekleri

	Gider Adı	Destek Oranı	Destek Üst Limiti
A) Uluslararası Kuluçka Merkezi Kurma Programı	Kuruluş ve Donanım Desteği	% 80	100.000\$
	Operasyonel Giderler Desteği	1-2'nci yıl için % 80 3 ile 5'inci yıllar için % 60	3.750.000 \$
B) Uluslararası Hızlandırıcı Programı	1. Hızlandırıcı Ofis Kirası Giderleri, 2. Eğitim Giderleri, 3. Danışmanlık Giderleri, 4. Mentörlük Giderleri, 5. İş Yönetimi Giderleri, 6. Hukuk Giderleri, 7. Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Giderleri, 8. Ulaşım Giderleri, 9. Konaklama Giderleri, 10. Yeminli Mali Müşavirlik Hizmetleri Giderleri, 11. Organizasyonla İlgili Genel Giderler	% 80	Katılım sağlanan bir hızlandırıcı programı için 15.000 \$ destek verilmekte olup, destek üst limiti 60.000 \$'dır

Kaynak: KOSGEB, <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/1235/uluslararasi-kulucka-merkezi-ve-hizlandirici-destek-programi>, (11.05.2019)

2.3.2.3.5. Teknopazar - Teknolojik Ürün Tanıtım Ve Pazarlama Destek Programı

Teknoloji seviyesi yüksek ürünler üreten KOBİ'lerin yurt içindeki veya dışındaki tanıtım ve pazarlama faaliyetleri desteklenmektedir. Destek yararlanabilmek için söz konusu ürünün;

- Kamu kaynakları ile desteklenmiş Ar-Ge, Yenilik veya Tasarım projesinin başarı ile tamamlanmış olması veya,
- Patent belgesi ile alınmış olması veya,

- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından Teknolojik Ürün (TÜR) Deneyim Belgesine sahip olunması.

Program kapsamında %100 destek oranı ile yurt içi tanıtım faaliyetlerine 50.000 TL, yurt dışı tanıtım faaliyetlerine 100.000 TL'ye kadar destek sağlanabilmektedir (<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/5804/teknopazar-teknolojik-urun-tanitim-ve-pazarlama-destek-programi>).

2.3.2.3.6. Genel Destek Programı (Mülga)

Genel Destek Programı; 2010 yılından itibaren yürürlükte kalmıştır. Alınan karar çerçevesinde 24 Eylül 2018 itibariyle yerini İşletme Geliştirme Destek Programı'na bırakmıştır. İşletme Geliştirme Destek Programında, Genel Destek Programından farklı olarak Gönüllü Uzmanlık Desteği, Danışmanlık Desteği, Lojistik Desteği ile Tanıtım Desteği bulunmamaktadır. Programından yararlanan işletme sayısının yüksek olması, tezin anket çalışması kısmında da değinilmesinden ötürü yer verilmiştir (<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/1230/genel-destek-programi>).

Yürürlükten kaldırılan Genel Destek Programında, işletmelerin faaliyet gösterdikleri yerlerin Gelişmişlik Endeksine göre destek oranı farklılaşabilmektedir.

Tablo 2.7. Genel Destek Programı Destek Unsurları

GENEL DESTEK PROGRAMI DESTEKLERİ	DESTEK ÜST LİMİTİ (TL)	DESTEK ORANI (%)		
		1. Bölge	2., 3., 4. Bölgeler	5. ve 6. Bölgeler
Yurt İçi Fuar Desteği	45.000	% 50	% 60	% 70
Yurt Dışı İş Gezisi Desteği	20.000			
Tanıtım Desteği	25.000			
Eşleştirme Desteği	30.000			
Nitelikli Eleman İstihdam Desteği	50.000			
Danışmanlık Desteği	22.500			
Eğitim Desteği	20.00			
Enerji Verimliliği Desteği	75.000			
Tasarım Desteği	22.500			
Sınai Mülkiyet Hakları Desteği	30.000			
Belgelendirme Desteği	30.000			
Test, Analiz ve Kalibrasyon Desteği	30.000			
Bağımsız Denetim Desteği	15.000			
Gönüllü Uzmanlık Desteği	15.000			
Lojistik Desteği	40.000			

Kaynak: KOSGEB, <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/1230/genel-destek-programi>, (11.05.2019)

2.3.2.4. KOBİ Finansman Destekleri

2.3.2.4.1. Kredi Faiz Destek Programı

KOSGEB'e kayıtlı KOBİ'lere kapsamı KOSGEB İcra Komitesi tarafından belirlenerek ilan edilmek üzere; faiz/kâr payının bir kısmı veya tamamı karşılanacak şekilde, anapara riski bankalarda olmak üzere 300.000 TL tutarına kadar 6-36 ay vadeli olarak kredi sağlanabilmektedir.

Acil Destek, Makine Teçhizat, İstihdam Desteği konuları ile kredi faiz destekleri KOBİ'lere kullanılmıştır. Programda yapılan 29.08.2019 tarihli değişiklikle işletmeler kategorileri ve limitleri tanımlı krediden, üç yıllık program süresinde diledikleri zaman yararlanabileceklerdir. Krediden yararlanabilecek işletmeler faaliyet alanı, özellikleri ve daha önce yararlandıkları destek türüne göre şu şekilde kategorize edilmiştir (<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/1233/kredi-faiz-destek-programi>):

- Girişimci İşletmeler,
- Proje Odaklı İşletmeler,
- Teknoloji Tabanlı İşletmeler,
- Stratejik ve Öncelikli Sektörlerdeki İşletmeler

Tablo 2.8. KOSGEB Kredi Faiz Desteği

İşletme Türü		Kredi Türü			
		İşletme Kredisi	Makine Teçhizat Kredisi	Acil Destek Kredisi	İhracat Kredisi
Kredi Üst Limiti	Girişimci İşletmeler	50.000 TL			Kredi üst limiti 200 bin \$ olup tüm işletmeler USD Libor
	Proje Odaklı İşletmeler	200.000 TL			

	Teknoloji Tabanlı İşletmeler	300.000 TL			kadar desteklenir
	Stratejik ve Öncelikli Sektörlerdeki İşletmeler	500.000 TL			
Azami Kredi Vadesi		18 ay	36 ay	36 ay	180 gün

Kaynak: KOSGEB,

https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/KKY%C4%B0M/Kredi_Faiz_Destek_Program%C4%B1_Uygulama_Esaslar%C4%B1.pdf, (11.05.2019)

Belirtilen mevzuat yürürlüğe girmekle birlikte henüz uygulamaya başlanmamıştır. Tezin anket çalışmasına konu krediler, önceki mevzuat kapsamındadır.

2.3.2.4.2. Gelişen işletmeler pazarı KOBİ destek programı

KOBİ'lerin, finansmana erişim olanaklarının artırılabilmelerini teminen Borsa İstanbul A.Ş. Gelişen İşletmeler Pazarı'nda işlem görmelerine yönelik destek verilmektedir.

Tablo 2.9. Gelişen İşletmeler Pazarı Kobi Destek Programı Destek Unsurları

Destek Unsurları	Destek Ödemesi Üst Limiti (TL)	Oran (%)
Piyasa danışmanı danışmanlık hizmet bedeli	100.000	75
Aracı kuruluşa ödenecek aracılık komisyonu	300.000	
Bağımsız Denetim Hizmeti Bedeli	80.000	
Hukukçu Raporu Masrafı	10.000	
SPK Kurul Kaydına Alma Ücreti	10.000	100

Kaynak: KOSGEB, <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/1232/gelisen-isletmeler-pazari-kobi-destek-programi>, (11.05.2019)

2.3.2.5. Laboratuvar Hizmetleri

2.3.2.5.1. KOSGEB Laboratuvar Hizmetleri

KOBİ'lerin ürün kalitesinin artırılması, uluslararası firmalarla rekabetin sağlanması, teknik anlamda destek verme ve bilgilendirme amacı ile 5 ilde 8 adet KOSGEB laboratuvarı hizmet vermektedir. KOBİ'lerin yaptırdığı testlerde %50 indirim yapılmaktadır.

Tablo 2.10. KOSGEB Laboratuvarları

S.No	Birimi	Laboratuvar Adı
1	Adana Müdürlüğü	Metal Test Laboratuvarı
2	Ankara OSTİM Müdürlüğü	Metal Test Laboratuvarı
3	Ankara Sincan Müdürlüğü	Metal Test Laboratuvarı
4	Bursa Müdürlüğü	Metal Test Laboratuvarı
5	Bursa Müdürlüğü	Plastik Kauçuk Test Laboratuvarı
6	İstanbul Anadolu Yakası Müdürlüğü	Metal Test Laboratuvarı
7	İstanbul İkitelli Müdürlüğü	Metal Test Laboratuvarı
8	Konya Müdürlüğü	Metal Test Laboratuvarı

Kaynak: KOSGEB, <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/1234/kosgeb-laboratuvar-hizmetleri>, (11.05.2019)

2.3.2.6. İŞGEM/TEKMER Programı

2.3.2.6.1. İŞGEM/TEKMER Programı

Girişimcilik ekosisteminde inkübasyon hizmeti vermek üzere ilgili yapıların oluşturulması amacı ile destek sağlanmaktadır. Bu destek programı ile yeni kurulacak işletmelere yönelik sürdürülebilir kullanım alanlarının temini hedeflenmektedir. Program kapsamında destekten yararlanabilecekler:

- İŞGEM için; Belediyeler, İl özel idareleri, organize sanayi bölgesi (OSB) ler, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğine bağlı odalar.
- TEKMER için; Üniversite, TGB yönetici şirketi, TTO, OSB yönetimi, kamu kurum/kuruluşları ile diğer firmalar olabilir.

Program süresi 5 yıl olup %75 destek oranı ile 2,8 milyon TL geri ödemesiz, 1 milyon TL geri ödemeli destek sağlanabilmektedir (<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/6985/isgemtekmer-programi>).

2.4. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KOBİ'LER

Küreselleşme karma ekonomik yapıdan piyasa ekonomisine, Fordist ve Taylorist üretim anlayışından esnek üretim metotlarına, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişe neden olmuştur (Özdemir vd., 2007:176). İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yıkılan ülke ekonomilerinin yeniden inşasında, ölçek ekonomisinden yararlanmak amaçlanmış, kamu finansmanı ve büyük ölçekli işletmelerin desteklenmiştir.

Küreselleşmenin yaygınlaşmadığı dönemde, kitlesel üretim ve büyük ölçekli işletmeler hâkim ve başarılı bulunur iken 1980'li yılların gelişi ile esnek üretim-yönetim sistemine sahip ve adaptasyon becerisi yüksek KOBİ'ler önem kazanmıştır.

KOBİ'lerin öneminin küreselleşme sürecinde artmasının diğer sebebi, liberal felsefe ve serbest piyasa ekonomisine geçişin benimsenmesidir. Piyasa ekonomisi, düşük fiyata ve yüksek kalitede mal ve hizmetlerin üretilmesini amaçlamaktadır. Serbest piyasa ekonomisi, rekabet olgusuna dayalı bir modeldir. Monopol ve oligopollerin olmadığı, KOBİ sayısının yüksek olduğu bir ekonomide, serbest piyasa koşulları hâkim olmaktadır.

KOBİ'ler yarattıkları katma değer, istihdam içindeki payları ve elde ettikleri ciro bakımından ekonominin en önemli aktörlerindedir. İşsizliğin azaltılmasında, ekonomik refahın geniş kitlelerle bölüşülmesi, bölgeler arası farklılıkların giderilmesi KOBİ'ler vasıtası ile mümkün olabilmektedir.

2.4.1. Küreselleşme ve KOBİ'lere Olan Etkileri

Günümüz dünyasında korumacılığın ortadan kalktığı, yabancı sermaye akışına serbestlik tanındığı, dış ticaretin kolaylaştığı, ülkelerin birbirleriyle etkileşime girdiği ve yüksek rekabetin hâkim olduğu küresel bir süreç yaşanmaktadır. Devletin ekonomideki rolünün ve desteğinin azaldığı, özelleştirme daha önemli hale geldiği piyasa söz konusu olmaktadır. Bu perspektifle küreselleşmenin ülke ekonomilerine ve ekonomik aktörleri olan işletmelere etkisi kaçınılmazdır (Müslümov, 2002:16-18).

Küreselleşme, işletmeleri buldukları sınırların dışına çıkmaya hem zorlamakta hem de kolaylaştırmaktadır. İşletmelerin uluslararasılaşması, ulaşım ve iletişim olanaklarının artması ve ucuzlaması nedeni ile daha kolay hale gelmiştir. Önceki dönemlerde sadece çok uluslu işletmelerin yapabildiği uluslararası ticaret artık her büyüklükte işletmenin yapabileceği durumdadır (Altunoğlu vd, 2018:57-58). Bir işletmenin küreselleşmeden yarar sağlamak için çok uluslu devlerin boyutunda olmak zorunda değildir. ABD’de ihracat yapan işletmelerin yaklaşık %90’ı, yüz kişiden az istihdam eden işletmeler olup son on yılda toplam ihracat içindeki payları % 20’ye erişmiştir. Bu duruma ek olarak ABD’de ihracatçıların % 97’sine yakın kısmı, ihracat değerinin % 30’unu yapmakta olan ve beş yüz kişiden az insan kaynağına sahip işletmelerdir (Hill, 2015:6).

Küreselleşme ekonomik, siyasi ve sosyal anlamda yaşamı etkilemesi ile birlikte, taraftarlarının belirttiği gibi zenginlik yaratırken, karşıtlarının üzerinde durduğu üzere adaletsizliklere de neden olmaktadır. Küreselleşme sürecinde, yoğunlaşan ticari faaliyetler nedeniyle ekonomilerde karşılıklı bağımlılık, iş birliği ve benzerlik artmaktadır. Ülkeler arasında ticari bağlar arttıkça da ulusal ilişkiler etkilenmekte, uluslararası tercihler dönüşüme uğramakta, yaygınlaşmakta hatta zorunlu hale dönüşmektedir (Aslan, 2005:13)

Küreselleşme işletmelere birtakım avantajlar sunmuş olsa da diğer taraftan değişik nitelikte problemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. İşletmeler küreselleşmenin doğası gereği sunmuş olduğu fırsatları en iyi şekilde değerlendirmelerinin yanı sıra ortaya çıkması muhtemel tehditleri efektif şekilde yönetmek ve lehlerine olacak şekilde pozisyon almak durumundadırlar.

Öte yandan küreselleşme ne kadar üretken ve verimli olursa olsunlar ülkeleri pazar konumlarını koruyabilmek için sürekli rekabetle maruz bırakmaktadır. Bu sebeple teknolojide, yenilikte, tasarımda, girişimcilikte ve yönetimde liderlik konumu uzun vadeli olamamaktadır. Ulusal refah, ulusal paranın değeri ile faiz oranı günümüzde doğal zenginlikler ve işgücü miktarı ile belirlenmemektedir. Artık ulusal refah rekabet gücüne, rekabet gücü ise ülke sanayisinin yenilik yaratma kapasitesine dayanmaktadır (Demirci ve Aydemir, 2006:65-66).

IMD (Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü), 63 ülkenin rekabetçiliğini 340 ölçütle inceleyip, her yıl rapor halinde yayınlamaktadır. İnsani gelişmişlik düzeyleri ile uyumluluk göstermemesine karşın, ülkelerin küresel pazarda başarılarına ışık tutabilmektedir. Rapor, dört ana eksenle değerlendirme yapmaktadır; ekonomik

başarılar, hükümet başarıları, altyapı ve iş idaresi (IMD World Competitiveness Center). 2018 yılına ait ülkelerin durumu şu şekilde olmuştur:

Tablo 2.11. Rekabetçi Ekonomiler Sıralaması

Ülke Adı	2018 yılı sıralaması	2017 yılı sıralaması
ABD	1	4
Hong Kong	2	1
Singapur	3	3
Hollanda	4	5
İsviçre	5	2
Danimarka	6	7
<i>Türkiye</i>	46	47
Macaristan	47	52
Bulgaristan	48	49
Romanya	49	50
Moğolistan	62	62
Venezuela	63	62

Kaynak: IMD, <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-competitiveness-ranking-2018/>. (24.04.2019)

Küreselleşmenin getirdiği yenilik ve değişimler olumlu yanlarının yanı sıra sıralanan olumsuz veya tehdit olduğu düşünülen unsurların işletmelerce fırsata dönüştürülmesi mümkün olabilmektedir. Örneğin hızlıca değişen küresel trendlerin tüketicilerin talep ve ihtiyaçlarında yarattığı değişim, iletişim teknolojisinin gelişmesi ile kolaylıkla takip edilebilmektedir. Küreselleşmenin yarattığı olumlu ve olumsuz yönleri özetleyecek olursak (Yeşil, 2012:55-58);

Tablo 2.12. Küreselleşmelerin İşletmeler Yönünden Olumlu ve Olumsuz Tarafları

Olumlu Yönleri	Olumsuz Yönleri
Küreselleşme, üretim faktörlerinin (kaynaklar-sermaye-emek-girişimci) dünya genelinde değerlendirilmesi ile üretimine, dağıtımına ve tüketime sunulabilmesine olanak sağlayabilmektedir.	Küresel rekabet ve belirsizlik artmıştır

Ticari faaliyetler çeşitli norm ve standartlarla dünya ölçekli olarak yapılabilmekte	İletişim ve teknolojik alanlarda yaşanan değişimlere paralel olarak işletmeler üretim teknolojilerini, üretim süreçlerini güncel tutmak zorunda kalmaktadırlar
İşletmeler arasında iş birliği ve ortaklıklar gelişmektedir	
Uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ile doğrudan sermaye yatırımları artmıştır	Küresel rekabetin hızlandığı süreçte ürün yaşam kısalmasının yanı sıra tüketici talep ve ihtiyaçları sürekli değişmektedir
Tüm sektörlerde ortak dünya stratejisi çatısında planlama yapılmaya başlanılmıştır	Küresel çevrede yaşanan değişimler ve belirsizlikler firmaları değişime adapte olmaya zorlamıştır.
Üretim sürecine dâhil olan aktörlerin dünya genelinde sıkı bir entegrasyona gitmeleri sonucunda ekonomik, hukuki ve teknolojik anlamda alan bütünlüğü ortaya konmaya başlanmıştır	
İşletmeler ile devletler arasında yeni bir iletişim ortaya çıkmasına neden olmuştur	
Küreselleşme sonucu ortaya çıkan gelişmelere adapte olan, modern teknik ve yöntemlere sahip, yeni bir yönetim anlayışı işletmelere hâkim olmuştur	
Gerek hükümetler arası gerekse uluslararası STK'lar vasıtası ile küresel sorunlara çözüm üretilebilmektedir	
Küreselleşme, kültürlerin tanışma ve kaynaşmalarına olanak sağlamıştır	

Kaynak: Yeşil, 2012:55-58

Küreselleşmenin Tablo 2.12'da belirtildiği üzere olumlu yönlerinin çokluğundan veya olumsuz yönlerinin azlığından ziyade karşılaşılan durumun değerlendirilmesine bağlıdır. Nicelik olarak değerlendirmek bu anlamda hatalı olmakla birlikte, sonuçlarının iyi anlaşılması ve sürecin iyi yönetilmesine ihtiyaç vardır.

Küreselleşme ile işletmelerin karşı karşıya kaldıkları durumları şu şekilde sıralayabiliriz (Altunoğlu vd., 2018:59-61):

- Ülke içinde fiziki ve yasal koruma ile çalışan yerel işletmeler, buldukları sınırların dışına çıkarak geniş fırsatlardan yararlanabilmelerinin yanında alışageldikleri geleneksel üretim ve yönetim metotları ile başa çıkamayacakları rekabet tehditleri ile karşı karşıya kalmaktadırlar.
- Küreselleşme işletmeleri yerel sahalarından dışarı çıkmaya zorlamanın yanı sıra kolaylaştırmaktadır. İletişim ve ulaşım imkânlarının kolaylaşması

işletmelerin uluslararası pazarlara erişimini kolaylaştırmıştır. Önceleri büyük ölçekli ÇUŞ'ler güdümünde yürüyen uluslararası ticaret, artık her ölçekte işletmenin katılabilmesine olanak sağlamaktadır. Günümüzde kuruluşundan itibaren birkaç yıl içinde uluslararası pazarlara açılabilen "küresel doğan işletmeler" olgusu karşımıza çıkmaktadır. Şüphesiz ki bunda e-ticaretin payı yadsınamaz boyuttadır.

- Küreselleşme uluslararası ticareti ile yatırımı kolaylaştırmasının yanı sıra rekabeti yeniden şekillendirmektedir. Küresel tedarik zincirleri ve üretim süreçlerinin desteği ile daha ekonomik ve kaliteli üretim yapan ÇUŞ'ler yerel işletmeleri zorlamaktadırlar.
- Pazarın küreselleşmesi sonucunda birbirine yakınlaşan tüketici tercihleri ÇUŞ'lerin standart üretim ve pazarlama olanakları ile rekabette avantajlı konuma gelmelerine neden olmuştur. Bu anlamda yerel ve uluslararası işletmeler varlıklarını sürdürebilmek için yeni dönem uluslararası işletmeciliğin dinamiklerini anlamak ve rekabete ayak uydurmak zorunda kalmaktadırlar.

Tanrıverdi (2017)'ye göre Küreselleşme nedeni ile sosyal devlet olgusu neredeyse yok olmuş, özel girişimin ağırlıklı olarak faaliyet gösterdiği bir ortam oluşmuştur. Ekonomik düzenin eşitlikten uzak ve çetin rekabet koşulları, işsizliği körüklemekte ve toplumsal sorunları artırmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkeler krize saplanmakta, ekonomileri olumsuz etkilenmektedir. Gelişmemiş ülkeler dış yatırımdan gelişmiş ülkeler kadar yararlanamamakla birlikte, birbirine entegre olmuş ekonomilerin birinde oluşan sorun diğerini de etkilemektedir (Tanrıverdi, 2017:38-52).

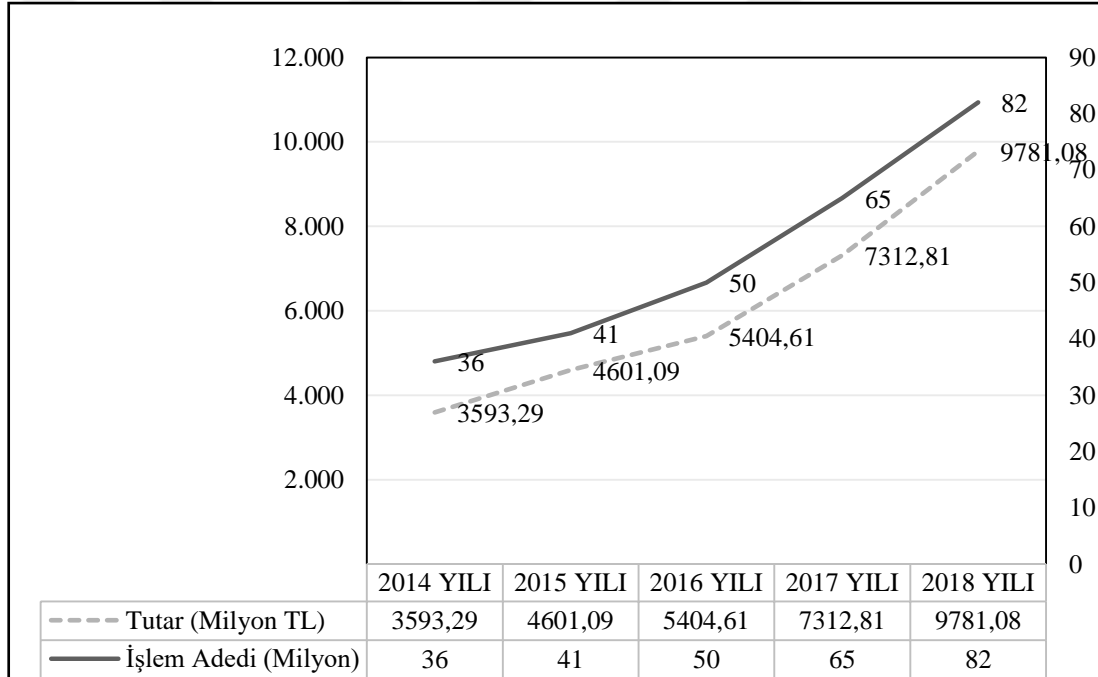
Tablo 2.13. İnternette Yapılan Kartlı Ödeme İşlemleri-Türkiye

İnternette Yapılan Kartlı Ödeme İşlemleri				
Dönem	İşlem Adedi		İşlem Tutarı (Milyon TL)	
	Yerli Kartların Yurt İçi ve Yurtdışı Kullanımı	Yerli ve Yabancı Kartların Yurt İçi Kullanımı	Yerli Kartların Yurt İçi ve Yurtdışı Kullanımı	Yerli ve Yabancı Kartların Yurt İçi Kullanımı
2014 yılı	218.145.696	190.524.288	40.848,68	41.883,44
2015 yılı	260.927.719	227.161.419	55.284,00	55.389,00

2016 yılı	306.851.459	263.969.971	68.883,49	68.368,52
2017 yılı	386.145.059	329.883.931	98.255,97	99.069,52
2018 yılı	513.146.902	444.147.253	132.626,77	138.910,97

Kaynak: Bankalar Arası Kart Merkezi (BKM), (20.04.2019)

E-ticaret dönüşümünü yakalamış KOBİ'lerin internet üzerinden ticaretten yararlanma şansı Tablo 2.13'de görüldüğü üzere her geçen gün artmaktadır. Serbestleşmenin ticarete getirdiği artışın bir diğer göstergesi de mektup yoluyla yapılan alışverişlerdir. Hane halkının yurt içinden alabileceği mal ve hizmetleri internet üzerinden başka ülkelerden tedarik etme eğilimi de artmaktadır.

Şekil 2.8. Yurt İçi Kredi Kartlarının Yurt Dışı Kullanımları – Türkiye

Kaynak: BKM, (20.04.2019)

Hızlı kargo yoluyla yurt dışı e-ticaret sitelerinden yapılan alışverişlere ekonomi yönetimi gerek vergi kaybını azaltma gerekse yerli işletmeleri koruma anlamında 2011 yılı öncesinde 150 € olan alışveriş muafiyetinde 2018 yılında yapılan değişiklikle muafiyet tutarı 22 € değerine düşürülmüştür. Muafiyet tutarlarının azaltılmasının yanı sıra cep telefonu, kozmetik ürünleri gibi ürünler sınırlamaya tabi tutulmuştur (Ticaret Bakanlığı, 2019:1-6). 2018 yılı sonu itibari ile gümrük muafiyeti kapsamında üç milyon avro değerinde olduğu tahmin edilen altmış milyon adet

gönderinin, 2019 Nisan ayı itibari ile de “gümrük sunum ücreti” eklemesi ile tarife dışı engel yürütüldüğü ileri sürülmektedir. Son düzenleme sonrasında yurt dışı alışverişlere etkisi, diğer değişle yurt içi ticaret hacmine katkısı merak konusudur (Karaman, 2019).

Küreselleşmenin serbest rekabeti artırmanın yanı sıra dış ticareti kolaylaştırdığı açıktır. Bu durumun en önemli etkisi ülkeler arasında ekonomik olayların geçişkenliği artmaktadır. Böylelikle ekonomik krizlerin yayılması daha da kolaylaşmıştır.

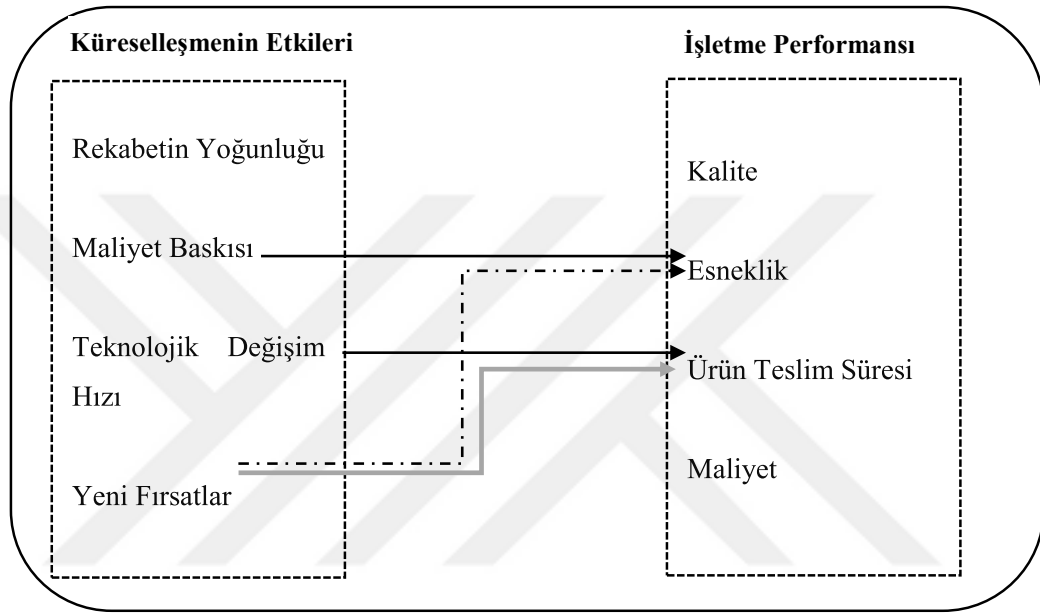
Küreselleşme sanayileşmiş ve teknoloji düzeyi yüksek ülkelerin işletmeleri ile rekabet eden KOBİ’lerin maliyetlerini düşürmeleri için ileri teknoloji kullanmaları ve kaliteli ürün üretmeleri yönünde zorlamaktadır. KOBİ’lerin rekabete uyum amaçlı yüksek teknolojili makine ve teçhizat talebi ise fon ihtiyacını artırmaktadır (Müslümov, 2002:16-18).

Küresel rekabet, yerel işletmeleri ayakta durabilmeleri için kendilerini yenilemeleri ve yenilikçi olmaları konusunda zorlamaktadır (Yeşil, 2010:31). İşletmeler yönetsel ve örgütsel yapılarında küreselleşmeyi vizyon edinen düzenlemeler yapmak zorunluluğunda kalmışlar, yeni yönetim kavram ve uygulamaları ortaya çıkmıştır. Yüksek rekabet, işletmelerin personel sayısında, hiyerarşik kademelerde ve maliyetlerde azalmayı da birlikte getirmiştir. Rekabetle başa çıkabilmek adına personel eğitimi ile motivasyonu önem kazanmış, personel güçlendirme ve değişim mühendisliği kavramları ortaya çıkmıştır. Benchmarking, öğrenen organizasyon ve toplam kalite gibi terimler kullanıma girmiştir (Atik, 2007:31-47).

Şengül vd (2015) küreselleşmenin yoğun rekabet koşullarını oluşturduğunu, yeni fırsatlar sunduğunu, teknolojik gelişim hızının arttığını ve maliyet baskısı oluşturduğunu belirtmişlerdir. Küreselleşmenin elektrik sektöründe faaliyet gösteren KOBİ’lere yönelik yaptıkları araştırma sonucunda:

- Küreselleşme ile teknolojik değişim hızı ile yeni fırsatların üretim prosesindeki süreyi kısalttığı, diğer değişle teknolojik değişim ile pazarda oluşan yeni fırsatlar ürün teslim süresinde etkili olmaktadır.
- Küreselleşmenin sunduğu yeni fırsatlarının yanı sıra taşımacılık, teknoloji ve iletişimdeki gelişmeler ticaret hacminin artmasına neden olmuştur. Ürün teslim süresini kısaltan, teknolojik değişimlere ayak uyduran ve yeni fırsatları değerlendirenler kâra dönüştürebilmektedirler.

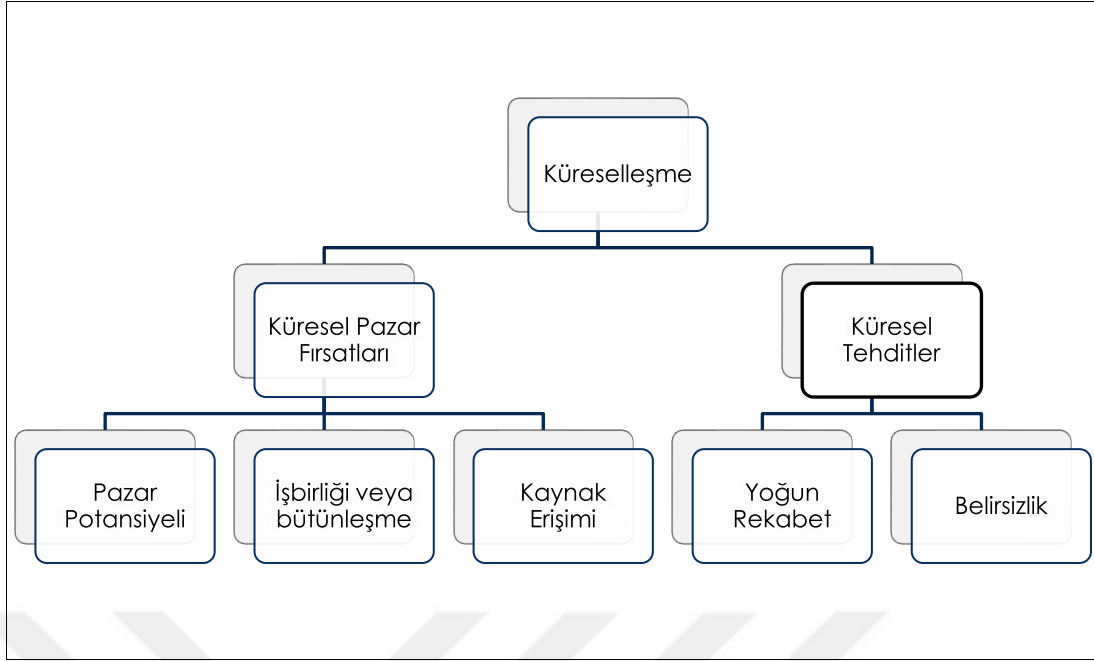
- Rekabetin getirdiği maliyet baskısının, üretim proseslerindeki esnekliği doğrudan etkilemektedir. İşletmeler spesifik tüketici talepleri ve maliyet baskısı nedeni ile esnek üretim sürecine sahip olmak durumunda kalmışlardır. Bu esnekliğe sahip olmayan
- işletmelerin maliyetleri yükseleceğinden, işlemenin varlığı için tehdit oluşturmaktadır.

Şekil 2.9. Küreselleşmenin İşletme Performansına Etkisi

Kaynak: Şengül, M. vd., 2015:65

Küreselleşmenin etkileri üzerine oldukça fazla çalışma olmasına karşın küreselleşmenin etkilerini test eden ampirik çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu çalışmalar da ağırlıklı olarak küreselleşmenin ticaret hacmindeki değişime, sektörel değişime ve firma performansındaki değişime odaklanmaktadır. Literatürde küreselleşme ve etkileri üzerine birbiri ile çelişen pek çok inceleme olmasına rağmen şu nettir: bilgi teknolojisindeki gelişimler, yatırım-ticari engellerin kalkması, uluslararası pazar arayışında olan işletmelere muazzam fırsatlar sunmaktadır. Küreselleşmenin etkileri, fırsat ve tehdit olarak iki başlıkta toplanabilmektedir (Brauckhoff, 2012:49-53).

Şekil 2.10. Küreselleşmenin Etkileri

Kaynak: Brauckhoff, 2012:53

Brauchhoff (2012) çalışmasındaki tanımladığı fırsat ve tehditleri açıklayacak olursak:

Pazar Potansiyeli: Küreselleşme işletmelere artan bir tüketici talebi ve geniş bir pazar olanağı sunmaktadır. Bazı KOBİ’ler yasal yükümlülükler girmek için stratejik iş birlikleri kurabilmektedir.

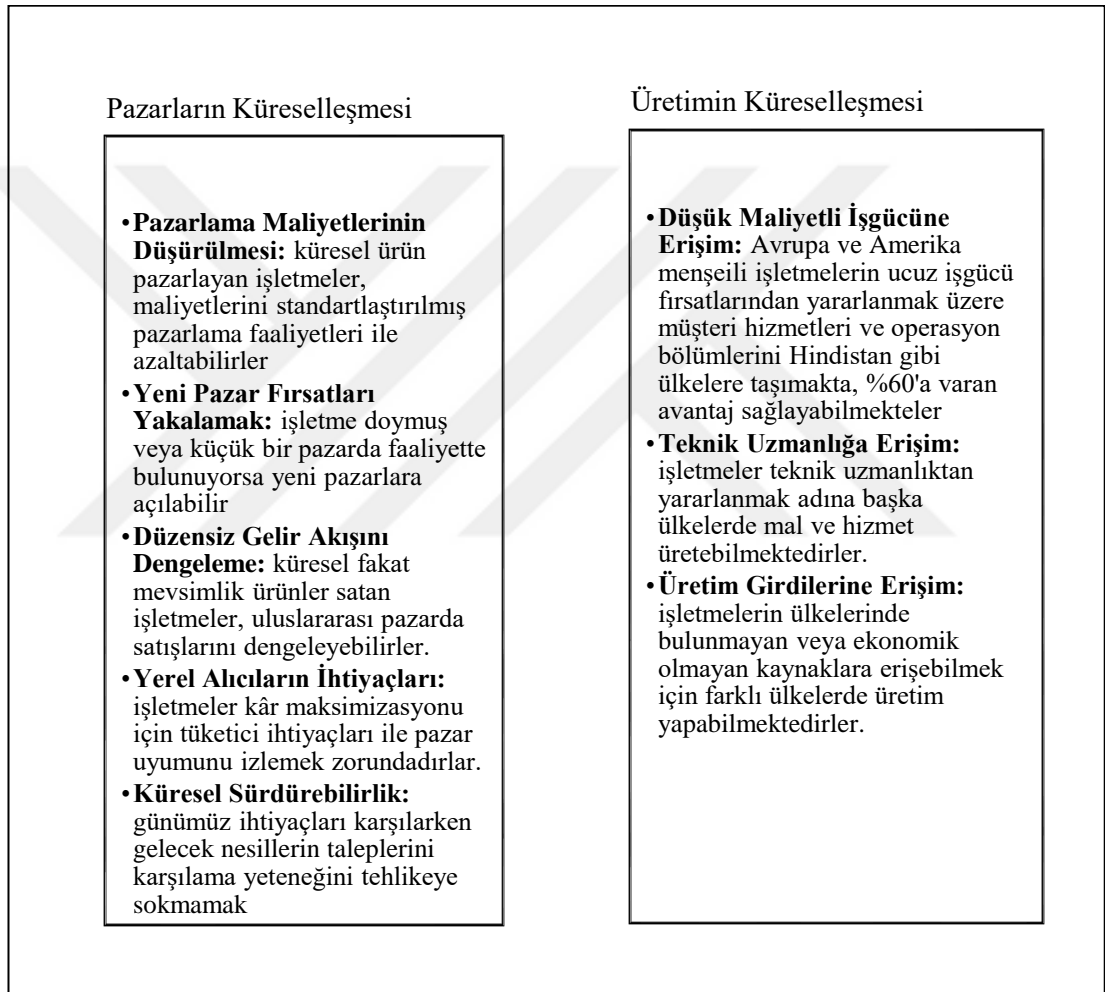
İş birliği ve Bütünleşme: Pazara erişim, koordinasyon sağlamadaki güçlükler, kaynak yönetimindeki zorluklar KOBİ’leri işbirliklerine veya daha rekabetçi olmak için bütünleşmeye itmektir.

Kaynak Erişimi: Küreselleşme ile işletmeler ihtiyaç duydukları; sermaye, hammadde, bilgi ve teknolojiye kolaylıkla erişim sağlayabilmektedirler.

Yoğun Rekabet: İç pazar rekabeti engelleyici bariyerlerden arındırıldığından, maliyet avantajı bulunan ve e-ticaretin de katkısı ile her boyuta işletmeye açık hal gelmiştir. Hatta pazardaki bu kıyasıya rekabete literatürde “hypercompetitive market-aşırı rekabetçi pazar” terimi kullanılmaya başlanmıştır (Horsfall and Songo, 2012:26).

Belirsizlik: Teknolojinin hızlı değişimi, bilgiye erişimin kolaylaşması, yeni ürünlerin tüketiciye hızlıca sunulabilmesi ve tüketici taleplerinin hızlı değişimi KOBİ'ler için strateji belirlemeyi güçleştirmektedir.

Wild ve Wild (2018) küreselleşmenin işletmeler üzerinde derin etki yarattığını öne sürdüğü pazarların ve üretimin küreselleşmesini açıklamış, aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

Şekil 2.11. Küreselleşmenin Pazarlama ve Üretim Odaklı Etkileri

Kaynak: Wild ve Wild, 2018:7-15

2.4.2. Türkiye'nin Küreselleşme Sürecinde KOBİ'lerin Dönüşümü

Mal ve hizmetler ile üretim faktörlerinin dünya genelinde yaygınlaşması, ekonomik ilişkilerin yoğunlaşması, ekonomik karar alma birimlerin karşılıklı bağımlı hale gelmesi sonucunda bütünleşme oluşmakta, küreselleşme süreci de ancak bu koşulları sağlayan piyasa ekonomisi sistemi ile mümkün olabilmektedir.

Küreselleşme, açıklık ve serbestlik ilkelerine dayandığından, kapalı bir ekonomik sistem ile uyuşmamaktadır. Bu nedenledir ki küreselleşmenin koşulu, liberal bir ekonomik düzene sahip olmaktır (Yalçınkaya, 2010:190).

Türkiye ekonomisi, ekonomik küreselleşmenin dinamiklerine uyum sağlamak, dünya ekonomisine entegre olabilmek amacıyla 24 Ocak 1980 kararları sonrasında köklü değişiklik geçirmiştir. Korumacı ve ithal ikameci ekonomik yapı yerini döviz kurunun, sermaye hareketlerinin serbestleştirildiği serbest pazar ekonomisine bırakmıştır (Bayar, 2008:32-33).

Ülkemizin küreselleşme sürecinde; serbestliği sağlama, piyasalaştırma, özelleştirme, dışa açma ve üretim-tüketimi özendirme başlıkları ile kategorize edebileceğimiz kurumsal düzenlemeler yapılmıştır (Yalçınkaya, 2010:272).

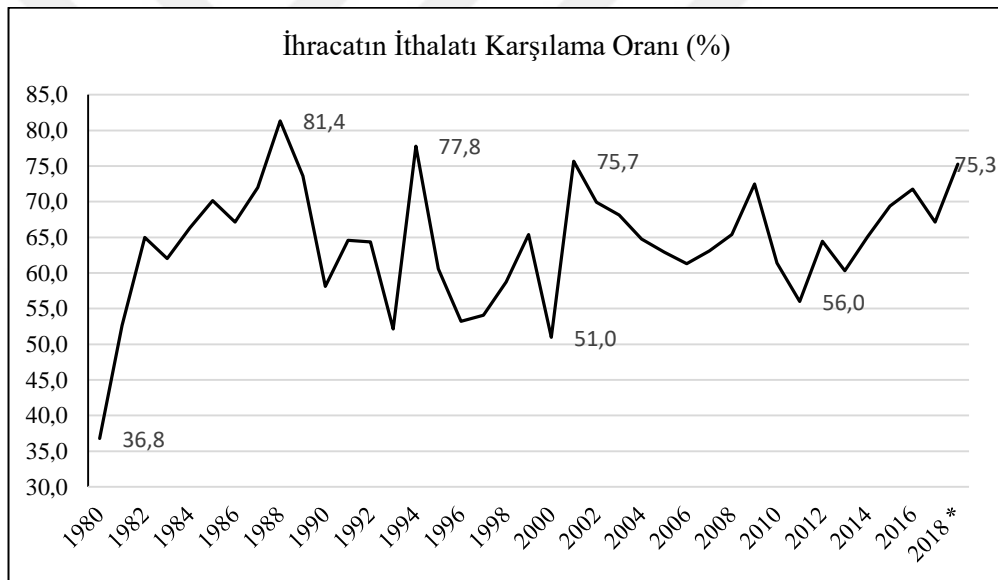
Tablo 2.14. Türkiye'de Küreselleşme Sürecine Uyum Düzenlemeleri

Amaç	Kurumsal Düzenleme
Serbestliği Sağlama	1980: 24 Ocak Kararları 1981: Sermaye Piyasası Kanunu 1982: Sermaye Piyasası Kurulu'nun oluşturulması... 1985: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın oluşturulması... 1989: 32 sayılı Türk Parası Kıymetinin Korunması Hakkında Karar 2001: Şeker Kanunu 2004: Maden Kanunu'nda değişiklik yapılması 2008: Tapu Kanunu'nda yapılan yeniden değişiklikle yabancı gerçek ve ticari tüzel kişilerin gayri menkul edinebilmesi (1985, 1986 ve 2003 düzenlemelerine ek olarak) 2007: Petrol Piyasası Kanunu'nda yapılan değişiklik
Piyasalaştırma	1984: Çay Kanunu ile çay tarımı, üretimi, işlenmesi ve satışının serbestleştirilmesi 1984: Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, Dağıtım ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkında Kanun 1986: Tütün ve Tütün Tekeli Kanunu'nda değişiklik yapılmasıyla özel kesimin üretim ve dış ticaret yapabilmesi... 2001: Bireysel Emeklilik, Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu 2006: Tohumculuk Kanunu
Özelleştirme	1994: Özelleştirme Kanunu
Dışa Açma	1982: Anayasa'nın, "Milletlerarası Andlaşmaları Uygun Bulma" konulu 90. maddesi. 1985: Serbest Ticaret Bölgeleri Kanunu 1989: İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun 1995: Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi

	1995: Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması'nın onaylanması 2001: Milletlerarası Tahkim Kanunu 2003: Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu
Üretim-Tüketimi Özendirme	Özel radyo ve televizyon lisansları... Mobil telefon lisansları Sponsorluk ve reklamcılık düzenlemeleri

Kaynak: Yalçinkaya, 2010:272

İthal ikamesinin yürütüldüğü 1980 öncesinde toplam ithalatın %10 düzeyinde bulunan sanayi malı ithalatı günümüzde %80'lere dayanmış durumdadır. Ekonomimiz, dünya ile entegre oldukça ürün çeşitliliğimiz ile rekabet gücümüz artmıştır. Sanayi mallarının ithali ile üretim artmış, özellikle 1980-1990 yılları arasında ihracatın ithalatı oranı hızlı bir şekilde düzelmeye eğilimine girmiştir.

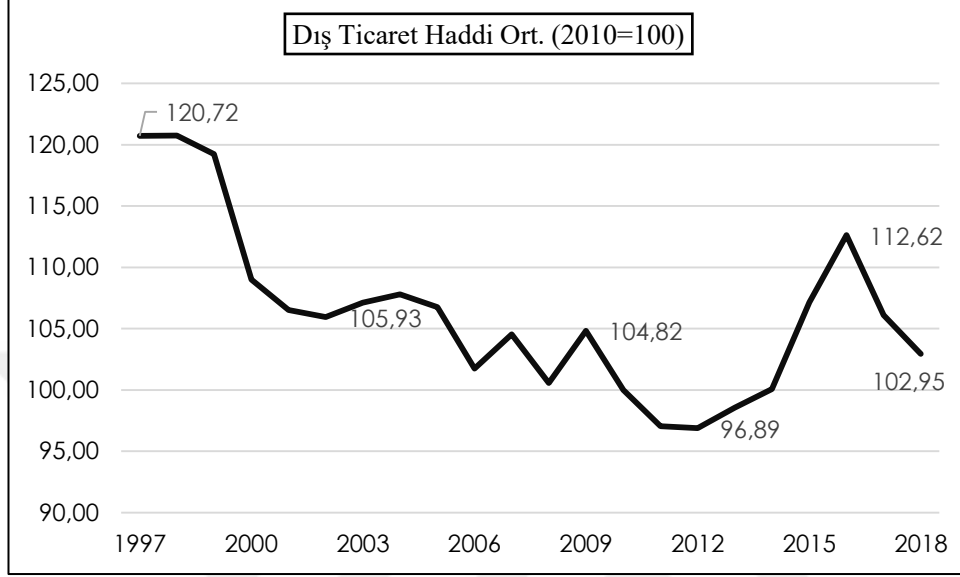

Şekil 2.12. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı- Türkiye (1980-2018)

Kaynak: TÜİK, *2018 yılı verisi geçicidir (01.06.2019)

Ülkelerin uluslararası rekabet gücünü gösteren makroekonomik verilerden biri de dış ticaret hadleridir (DTH). İhracat fiyat endeksi ile ithalat fiyat endeksinin oranlanması ile bulunan DTH; baz alındığı yıla göre 100'den büyük çıkması dış ticaret işlemlerinden kârlı çıktığını 100'den küçük çıkması durumunda kayba uğranıldığı söylenebilmektedir. Özetle DTH'nin ülke lehine dönmesi küresel gelir bölüşümündeki payının yükseldiğini, aksi durumda payının azaldığını göstermektedir (Hepaktan ve Karakayalı, 2009:182).

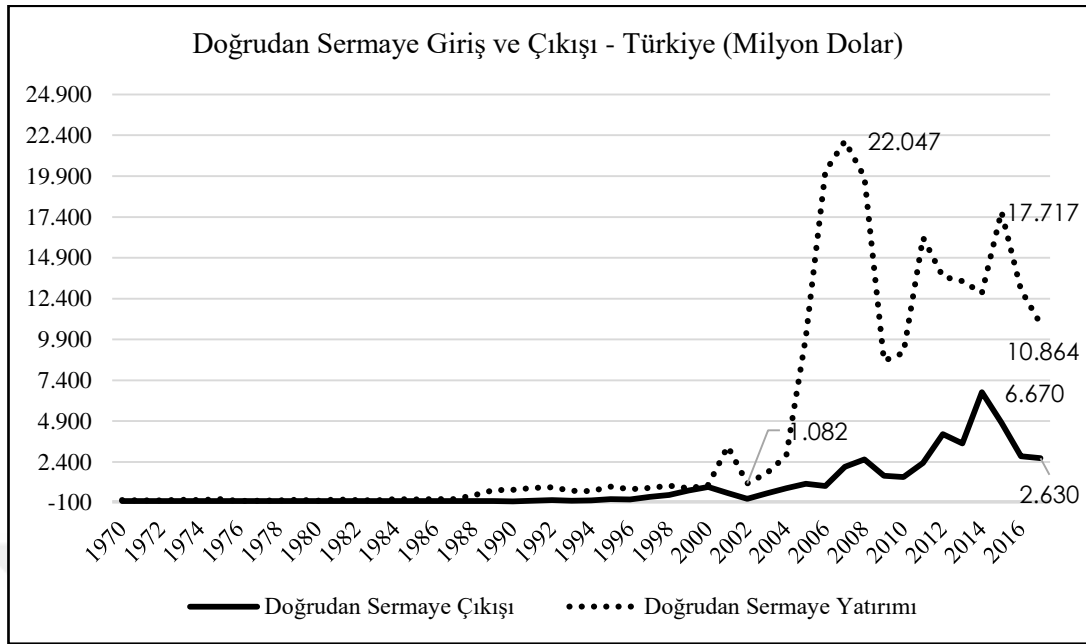
Türkiye'nin Dış Ticaret Haddi ile ilgili araştırma yapılmış, 1997 yılı itibari ile genel seyrinin 100 değerinin altına çok inmediği fakat 2016-2018 yılları itibari ile eğilimin olumsuz yönde etkilendiği izlenmektedir.

Şekil 2.13. Dış Ticaret Haddi - Türkiye (1997-2018)

Kaynak: TÜİK, (01.06.2019)

Jeopolitik konumu ve yaptığı başarı atılımlarla Türkiye, yabancı yatırımcı için önemli bir liman haline gelmiştir. Ülkemize yapılan yatırımlara ait grafikte de görüleceği ekonomimize duyulan güvenin, özelleştirmelerin de etkisi ile, özellikle 2004-2007 dönemlerinde hızlı şekilde arttığı görülmektedir. 2007 Küresel Mortgage Krizi sonrasında toparlanma eğilimine girmiş olsa da doğrudan yabancı yatırımın düşme eğilimine girdiği görülmektedir.

Şekil 2.14. Doğrudan Sermaye Yatırımı Giriş ve Çıkışı - Türkiye
Kaynak: UNCTAD, (10.04.2019)

KOBİ'lerin gerek küresel rekabet koşullarına karşı varlıklarını sürdürmesi, büyüebilmelerine yönelik olarak ihtiyaç duyacakları nakdi ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile kredi imkânları artırılmıştır. KOSGEB, Halkbank gibi kuruluşların da öncülüğü ile bankacılık sisteminden yararlanan KOBİ sayısı ve sağlanan kredi miktarı her geçen dönemde artmaktadır.

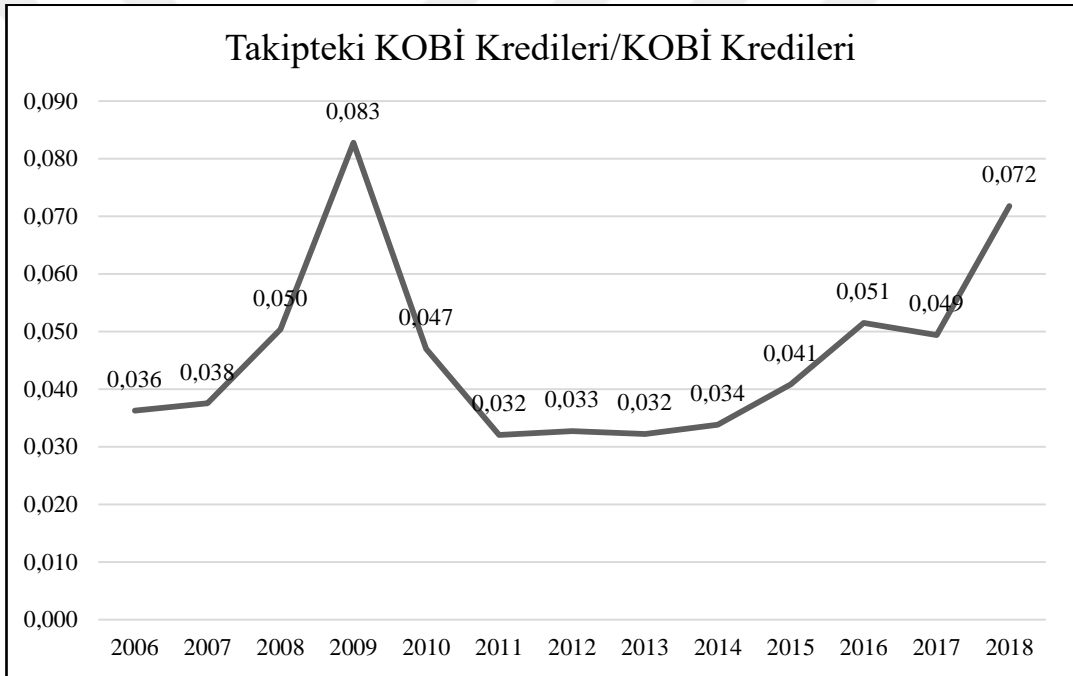
Tablo 2.15. KOBİ Kredileri ve Takipteki Krediler

Yıllar	KOBİ Kredileri Toplamı (milyon TL)	KOBİ Niteliğindeki Müşteri Sayısı (Adet)	Ortalama KOBİ Kredi Kullanımı (TL)	Takipteki KOBİ Kredileri (milyon TL)	Takipteki KOBİ Kredisi Müşteri Sayısı (Adet)	KOBİ Başına Takipteki Kredi Ortalaması (TL)
2006	59.613,85	1.707.298	34.917,08	2.160,07	85.523	25.257,23
2007	76.520,56	1.377.509	55.549,96	2.872,65	81.970	35.045,08
2008	84.604,54	1.300.653	65.047,74	4.259,86	118.196	36.040,65
2009	83.271,48	1.228.646	67.775,00	6.892,40	203.553	33.860,46
2010	125.467,79	1.375.335	91.227,08	5.892,13	200.213	29.429,32
2011	162.802,83	1.545.570	105.335,14	5.213,44	167.386	31.146,24
2012	199.742,69	1.788.103	111.706,48	6.537,01	176.413	37.055,14
2013	271.420,99	2.112.042	128.511,17	8.740,47	197.220	44.318,37

2014	333.277,99	2.523.344	132.077,91	11.272,29	222.375	50.690,47
2015	388.748,60	2.669.063	145.649,84	15.872,33	289.849	54.760,67
2016	420.539,43	2.907.722	144.628,49	21.652,74	311.743	69.457,01
2017	513.221,66	3.319.246	154.619,95	25.349,97	332.463	76.249,01
2018	611.342,45	3.120.687	195.899,96	43.858,52	338.578	129.537,42

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), (29.05.2019)

KOBİ'lerin finansman ihtiyaçlarına yönelik bankacılık sisteminin destek sağlaması önemli olmakla birlikte, takipteki kredi tutarı ve KOBİ sayısında da önemli artış görülmektedir. Özellikle takipteki krediler konusunda inceleme yapılmış, 2007-2008 Kriz Döneminin hemen ertesindeki zirveye benzer bir eğilim izlendiği görülmektedir.

Şekil 2.15. Takipteki KOBİ Kredileri/KOBİ Kredileri

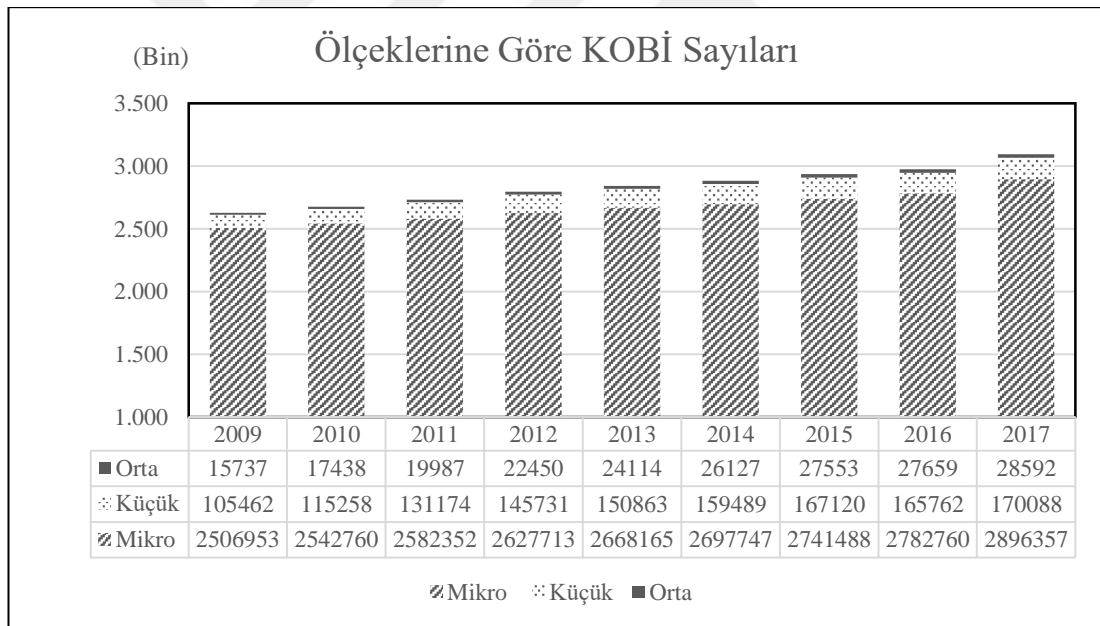
Kaynak: BDDK, (29.05.2019)

Takipteki KOBİ sayısının artışı, mal ile hizmet arzının azalmasına ve küresel rekabet açısından dezavantajlı konuma gelindiğinin sinyallerini vermektedir. Batık banka kredileri artışının bir şekilde vergi mükellefleri tarafından üstlenileceğini, yerli KOBİ'lerin ve pazar paylarının diğer ülke işletmelerince sahiplenilmesi uzak bir ihtimal olmadığı düşünülmektedir.

2.4.3. KOSGEB Destekleri ve Küreselleşme

KOSGEB, 92 Müdürlükte Türkiye genelinde teşkilatlanmış yapısı ile doğrudan KOBİ'lere destek sağlayan en büyük kamu kuruluşudur. 2017 yılı itibari ile KOBİ'lerin destek başvurusu yaptıkları KOBİ Bilgi Sistemi (KBS) internet sayfasına girişleri e-devlet ile sağlanmaya başlanmıştır. 2019 yılı itibari ile başvuru ve ödeme dâhil tüm destek süreçleri KOSGEB Müdürlüklerine gidilmeksizin internet üzerinden gerçekleştirilebilir hale gelmiştir.

KOSGEB veri tabanına 2009 yılında 312.553 adet işletme kayıtlı olmakta iken, 2018 yılı itibari ile 1.417.995 işletme kayıtlıdır (KOSGEB, 2019:i). 2018 yılında 350.000 işletme yaklaşık 2 milyar TL destekten yararlanmıştı (KOSGEB, 2019:1-43). Şüphesiz ki bu artışın ardında 2010 yılında yapılan ve imalat sektörü dışında faaliyet gösteren sektörlerdeki işletmelerin de destek kapsamına alınmasının bulunmaktadır.

Şekil 2.16. Ölçeklerine Göre Türkiye’de Faaliyet Gösteren KOBİ Sayıları (2009-2017)

Kaynak: TÜİK, (27.05.2019)

TÜİK rakamlarına göre, Türkiye’de faaliyet gösteren ve KOSGEB’e kayıtlı KOBİ sayısı 2009 yılında %12 iken 2017 yılında her iki KOBİ’den biri KOSGEB’ kaydolmuştur. Kullanılan krediler hariç olmak üzere destek bütçesindeki yüksek artışa karşın, KOBİ başına destek ödemesi artışı sınırlı kalmıştır.

Tablo 2.16. KOBİ Başına KOSGEB Destek Dağılımı (Krediler Hariç)

Yıl	Ödenen Destek Tutarı (TL)	Yararlanıcı KOBİ Sayısı	KOBİ Başına Ödeme Tutarı (TL)
2008	20.072.316,54	3.573	5.618
2009	25.187.465,94	4.656	5.410
2010	38.475.615,16	8.005	4.806
2011	177.157.787,00	19.822	8.937
2012	294.505.720,00	25.951	11.349
2013	344.398.379,00	33.501	10.280
2014	311.586.584,00	33.815	9.214
2015	349.809.242,00	37.936	9.221
2016	508.696.577,00	40.373	12.600
2017	952.901.036,00	54.839	17.376
2018	1.396.781.813,00	75.345	18.538

Kaynak: KOSGEB, 2008-2018 Faaliyet Raporlarından derlenmiştir.

KOBİ başına destek tutarındaki sınırlı artışa karşın özellikle son yıllarda ekonomi yönetiminin KOSGEB Desteklerine verdiği önem daha da atmıştır. KOSGEB Destekleri ve Merkezi Yönetim Bütçesi ile karşılaştırma yapılmış, tutar ve oran olarak artış anlamlı bulunmuştur.

Tablo 2.17. KOSGEB Destekleri ve Merkezi Yönetim Bütçe Karşılaştırması

Yıl	KOSGEB Destek Toplamı (Kredi Faiz Desteği Dahil) (TL)	Destek Bütçesi Artışı (%)	Merkezi Yönetim Bütçesi (TL)	Bütçe Artış Oranı (%)	Destek/Bütçe (%)
2008	203.423.136	-	222.553.216.800	-	0,09
2009	167.350.210	-17,73	262.217.866.000	17,82	0,06
2010	185.361.877	10,76	286.981.303.810	9,44	0,06
2011	347.142.054	87,28	312.572.607.330	8,92	0,11
2012	403.880.569	16,34	350.948.317.871	12,28	0,12
2013	348.923.405	-13,61	404.045.669.000	15,13	0,09
2014	348.029.941	-0,26	436.432.901.000	8,02	0,08
2015	355.967.498	2,28	472.942.746.000	8,37	0,08
2016	540.638.675	51,88	570.506.708.000	20,63	0,09
2017	1.692.312.386	213,02	645.124.278.000	13,08	0,26
2018	1.928.199.639	13,94	762.753.272.000	18,23	0,25

Kaynak 1: KOSGEB, (15.05.2019)

Kaynak 2: Hazine ve Maliye Bakanlığı, (15.05.2019)

KOSGEB Desteklerinden yararlanan KOBİ'lerin ölçeklerine göre dağılımına bakıldığında ağırlıklı olarak mikro ölçekli işletmeler olduğu görülmektedir. 2012 yılında KOBİ sınırınının 25 milyon TL iken 40 milyon TL düzeyine çekilmesi ve dolayısı ile KOBİ ölçeğinde değişiklik yapılması nedeni ile dağılımda mikro ölçekli işletme sayısında artış görülmektedir.

Tablo 2.18. Ölçeklerine Göre KOSGEB Desteklerinden Yararlanan İşletmelerin Dağılımı (%)

<i>Yıllar</i>	<i>Mikro</i>	<i>Küçük</i>	<i>Orta</i>
2009	44	40	16
2010	35	38	23
2011	50,7	28,1	20,8
2012	44,4	27,9	27,2
2013	50	33,5	15,6
2014	58,3	26,7	14,3
2015	57,8	27,2	14,7
2016	61,7	23	14,8
2017	60,3	23,1	16,1
2018	57	23,2	19,4

Kaynak: KOSGEB, 2008-2018 Faaliyet Raporlarından derlenmiştir.

Not: Meslek Kuruluşları ve İŞGEM Kuruluşları da KOSGEB Desteklerinden yararlandığından yüzde dağılım toplamı 100 değerini vermemektedir.

İşletmelerin artan nakit ihtiyacı krediler ile finanse edilmeye çalışılmış, KOSGEB'in imalat dışı sektörlerle de 2010 yılı itibari ile destek vermeye başlaması destek etkililiğini artırmıştır. Çoğunlukla işletme kredisi şeklinde verilen krediler özellikle 2008 Küresel Krizin KOBİ'ler açısından etkilerinin sınırlı kalmasına katkı sağlamıştır. KOSGEB kredileri anapara riski yararlanıcıda olmak üzere, kredi faizinin tamamı veya bir kısmı KOSGEB tarafından karşılanmaktadır.

Tablo 2.19. Yıllar İtibari ile Kullanılan KOSGEB Kredi Faiz Destekleri

	Faiz Desteği Tutarı (TL)	Oluşan Kredi Hacmi (TL)	Yararlanıcı KOBİ Sayısı	KOBİ Başına Faiz Destek Tutarı (TL)	KOBİ Başına Kullanılan Kredi Tutarı (TL)	Ekonomik Büyüme Oranı 2009=100
2008	183.350.820	1.462.913.123	22.137	8.283	66.085	0,8
2009	142.162.745	*	67.984	2.091	-	-4,7
2010	146.886.262	1.912.626.776	43.310	3.392	44.161	8,5

2011	169.984.267	2.602.788.591	48.217	3.525	53.981	11,1
2012	109.374.849	467.122.038	7.408	14.764	63.056	4,8
2013	4.525.026	29.999.500	343	13.192	87.462	8,5
2014	36.443.357	137.549.223	3.140	11.606	43.805	5,2
2015	6.158.256	28.447.750	596	10.333	47.731	6,1
2016	31.942.098	145.662.765	1.069	29.880	136.261	3,2
2017	739.411.350	7.795.806.138	289.937	2.550	26.888	7,4
2018	531.417.826	6.788.153.608	274.878	1.933	24.695	2,6

* Veri belirtilmemiştir

Kaynak: TÜİK, KOSGEB 2008-2018 Faaliyet Raporlarından derlenmiştir.

Küresel rekabet ortamında KOBİ'lerin yüksek teknolojiye sahip, rekabet güçlerini ve kapasitelerini artırıcı makine-teçhizat alımları proje bazlı programlar yoluyla desteklenmektedir. Kredi faiz destekleri yoluyla da faizlerinin tamamı veya bir kısmı karşılanmakta, bu sayede KOBİ'lere katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Tablo 2.20. Makine Ticaret Verileri - Türkiye (2008-2017)

Yıl	Makine Dış Ticaret Verileri				KOSGEB Makine Kredisi	
	İhracat (Milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)	Karşılama Oranı	İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranı	Yararlanıcı Sayısı	Destek Tutarı (TL)
2008	6.866	15.528	44,22	78,50	941	44.750.000
2009	5.172	11.650	44,39	66,90	-	-
2010	5.967	14.718	40,54	73,80	631	22.312.435
2011	7.956	19.694	40,40	77,00	-	-
2012	8.506	19.487	43,65	76,50	-	-
2013	9.363	22.152	42,27	76,70	-	-
2014	9.936	20.320	48,90	75,00	-	-
2015	8.658	18.659	46,40	76,80	-	-
2016	8.582	20.361	42,15	77,40	239	16.009.348
2017	9.719	19.617	49,54	78,50	850	69.824.708

Kaynak 1: Makina İmalat Sanayii Dernekleri Federasyonu (MAKFED), Makine İmalat Sektörü Türkiye ve Dünya Değerlendirme Raporu 2018 ss.58, <http://www.makfed.org.tr/images/s/DegerlendirmeRaporu.pdf>, (30.05.2019)

Kaynak 2: KOSGEB, KOSGEB 2008-2017 Faaliyet Raporlarından derlenmiştir.

Makine imalatı konusunda ülkemiz son yıllarda gözle görülür şekilde yatırımlar söz konusudur. Ülkemizde üretilen makinelerin ithalatı karşılama oranı 2017 yılında %49,54 seviyelerine ulaşmıştır. 2018 yılında ABD Dolarının 3,77 TL

seviyesinden 7,11 TL seviyesine çıkan kur artışının etkisi ile yerli makine kullanım oranının daha artacağı açıktır.

Tablo 2.20’de imalat sanayi kapasite kullanım oranı ve KOSGEB Kredi Faiz Destekleri ile karşılaştırılmış, ithalat karşılama oranı ile birlikte değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kriz döneminin kapasite kullanım oranının dip yaptığı dönem 2009 yılıdır. KOSGEB 2008 yılında makine teçhizat kredisi vermiştir. İşletmelerin makine yatırımlarını artırdıkları bu dönemde ilave kapasite oluşmuş ve azalan talep ile birleşerek atıl kapasite sorununu oluşturmuştur.

Alımı yapılan makinelerin devreye alındığı bu dönemde işletmelerin eski makinelerine yönelik tasarrufları ne olduğu sorusu ayrı bir çalışma konusu olabilecektir. Ancak KOSGEB Desteğinin, makinelere ait ithalatı karşılama oranı ile değerlendirildiğinde, yaklaşık %56 ithal ürünlere yönelmiştir. Ekonomi açısından pek de efektif görünmeyen bu yönelişin sonucunda cari açıktaki olumsuz bir etki söz konusudur. Diğer taraftan 2010, 2016 ve 2017 yıllarında KOSGEB Makine- Teçhizat kredilerinin kapasite kullanım oranlarına yaptığı katkı görülmektedir.

Küreselleşme sürecinde KOBİ’lerin karşılaştığı sorunlara yönelik karşılaştığı birtakım ihtiyaçlar ile KOSGEB’in sunmuş olduğu destekler açısından gruplama yapılmaya çalışılmış, aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 2.21. Küreselleşmenin Etkilerine Göre KOSGEB Destekleri

Küreselleşmenin Yarattığı İhtiyaçlar	KOSGEB Desteği		Yararlanıcı KOBİ Sayısı			
	Program Adı	Destek Adı	2015	2016	2017	2018
Yüksek Nakit İhtiyacı	Kredi Faiz Destek Programı	İşletme/ Destek Kredileri	596	831	289.087	274.734
Üretim Süreçlerinin Güncel Tutulması	KOBİ Proje Destek Programı – KOBİ Gelişim Destek Programı	Makine Teçhizat ve Yazılım Giderleri Desteği	144	881	2.343	2.270
	Kredi Faiz Destekleri	Makine- Teçhizat Kredileri	-	239	850	144*

Nitelikli Yönetici-Kalifiye İşgücü	Genel Destek Programı	Nitelikli Eleman İstihdam Desteği	12.788	13.935	21.097	950**
Pazarlama-Tanıtım	Genel Destek- İşletme Geliştirme Programı	Tanıtım Desteği	2.722	2.289	***	
		Yurt İçi Fuar Desteği	8.894	7.632	5.378	
		Yurt Dışı İş Gezileri	3.583	1.892	1.129	

* Yerli makine alımına yönelik kısıt içermektedir

** Yalnızca dış ticaret personelini kapsamaktadır

*** Rakam belirtilmemiştir

Kaynak: KOSGEB, 2015-2018 Faaliyet Raporlarından derlenmiştir.

KOBİ'lerin yararlanacakları danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini düzenleyen, KOBİ Rehberliği ve Teknik Danışmanlık Hizmetleri Yönetmeliği 5 Şubat 2019 tarih ve 30677 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Düzenleyici mevzuatı hazırlık sürecinde olan düzenleme KOBİ'lerin akredite edilmiş, yeterlilik düzeyleri belirlenmiş, etkili rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinden yararlanabilmelerini hedeflemektedir. Böylelikle küreselleşmenin yarattığı yüksek belirsizlik ortamında, KOBİ'lerin yararlanabileceği ve yönetime vizyon sunacak danışmanlık hizmetlerinin sunulması amaçlanmaktadır.

2.5. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Tez çalışmasının literatür araştırmasında, küreselleşmenin KOBİ'lere etkilerinin nasıl olduğu ile devlet destekleri hakkında çalışmaların bazıları aşağıda ele alınmaktadır. Bu kapsamda incelenen çalışmaların kapsamı ile elde edilen bulgular özetlenmektedir.

Gürbüz (2010), küreselleşme sürecinde KOBİ'lerin önemi ve KOBİ desteklerini incelemiştir. Çalışma sonucunda KOBİ'lerin üretimdeki esneklikleri ve kamu finansal desteği sağlanmaz ise Türkiye'de KOBİ'lerin küresel işletmeler ile rekabet olanağının ortadan kalkacağı, kapanma tehlikesi ile yüz yüze kalacağı belirtilmiştir. Rekabete dayalı ekonominin güçlenmesi, istihdamın ve ihracatın

artması, özetle ülkenin kalkınması ancak KOBİ'lere destek sağlanarak mümkün olabileceği belirtilmiştir.

Demirkıran (2018), ekonomilerin giderek artan şiddette küreselleştiği, rekabetin sürekli arttığı ve güçleştiği günümüzde, rekabet gücünün korunması açısından KOBİ'lerin finansal olanaklarının artırılması ekonomik kalkınma ve büyüme için önem arz ettiğini belirtmiştir.

Güler (2017), KOBİ'lere sağlanan destek programları ve KOSGEB Desteklerini değerlendirmiştir. Değerlendirmesinde, 2015 yılında bankalarca KOBİ'lere sağlanan nakdi kredilerin 388 milyar TL'ye ulaştığını fakat bu süreçte KOSGEB'in KOBİ'lere yaklaşık 356 milyon TL destek sağladığını belirtmiştir. Dolayısı ile KOBİ'lere yeteri kadar destek sağlanmadığını ifade etmiştir.

Eminoğlu (2013), Ankara-Sincan Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren KOBİ'lere yönelik anket çalışması yapmıştır. Çalışma; KOBİ'lere sağlanan pek çok desteğin etkin şekilde yararlanılmadığını işaret etmiştir. Bunun ana sebebinin ise işletmeler ile destekleyici kurum/kuruluşlar arasında mutabakatın bulunmadığı şeklinde yorumlamıştır. Anket çalışmasında; desteklerden yararlanma düzeyinin artırılması için işletmelere yönelik bilgilendirme seminerleri ile toplantılar düzenlenmesi, yazılı ve görsel medyada yer verilmesi gerektiği sonucu çıkmıştır.

Sönmez ve Arslan (2007), Ankara ve Bursa-İnegöl yöresinde mobilya sektörüne yönelik yaptıkları anket çalışması gerçekleştirmiştir. Mobilya ihracatının arttırılması için bürokratik işlemler konusunda KOBİ'lerin bilgilendirilmesi, bürokratik engellerin azaltılması, işletmeleri bilgilendirecek ve pazar araştırması yapacak devlet kurum ve kuruluşlarının arttırılması, ihracata yönelik devlet destek ve teşviklerinin artırılarak özellikle markalaşma ve pazar araştırmasında daha çok işletmenin bu imkândan yararlanması gerektiği sonucuna varmıştır.

Zengin (2010), Bursa İnegöl'de Mobilya İmalat Sanayisinde faaliyet gösteren işletmelere yönelik anket çalışması gerçekleştirmiştir. KOBİ'lerin devlet desteklerinden yeteri kadar yararlanamadıklarını ve küresel rekabette zor durumda kaldıklarını, işletmeyi yöneten kişinin eğitim durumunun ile finansal kaynak çeşitlendirmesi arasında ilişki bulunduğunu, devlet desteklerinden yararlanmanın bilgilendirme eksikliğinin doğal sonucu olduğunu değerlendirmiştir.

Doğangül (2012), Gaziantep'te faaliyet gösteren işletmelere yönelik olarak düzenlemiş olduğu anket çalışmasında destek sağlayıcı kurum/kuruluşların bilgilendirme faaliyetlerinin yetersiz olduğunu, bu kurum/kuruluşların himaye edeceği

danışman kuruluşlarla çalışmak istedikleri sonucu çıkarılmıştır. Destekten yararlanan işletmeler kapasitelerinin ve rekabet güçlerinin arttığını, teknolojik gelişim sağladıklarını belirtmişlerdir. Desteklerden yararlanan işletmelerin başvuru aşamalarının karmaşıklığını belirten işletmeler; basitleştirilmiş destek süreçleri tasarlanması gerektiğini, e-posta ve afişlerle bilgilendirme yapılmasının uygun olacağını belirtmişlerdir.

Tursun (2015), Devlet Destekleri ve Teşviklerinin KOBİ'lerin Performansları Üzerine Etkileri konusunda Adıyaman-Gaziantep Yöresinde faaliyet gösteren KOBİ'lere yönelik anket çalışması yapmıştır. KOBİ'lerin devlet desteklerinden yararlanmalarının istikrar sağlayabilmelerine neden olacağını dolayısı ile ülke ekonomisinin de o denli sağlam ve istikrarlı olabileceği çıkarımını yapmıştır. KOBİ'lerin yeterince devlet desteğinin yararlanamadıklarını, yararlanmama sebeplerinde; bilgi yetersizliği ile uzun süreç içerecek başvuru prosedürleri ve karmaşık destek mekanizmasının etkin olduğunu belirtmiştir. İşletmelerin en önemli finansal sorununun maliyet artışı ve alacak tahsilindeki gecikmeler olduğunu tespit etmiştir.

Solmaz (2014), kamu desteklerinin etkinliğini değerlendirmek amacıyla yaptığı anket çalışmasında KOSGEB Destekleri ile işletmelerin istihdam düzeylerinin, üretim miktar veya çeşitliliğinin ve pazarlama faaliyetlerini arttığını tespit etmiştir. KOSGEB Desteklerinden yararlanan işletmelerin ağırlıklı olarak makine kredilerinin verilmesinin de etkisi ile üretim kapasitelerini artırdığı tespitinde bulunmuştur.

Maden (2012), KOSGEB Genel Destek Programından yararlanan işletmelerde desteğinin etkilerini incelemiştir. Anket analizinde, destekten yararlanan işletmelerin performansında anlamlı etkiler yarattığını belirtmiş ve aşağıda yer alan çıkarımları yapmıştır:

- İstihdam artışı üzerinde yurt içi fuar desteği ile nitelikli eleman istihdam desteği, test analiz ve kalibrasyon desteği ile yurtdışı iş gezisi desteği etkilidir
- Ürün çeşitliliği üzerinde tanıtım ve nitelikli eleman destekleri etkilidir
- Üretim miktarı üzerinde fuar, test analiz kalibrasyon ve belgelendirme desteği etkilidir
- Satış hacmi üzerinde nitelikli eleman, test analiz kalibrasyon ve belgelendirme destekleri etkilidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ANKET ÇALIŞMASI

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Ülke ekonomisinin büyümesinin yanı sıra küreselleşmenin KOBİ'ler üzerinde yarattığı olumsuz etkilerinin azaltılması hatta avantaja dönüştürülmesi amacıyla devlet destekleri sağlanmaktadır. KOSGEB desteklerinin tasarımı da bu bakış açısı yer almaktadır. KOBİ'ler bu süreçte daha fazla tanıtım bütçesine, AR-GE harcamalarına, teknolojik değişimler nedeni ile makine-teçhizat yenilemesine yönelik yüksek fona, yönlendirici danışmanlık hizmetlerine, kalifiye iş gücüne ve nakdi finansman ihtiyaçları artmaktadır.

KOBİ'lerin belirtilen bu ihtiyaçlarının-taleplerinin KOSGEB eliyle ne ölçüde giderilebildiğini değerlendirmek için anket hazırlanmıştır. Anket sorularının hazırlanmasında; (Zengin,2010)'in doktora tezinden, (Doğangül,2012) ve (Solmaz, 2014) yüksek lisans tezlerinden yararlanılmıştır.

Anket soruları Google Anket uygulamasına yüklenmiştir. KOSGEB Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığından; Türkiye genelinde ve KOSGEB veri tabanına kayıtlı tüm sektörlerde faaliyet gösteren, küçük ve orta büyüklükte işletme ölçeğinde ve 2017 KOBİ Beyanı onaylı olan işletme sayısının 34.997 olduğu bilgisi edinilmiştir. Tüm işletmelere anket linki KOSGEB Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı aracılığı ile iletilmiş, 1.125 adet geçerli dönüş sağlanmıştır.

Güvenirlilik analizi; önceden belirlenmiş ölçek için hazırlanan bir ankete verilen yanıtların tutarlılığı ölçmektedir. Ölçek tipi aralıklı veya sıralı olabilmektedir. Bu analizde nominal ölçek kullanılamaz. Örneğin yanıtları cinsiyet üzerinde yapılacak güvenirlilik analizi, profesyonel stil soruları uygulanamamaktadır. Likert ölçeğine (1)-(5) aralığında “kesinlikle katılmıyorum” ile “kesinlikle katılıyorum” sıralanmış yanıtlarına uygulanabilmektedir. Analiz, sorularının birbirileri olan ilişki derecesini ortaya çıkarmak amacıyla yapılmaktadır. Analiz yapıldığında önemli noktalardan biri de Cronbach's Alfa katsayısıdır.

Bu katsayı;

- $\alpha < 0,40$ ölçek güvenli değil
- $0,40 < \alpha < 0,60$ ölçek düşük güvenilirlikte
- $0,60 < \alpha < 0,80$ ölçek oldukça güvenilir
- $0,80 < \alpha < 1,00$ ölçek yüksek güvenilirlikte olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmaya yönelik güvenilirlik analizi sonuçları aşağıda listelenmektedir:

- KOSGEB Desteklerinden Yararlanma Düzeyi; 0,928
- KOSGEB Desteklerinden Yararlanmama Sebebi; 0,765
- Finansman Sorunu; 0,657

Buna göre olarak Cronbach's Alpha değerleri anketin güvenilirliğine işaret etmektedir.

3.2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Araştırmanın hipotezleri aşağıda listelenmektedir:

H₁: KOSGEB desteklerinden Genel Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, işletme kapasitelerini arttığına dair görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H₂: KOSGEB desteklerinden Genel Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, pazarlama faaliyetlerinin arttığına dair görüşleri arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.

H₃: KOSGEB desteklerinden Genel Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, üretim miktarı/çeşitliliğinin arttığına dair görüşleri arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.

H₄: KOSGEB desteklerinden kredi faiz desteğinden yararlanan işletmelerin, ihracatlarının arttığına dair görüşleri arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.

H₅: KOSGEB desteklerinden KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, diğer destek veren kurum/kuruluşlara başvurularının önünü açmasına (Kalkınma Ajansları, AB Fonları vb) dair görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H₆: KOSGEB desteklerinden yararlanan işletmelerin, finansman sorunlarının çözümünde devlet desteği görmelerine dair görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H₇: Öncelikli sorunu nitelikli eleman eksikliği olan işletmelerin, destekten yararlanmama gerekçelerine dair görüşlerinin nitelikli danışmanlık hizmeti bulamamaları ile ilişkisi bulunmaktadır.

H₈: Destek başvuru ve ödeme talep periyodunda destek birimlerinde çalışan personelin iletişim ve yönlendirmesi ile işletmelerin KOSGEB desteklerinden yararlanması arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H₉: Öncelikli sorunu finansman olan işletmelerin kredi faiz desteğinden yararlanmasına ilişkin anlamlı ilişki bulunmaktadır.

H₁₀: Öncelikli sorunu finansman olan işletmelerin KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinden yararlanmasına ilişkin anlamlı ilişki bulunmaktadır.

H₁₁: Öncelikli sorunu finansman olan işletmelerin Genel Destek Programı Desteklerinden yararlanmasına ilişkin anlamlı ilişki bulunmaktadır.

H₁₂: İşletmeyi yöneten kişinin eğitim durumu ile KOSGEB desteklerinden yararlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H₁₃: İşletmenin ihracat yapma durumu ile KOSGEB desteklerinden yararlanması arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H₁₄: KOSGEB desteklerinden KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, işletmenin kapasitesinin artmasına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H₁₅: KOSGEB desteklerinden KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, işletmenin üretim miktarının/çeşitliliğinin artmasına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

3.3. VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULAR

Anket kapsamında elde edilen veriler SPSS istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir.

3.3.1. Anket Sonuçlarının Frekans Dağılımları

Tablo 3.1. Ankete katılan işletmelerin hukuki statüsü

	Frekans	Yüzde (%)
Anonim Şirket	247	22,0
Kolektif	1	0,1
Limited Şirket	741	65,9
Şahıs İşletmesi	136	12,1
Toplam	1125	100,0

Tablo 3.2. Ankete katılan işletmelerin faaliyet konusu

	Frekans	Yüzde (%)
Hizmet	289	25,7
İmalat	600	53,3
Ticaret	236	21,0
Toplam	1.125	25,7

Tablo 3.3. Ankete katılan işletmelerin 2018 yılı kapasite kullanım oranı

	Frekans	Yüzde (%)
%0-25	46	7,66
%26-50	144	24,00
%51-75	231	38,50
%76-100	179	29,84
Toplam	600	100

Tablo 3.4. Ankete katılan işletmelerin çalışan sayıları

	Frekans	Yüzde (%)
1-9	265	23,6
10-49	657	58,4
50-249	203	18,0
Toplam	1125	100

Tablo 3.5. Ankete katılan işletmelerin yönetim profili

	Frekans	Yüzde (%)
Profesyonel Yönetici	84	7,5
Sahibi/Ortağı	1041	92,5
Toplam	1125	100,0

Tablo 3.6. Ankete katılan işletme yöneticisinin eğitim düzeyi

	Frekans	Yüzde (%)
Lise ve altı	314	27,9
Ön lisans	71	6,3
Üniversite	594	52,8
Yüksek Lisans-Doktora	146	13,0
Toplam	1125	100

Tablo 3.7. Ankete katılan işletmelerin faaliyet süresi

	Frekans	Yüzde (%)
0-2 yıl	40	3,6
3-5 yıl	166	14,8
6-10 yıl	220	19,6
11-15 yıl	203	18,0
16 yıl ve üzeri	496	44,1
Toplam	1125	100

Tablo 3.8. Ankete katılan işletmelerin sahip olduğu belgeler

	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Belgemiz Yok	290	14,96	25,78
Marka Tescil	674	34,76	59,91
Belge Toplamı	975	50,28	86,67
ISO 9001	475	48,72	42,22
ISO 14001	146	14,97	12,98
OHSAS 18001	121	12,41	10,76
ISO 22000	75	7,69	6,67
ISO 27001	20	2,05	1,78
Diğer	138	14,15	12,27
Toplam	1.125	-	100
Kümülatif Toplam	1.939	-	-

Tablo 3.9. Ankete katılan işletmelerin ürünlerine ait CE belgesi sahipliği

	Frekans	Yüzde (%)
Evet	403	35,8
Hayır	722	64,2
Toplam	1125	100

Tablo 3.10 Ankete katılan işletmelerin ihracat yapma durumu

	Frekans	Yüzde (%)
Evet	550	48,9
Hayır	575	51,1
Toplam	1125	100

Tablo 3.11. Ankete katılan işletmelerin 2018 yılı ihracat düzeyi aralığı

	Frekans	Yüzde (%)
100.000 \$ altında	246	44,73
100.001 \$- 500.000 \$	132	24,00
500.001 \$- 1.000.000 \$	56	10,18
1.000.000 \$ - 5.000.000\$	88	16,00
5.000.001 \$ ve üzeri	28	5,09
Toplam	575	100

Tablo 3.12. Ankete katılan işletmelerin en yüksek maliyet kalemi

	Frekans	Yüzde (%)
Hammadde	573	50,93
Personel Giderleri	415	36,89
Pazarlama	72	6,40
Enerji	46	4,09
Faiz Giderleri	7	0,62
İşyeri Kirası	6	0,53
Yazılım	2	0,18
Danışmanlık	2	0,18
Belge Giderleri	1	0,09
Bakım Onarım Giderleri	1	0,09
Toplam	1125	100

Tablo 3.13. Ankete katılan işletmelerin karşılaştığı en temel sorun

	Frekans	Yüzde (%)
Finansman	347	30,84
Yüksek maliyetler	330	29,33
Nitelikli insan kaynağı eksikliği	184	16,36
Rekabet koşulları	125	11,11
Yetersiz pazarlama faaliyetleri	40	3,56
Bürokratik engeller	34	3,02
Hammadde sorunları	29	2,58
Yetersiz teknoloji	20	1,78
Yenilik ve değişime uyum sağlayamama	7	0,62
Tahsilat	4	0,36
Fabrika Yeri Tahsisi	3	0,27
Enflasyon	1	0,09
Kur Dalgalanmaları	1	0,09
Toplam	1125	100

Tablo 3.14. Ankete katılan işletmelerin KOSGEB Desteklerinden yararlanma durumu

	Frekans	Yüzde (%)
Evet	854	75,91
Hayır	271	24,09
Toplam	1125	100

Tablo 3.15. Ankete katılan işletmelerin yararlandıkları KOSGEB Destekleri

	Frekans	Yüzde (%)
Genel Destek Programı Destekleri	669	78,34
KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Destekleri	196	22,95
Kredi Faiz Desteği	154	18,03

İşletme Geliştirme Destek Programı Destekleri	106	12,41
Girişimcilik Destek Programı Destekleri	72	8,43
Ar-Ge ve İnovasyon Destek Programı Destekleri	57	6,67
KOBİ Proje Destek Programı Destekleri	31	3,63
Endüstriyel Uygulama Destek Programı Destekleri	27	3,16
İşbirliği–Güçbirliği Destek Programı Destekleri	7	0,82
Teknopazar Destek Programı	2	0,23
Teknoyatırım Destek Programı	2	0,23
Stratejik Ürün Destek Programı	1	0,12
Destekten Yararlanan İşletme Sayısı	854	100

Tablo 3.16. Ankete katılan ve KOSGEB Desteklerinden işletmelerin destekten yararlanma düzeyleri

(1) Kesinlikle katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Kesinlikle Katılıyorum	1	%	2	%	3	%	4	%	5
Destekler hakkında işletmemizin bilgi düzeyi yeterlidir.	68	7,96	153	17,92	150	17,56	347	40,63	136
Destek hakkında yapılan tanıtım faaliyetleri yeterlidir	115	13,47	238	27,87	182	21,31	238	27,87	80
İşletmemizin finansal yapısına önemli katkısı olmuştur.	87	10,19	226	26,46	154	18,03	293	34,31	94
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır.	108	12,65	219	25,64	195	22,83	250	29,27	82
Kısa vadeli ödemelerimizin karşılanmasında önemli katkısı olmuştur.	137	16,04	251	29,39	190	22,25	206	24,12	70
Diğer destek veren kurum/kuruluşlara başvurmamızın önünü açmıştır (Kalkınma Ajansları, AB Fonları vb)	167	19,56	284	33,26	230	26,93	128	14,99	45
Düşük maliyetli finansman ihtiyacımız karşılanmıştır	132	15,46	227	26,58	170	19,91	255	29,86	70
İstihdamımız artmıştır.	180	21,08	266	31,15	160	18,74	177	20,73	71
İhracatımız artmıştır.	96	11,24	218	25,53	150	17,56	283	33,14	107

Üretim miktarımız/çeşitliliğimiz artmıştır.	218	25,53	274	32,08	203	23,77	104	12,18	55
Pazarlama faaliyetimiz artmıştır.	157	18,38	242	28,34	186	21,78	211	24,71	58
İşletmemizin kapasitesi artmıştır	150	17,56	238	27,87	166	19,44	217	25,41	83

Destek yararlanıcısı olan 854 işletme soruya yanıt vermiştir.

Tablo 3.17. Destekten yararlanan işletmelerin destek başvuru ve ödeme talep periyodunda destek birimlerinde çalışan personele yönelik görüşleri

	Frekans	Yüzde (%)
Çok İyi	209	24,47
İyi	266	23,00
Orta	205	18,00
Kötü	99	8,00
Çok Kötü	75	6,00
Toplam	854	100

Tablo 3.18. KOSGEB Desteklerinden yararlanmayan işletmelerin görüşleri

(1) Kesinlikle katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Kesinlikle Katılıyorum	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%
Bürokratik işlemlerin çok fazla olmasından dolayı	31	11,44	22	8,12	37	13,65	74	27,31	107	39,48
Objektif değerlendirme yapılmadığını düşündüğüm için	30	11,07	39	14,39	62	22,88	54	19,93	86	31,73
Destek programı sayısının fazlalığı ve içeriğinin karmaşık olması	35	12,92	41	15,13	60	22,14	65	23,99	70	25,83
Destek programları hakkında bilgi düzeyinin yetersiz olmasından dolayı	32	11,81	34	12,55	39	14,39	85	31,37	81	29,89
Firmamızda yeterli sayıda nitelikli personel bulamadığımızdan dolayı yararlanamıyoruz	84	31,00	102	37,64	37	13,65	31	11,44	17	6,27
Alım yapabileceğimiz nitelikli bir	60	22,14	61	22,51	43	15,87	64	23,62	43	15,87

danışmanlık hizmetini bulamamızdan dolayı										
Eş finansman (işletme katkısı) sağlamada eksiklikten dolayı	51	18,82	48	17,71	66	24,35	62	22,88	44	16,24

KOSGEB Desteklerinden yararlanmamış olan 271 adet işletmeye anket sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 3.19. KOSGEB Desteklerinden faydalanma düzeyinin artırılması için bilgilendirme faaliyetlerine yönelik görüşler

		Frekans	Yüzde (%)
Bilgilendirme toplantıları	1	397	35,29
E-posta	2	395	35,11
Eğitim/Uzaktan Eğitim	3	162	14,40
Web sitesi	4	89	7,91
İlan-Broşür	5	28	2,49
Etkin danışmanlık sistemi ile	6	27	2,40
İşletme Ziyareti ile	7	21	1,87
Telefon/SMS/MMS	8	6	0,53
Toplam		1.125	100

Tablo 3.20. Ankete katılan işletmelerin finansman konusundaki katılım düzeyleri

(1) Kesinlikle katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Kesinlikle Katılıyorum	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%
Finansman sorunlarımızı ortaklardan sermaye artırımını ile karşılayabiliriz	196	17,42	331	29,42	243	21,60	294	26,13	61	5,42
Finansman sorunlarımızı ortak alımı yoluyla karşılayabiliriz	334	29,69	373	33,16	235	20,89	150	13,33	33	2,93
Finansman sorunlarımızı banka kredileri ile karşılayabiliriz	192	17,07	203	18,04	223	19,82	383	34,04	124	11,02
Finansman sorunlarımızı kredili mal alımı ile karşılayabiliriz	198	17,60	236	20,98	225	20,00	369	32,80	97	8,62
Finansman sorunlarımızı faktöring ile karşılayabiliriz	397	35,29	329	29,24	236	20,98	131	11,64	32	2,84
Finansman sorunlarımızı devlet desteklerinden yararlanarak karşılayabiliriz	86	7,64	59	5,24	99	8,80	405	36,00	476	42,31

Tablo 3.21. Ankete katılan işletmelerin en çok karşılaştıkları finansal sorun

	Frekans	Yüzde (%)
Maliyetlerdeki artışlar	386	34,31
Alacak tahsilindeki gecikmeler	381	33,87
Satış kâr marjının düşük oluşu	137	12,18
Özkaynak yetersizliği	118	10,49
Kredi temini konusundaki güçlükler	96	8,53

Döviz kurunun istikrarsız oluşu	4	0,36
Kredi faizlerinin yüksekliği	3	0,27
Toplam	1125	100

3.3.2. Verilerin Analizi ve Bulgular

Çalışma sonucunda elde edilen veriler SPSS 21.0 paketi ile analiz edilmiştir. Parametrik olmayan istatistik yöntemlerinden Kay-Kare testi uygulanmıştır.

H₀ (1): KOSGEB desteklerinden Genel Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, işletme kapasitelerini arttığına dair görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

KOSGEB Desteklerinden Genel Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, işletme kapasitelerini arttığına dair görüşleri arasındaki ilişkiyi test etmek için nonparametrik testlerden kay-kare (chi-square) testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda $p < ,05$ ($p = ,000$) bulunmuş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Bu bağlamda söz konusu destek programından yararlanan işletmelerin %50,7'si, genel destek programı desteğinin, işletmenin kapasitesini arttığını belirtmiştir.

Tablo 3.22. Genel Destek Programı- Kapasite Artışı

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	108,454 ^a	7	,000
N	1644		

H₀ (2): KOSGEB desteklerinden Genel Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, pazarlama faaliyetlerinin arttığına dair görüşleri arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.

KOSGEB Desteklerinden Genel Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, pazarlama faaliyetlerinin arttığına dair görüşleri arasındaki ilişkiyi test etmek için nonparametrik testlerden kay-kare (chi-square) testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda $p < ,05$ ($p = ,000$) bulunmuş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Bu bağlamda söz konusu destek programından yararlanan işletmelerin %49,8'i, Genel Destek Programı Desteğinin, işletmenin pazarlama faaliyetlerini arttığını belirtmiştir.

Tablo 3.23. Genel Destek Programı- Pazarlama Faaliyetleri

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	98,134 ^a	7	,000
N	1580		

H₀ (3): KOSGEB desteklerinden Genel Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, üretim miktarı/çeşitliliğinin arttığına dair görüşleri arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.

KOSGEB Desteklerinden Genel Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, üretim miktarı/çeşitliliğinin arttığına dair görüşleri arasındaki ilişkiyi test etmek için nonparametrik testlerden kay-kare (chi-square) testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda $p < ,05$ ($p = ,000$) bulunmuş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Bu bağlamda söz konusu destek programından yararlanan işletmelerin %42,6'sı, genel destek programı desteğinin, işletmenin üretim miktarı/çeşitliliğinin arttığını belirtmiştir.

Tablo 3.24. Genel Destek Programı- Üretim Miktar ve Çeşitliliği

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	152,157 ^a	7	,000
N	1582		

H₀ (4): KOSGEB desteklerinden kredi faiz desteğinden yararlanan işletmelerin, ihracatlarının arttığına dair görüşleri arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.

KOSGEB Desteklerinden Kredi Faiz Desteğinden yararlanan işletmelerin, ihracatlarının arttığına dair görüşleri arasındaki ilişkiyi test etmek için nonparametrik testlerden kay-kare (chi-square) testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda $p < ,05$ ($p = ,000$) bulunmuş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Bu bağlamda söz konusu destek programından yararlanan işletmelerin %69,3'ü kredi faiz desteğinin, işletmenin ihracatını arttırdığını belirtmiştir.

Tablo 3.25. Kredi Faiz Desteği- İhracat Düzeyi

	<i>Değer</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Pearson Chi-Square	152,157a	7	,000
N	1582		

H₀ (5): KOSGEB desteklerinden KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, diğer destek veren kurum/kuruluşlara başvurularının önünü açmasına (Kalkınma Ajansları, AB Fonları vb) dair görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

KOSGEB Desteklerinden KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, diğer destek veren kurum/kuruluşlara başvurularının önünü açmasına (Kalkınma Ajansları, AB Fonları vb) dair görüşleri arasındaki ilişkiyi test etmek için nonparametrik testlerden kay-kare (chi-square) testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda $p < ,05$ ($p = ,000$) bulunmuş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Bu bağlamda söz konusu destek programından yararlanan işletmelerin %66,4'ü KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinin, işletmenin diğer destek veren kurum/kuruluşlara başvurularını (Kalkınma Ajansları, AB Fonları vb) artırdığını belirtmiştir.

Tablo 3.26. KOBİGEL- Diğer Proje Kuruluşlara Başvuru

	<i>Değer</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Pearson Chi-Square	84,554a	8	,000
N	1415		

H₀ (6): KOSGEB desteklerinden yararlanan işletmelerin, finansman sorunlarının çözümünde devlet desteği görmelerine dair görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

KOSGEB Desteklerinden yararlanan işletmelerin, finansman sorunlarının çözümünde devlet desteği görmelerine dair görüşleri arasındaki ilişkiyi test etmek için nonparametrik testlerden kay-kare (chi-square) testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda $p > ,05$ ($p = ,352$) bulunmuş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ortaya konmuştur.

Tablo 3.27. KOSGEB Desteklerinden Yararlananlar- Finansman Sorununa Bakış

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	,867 ^a	1	,352
N	2019		

H₀ (7): Öncelikli sorunu Nitelikli Eleman eksikliği olan işletmelerin, destekten yararlanmama gerekçelerine dair görüşlerinin Nitelikli Danışmanlık Hizmeti bulamamaları ile anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Öncelikli sorunu Nitelikli Eleman eksikliği olan işletmelerin, destekten yararlanmama gerekçelerine dair görüşlerinin Nitelikli Danışmanlık Hizmeti bulamamaları ile ilişkisini test etmek için nonparametrik testlerden kay-kare (chi-square) testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda $p < ,05$ ($p = ,000$) bulunmuş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur.

Tablo 3.28. Nitelikli Eleman Eksikliği- Nitelikli Danışmanlık Hizmeti

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	207,080 ^a	1	,000
N	722		

H₀ (8): Destek başvuru ve ödeme talep periyodunda destek birimlerinde çalışan personelin iletişim ve yönlendirmesi ile işletmelerin KOSGEB desteklerinden yararlanması arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Destek başvuru ve ödeme talep periyodunda destek birimlerinde çalışan personelin iletişim ve yönlendirmesi ile işletmelerin KOSGEB desteklerinden yararlanması arasındaki ilişkiyi test etmek için nonparametrik testlerden kay-kare (chi-square) testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda $p < ,05$ ($p = ,016$) bulunmuş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur.

Tablo 3.29. Personel İletişimi- KOSGEB Desteklerinden Yararlanma

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	30,444 ^a	16	,016
N	946		

H₀ (9): Öncelikli sorunu finansman olan işletmelerin kredi faiz desteğinden yararlanmasına ilişkin anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Öncelikli sorunu finansman olan işletmelerin kredi faiz desteğinden yararlanmasına ilişkin ilişkiyi test etmek için nonparametrik testlerden kay-kare (chi-square) testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda $p < ,05$ ($p = ,000$) bulunmuş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Elde edilen veriler doğrultusunda öncelikli sorunu finansman olan işletmelerin %42,1'i kredi faiz desteğinden yararlanmışır şeklinde yorum yapılabilmektedir.

Tablo 3.30. Finansman Sorunu- Kredi Faiz Desteği

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	147,815 ^a	56	,000
N	946		

H₀ (10): Öncelikli sorunu finansman olan işletmelerin KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinden yararlanmasına ilişkin anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Öncelikli sorunu finansman olan işletmelerin KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinden yararlanmasına ilişkin ilişkiyi test etmek için nonparametrik testlerden kay-kare (chi-square) testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda $p < ,05$ ($p = ,000$) bulunmuş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Elde edilen veriler doğrultusunda öncelikli sorunu finansman olan işletmelerin %42,9'u KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinden yararlanmışır şeklinde yorum yapılabilmektedir.

Tablo 3.31. Finansman Sorunu- KOBİGEL Desteği

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	147,815 ^a	56	,000
N	946		

H₀ (11): Öncelikli sorunu finansman olan işletmelerin Genel Destek Programı Desteklerinden yararlanmasına ilişkin anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Öncelikli sorunu finansman olan işletmelerin Genel Destek Programı Desteklerinden yararlanmasına ilişkin ilişkiyi test etmek için nonparametrik testlerden kay-kare (chi-square) testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda $p < ,05$ ($p = ,000$) bulunmuş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Elde edilen veriler doğrultusunda öncelikli sorunu finansman olan işletmelerin %32,1'i Genel Destek Programı Destekleri Desteklerinden yararlanmıştır şeklinde yorum yapılabilmektedir.

Tablo 3.32. Finansman Sorunu- Genel Destek Programı

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	147,815 ^a	56	,000
N	946		

H₀(12): İşletmeyi yöneten kişinin eğitim durumu ile KOSGEB Desteklerinden yararlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

İşletmeyi yöneten kişinin eğitim durumu ile KOSGEB Desteklerinden yararlanma arasındaki ilişkiyi test etmek için nonparametrik testlerden kay-kare (chi-square) testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda $p > ,05$ ($p = ,476$) bulunmuş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ortaya konmuştur. Elde edilen veriler doğrultusunda işletme sahibi/ortağı olan yöneticiler tarafından yönetilen işletmelerin %61,6'sı KOSGEB desteklerinden yararlanırken profesyonel yöneticiler tarafından yönetilen işletmelerin %58,1'i KOSGEB desteklerinden yararlanmıştır şeklinde yorum yapılabilmektedir.

Tablo 3.33. Yöneten Kişi- Destekten Yararlanma

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	,508 ^a	1	,476
N	1392		

H₀(13): İşletmenin ihracat yapma durumu ile KOSGEB Desteklerinden yararlanması arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

İşletmenin ihracat yapma durumu ile KOSGEB Desteklerinden yararlanma arasındaki ilişkiyi test etmek için nonparametrik testlerden kay-kare (chi-square) testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda $p < ,05$ ($p = ,001$) bulunmuş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Elde edilen veriler doğrultusunda ihracat yapan işletmelerin %66,1'i KOSGEB desteklerinden yararlanırken profesyonel yöneticiler tarafından yönetilen işletmelerin %58,1'i KOSGEB desteklerinden yararlanmıştır şeklinde yorum yapılabilmektedir.

Tablo 3.34. İhracat Yapma- Destekten Yararlanma

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	12,034 ^a	1	,001
N of Valid Cases	1392		

H₀₍₁₄₎: KOSGEB Desteklerinden KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, işletmenin kapasitesinin artmasına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

KOSGEB Desteklerinden KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, işletmenin kapasitesinin artmasına yönelik görüşleri arasındaki ilişkiyi test etmek için nonparametrik testlerden kay-kare (chi-square) testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda $p < ,05$ ($p = ,000$) bulunmuş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Bu bağlamda söz konusu destek programından yararlanan işletmelerin %85,4'ü KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinin, işletmenin kapasitesini arttırdığını belirtmiştir.

Tablo 3.35. KOBİGEL Yararlanma- Kapasite

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	61,978 ^a	32	,000
N	771		

H₀(15): KOSGEB Desteklerinden KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, işletmenin üretim miktarının/çeşitliliğinin artmasına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

KOSGEB Desteklerinden KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, işletmenin üretim miktarının/çeşitliliğinin artmasına yönelik görüşleri arasındaki ilişkiyi test etmek için nonparametrik testlerden kay-kare (chi-square) testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda $p < ,05$ ($p = ,000$) bulunmuş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Bu bağlamda söz konusu destek programından yararlanan işletmelerin %88,9'u KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinin, işletmenin üretim miktarını/çeşitliliğini arttırdığını belirtmiştir.

Tablo 3.36. KOBİGEL Yararlanma- Üretim Çeşitliği, Miktarı

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	52,217 ^a	7	,000
N	458		

3.3.3. Araştırma Hipotez Sonuçları

Tablo 3.37. Hipotez Sonuç Tablosu

HİPOTEZ	SONUÇ
H ₁ :KOSGEB Desteklerinden Genel Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, işletme kapasitelerini arttığına dair görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.	Kabul
H ₂ :KOSGEB Desteklerinden Genel Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, pazarlama faaliyetlerinin arttığına dair görüşleri arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.	Kabul
H ₃ :KOSGEB Desteklerinden Genel Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, üretim miktarı/çeşitliliğinin arttığına dair görüşleri arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.	Kabul
H ₄ :KOSGEB Desteklerinden kredi faiz desteğinden yararlanan işletmelerin, ihracatlarının arttığına dair görüşleri arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.	Kabul
H ₅ :KOSGEB Desteklerinden KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, diğer destek veren kurum/kuruluşlara başvurmalarının önünü açmasına (Kalkınma Ajansları, AB Fonları vb) dair görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.	Kabul
H ₆ :KOSGEB Desteklerinden yararlanan işletmelerin, finansman sorunlarının çözümünde devlet desteği görmelerine dair görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.	Red

H ₇ :Öncelikli sorunu nitelikli eleman bulmak olan işletmelerin, destekten yararlanmama gerekçelerine dair görüşlerinin nitelikli danışmanlık hizmeti bulamamaları ile ilişkisi bulunmaktadır.	Kabul
H ₈ :Destek başvuru ve ödeme talep periyodunda destek birimlerinde çalışan personelin iletişim ve yönlendirmesi ile işletmelerin KOSGEB Desteklerinden yararlanması arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.	Kabul
H ₉ :Öncelikli sorunu finansman olan işletmelerin kredi faiz desteğinden yararlanmasına ilişkin anlamlı ilişki bulunmaktadır.	Kabul
H ₁₀ :Öncelikli sorunu finansman olan işletmelerin KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinden yararlanmasına ilişkin anlamlı ilişki bulunmaktadır.	Kabul
H ₁₁ :Öncelikli sorunu finansman olan işletmelerin Genel Destek Programı Desteklerinden yararlanmasına ilişkin anlamlı ilişki bulunmaktadır.	Kabul
H ₁₂ :İşletmeyi yöneten kişinin eğitim durumu ile KOSGEB Desteklerinden yararlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.	Red
H ₁₃ :İşletmenin ihracat yapma durumu ile KOSGEB Desteklerinden yararlanması arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.	Kabul
H ₁₄ :KOSGEB Desteklerinden KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, işletmenin kapasitesinin artmasına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.	Kabul
H ₁₅ :KOSGEB Desteklerinden KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Desteklerinden yararlanan işletmelerin, işletmenin üretim miktarının/çeşitliliğinin artmasına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.	Kabul

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkelerin küreselleşmeye yönelik beklentileri ekonomik olarak gelişmeye yönelik olmakta ancak gelişmiş ülkeler açısından daha büyük fırsatlar yaratmaktadır. Sermaye ve işgücünün ülkeler arasında serbestçe hareketinin sağlanması ile maliyet avantajı sağlanmakta, ticaretin serbestleşmesi ile de üreticiler için dünya eskisinden daha geniş pazar haline gelmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler yönünden yüksek teknolojiye sahip makine ticaretinin kolaylaşması ile teknoloji transferi hızlıca gerçekleşmekte, üretim ve istihdamda yeni olanaklar yaratmaktadır.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, artan ticaret hacmi ile oluşan dış ticaret açıkları ve teknolojik bağımlılık, özellikle az gelişmiş ülkelerin uzun vadede istikrarlı büyümenin anahtarı olacak altyapı ve eğitim gibi alanlarda yatırım yapma imkânlarının sektöre uğramasına neden olmaktadır.

Değişen piyasa koşullarına hızlı uyum yeteneğine sahip olan ve üretim yapılarının görece esnek olmaları nedeni ile KOBİ'ler ülkelerin kalkınmalarının önemli birimlerdir. Yalnızca ekonomik değil, sosyal denge ve istikrar için de KOBİ'ler kilit aktörlerdir. Küreselleşme sürecinin avantajlı yönlerinin nimetlerinden yararlanmaları, dezavantajlı yönlerinden kaçınabilmeleri ile korunabilmeleri adına devletler politikalar üretmektedir.

Küresel sermayenin akışı ile yeni iş sahaları oluşmuş ve istihdam artışı sağlanmış, oluşan tedarik ağları KOBİ'lerin üretim ve satış imkânlarını artırmıştır. Diğer yandan yüksek fon gücü ile pazarlama olanakları artırılmış, marka imajı yüksek ve teknolojik ürünlerin iç pazara rahatlıkla girişi, KOBİ'lerin pazar kaybına neden olmaktadır.

Araştırma kapsamında katılım sağlayan işletmelerin %53,3'ünün imalat sanayinde faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. KOSGEB'in özellikle son dönemde ağırlıklı olarak imalat sanayiinde faaliyet gösteren işletmelere yönelik olarak proje teklif çağrılarında çıkması, cari açığı azaltabilecek yerleştirme yatırımlarına yönelik destek metodolojisinde yer vermesi araştırmanın önemini ayrıca artırmaktadır.

İşletme yöneticisinin, alanında yeterli deneyimin yanı sıra eğitim düzeyinin yüksek olmasının, devlet destekleri ile beraber, KOSGEB Desteklerinden de yararlanma ile ilişki olduğu kanaati doğurmuştur. Bu sebeple KOBİ'leri yöneten kişinin eğitim durumu ile KOSGEB Desteklerinden yararlanma arasında ilişkiyi incelemek amaçlı hipotez kurgulanmış fakat ilişki bulunmadığı görülmüştür. İşletme yöneticisinin KOSGEB Desteklerinden ve dolayısı ile diğer devlet desteklerine erişiminin, danışmanlık hizmet alımı veya işletmede çalışan nitelikli ve eğitilmiş iş gücü vasıtası ile sağlandığı düşünülmektedir.

KOBİ Rehberliği ve Teknik Danışmanlık Hizmetleri Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesi ile birlikte yetkinliği belgelendirilmiş danışmanların devreye alınacaktır. Bu sayede KOBİ'lerin devlet desteklerinden yararlanma seviyesinin ve hatta hibe veren diğer kuruluşların etkinlik düzeylerinin daha da artacağı kanaati oluşmaktadır.

Anket sonuçları imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin %38,50'unun 2018 yılında %51-75 aralığında kapasite kullanımını olduğunu işaret etmektedir. Türkiye'de son on yıla ait imalat sanayi kapasite kullanım oranı ortalaması %75,8 ve 2018 yılı için %76,8 olarak gerçekleşmiştir. Ankete katılan işletmelerin ise %70,16'sı ortalamanın altında kapasite kullanımını gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır.

Küreselleşmenin, işletmelerin makine parkurlarına yönelik yatırım ihtiyaçları artış göstermektedir. Fakat ülkemizde yer alan mevcut makine parkurunun kapasite kullanım oranının görece düşük olması, makine kredilerinin veya destek mekanizmalarının yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Atıl kapasite oluşumuna neden olmak şüphesiz kaynak israfını doğurmaktadır.

Araştırmalar, 2017 yılında ülkemiz makine talebinin %49,54'ünün yerli imkânlarla karşılandığını göstermektedir. Yerli makine üreticilerini destek amaçlı olarak Kamu İhale Mevzuatında ihalenin puanlamasında avantaj sağlanması, KOSGEB tarafından %15 destek oranına ilave edilmesine karşın önemli seviyede ithal bağımlılığı devam etmektedir.

Özel sektörün kaynaklarını etkin kullanarak yatırım kararı verirken efektif kararlar vereceği öngörülse de makroekonomik anlamda cari açık ve verimlilik unsurlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Kredi düzenlemelerinde imalat sanayinde belirli gruba yönelik olarak veya kapasite kullanım oranının görece yüksek olduğu, yerli makine sanayinin etkin olduğu makine-teçhizatın desteklenmesi öngörülebileceği düşünülmektedir.

Makine teçhizat kredisi kullanan işletmeler ile çalışma yapılarak alımın ilave yatırım veya makine parkurunun güncellenmesi olup olmadığı konusunda bilgi edinilmelidir. Düşük fon maliyeti ile yenilenen makine parkuru nedeni ile ikinci el makine piyasası da etkilenmektedir. Konu ile ilgili olarak makine revizyonuna veya ikinci el piyasasına yönelik kredi destek sistemi oluşturulabileceği önerilmektedir.

2018 yılında yerli ve yeni makine alımına yönelik, 300.000 TL tutarına kadar oluşacak faizin karşılandığı, KOSGEB Makine Teçhizat Kredisi yürürlüğe girmiştir. Koşulları sağlayan 1345 işletme kredi kullanma hakkı edinmesine karşın, yalnızca 144 işletme destekten yararlanmışır. Ekonomik durağanlığında etkisi ile 2018 yılı için kredi talebi oldukça sınırlı kalmakla birlikte, makine imalat sanayisine ve KOBİ'lere olumlu katkısı olduğu düşünülmektedir.

Diğer taraftan KOSGEB 2019/01 ve 2019/02 KOBİ Gelişim Destek Programı Proje Teklif çağrısına çıkmıştır. Çağrıda işletmelerin endüstri 4.0 kapsamında yerli, yetkin ve verimlilik odaklı akıllı dijital sistemler ile otonom teknolojiler gibi konuları kapsamaktadır. Teklif çağrısının kapsamının, makro ekonomik veriler ve verimlilik konuları çerçevesinde analizinin yapıldığı, benzer varsayımın değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

Anket çalışmasında destekten yararlanan KOBİ'lerin, finansman sorunun çözümünde devlet desteklerini çare olarak görmediklerini belirtmişlerdir. İşletmelerin devlet desteklerini çare olarak görmemelerinin sebebi, başvuru ve destek ödemesi alma arasında geçen sürenin uzun olması olarak değerlendirilmektedir. Anket katılımcısı işletmelerin yaklaşık %60'ı en temel sorun olarak finansman maliyeti ile yüksek maliyetler olarak belirtmişlerdir. Devlet desteğinin bulunması finansman ihtiyacının karşılanmasında ve KOBİ'lerin rekabetçi fiyatlarla mevcut pazarda yerini korumasında, girebileceği pazarlarda avantaj sağlayabilecektir.

Ödeme sürecinin kısaltılması ve ihtiyaç anında KOBİ'nin destekle buluşabilmesinin en hızlı yolunun KOSGEB Kredi Faiz Destekleri ile olduğu değerlendirilmektedir. Yürürlüğe giren ancak uygulaması henüz yapılmayan yeni düzenlemede, her işletmeye farklı ihtiyaçlara yönelik kredi tanımlaması yapılmaktadır. Fiyatlar genel düzeyi, cari açık gibi makro dengelere etkisinin tetkik edilmesi gerekmele birlikte süreç için olumlu değerlendirilmektedir.

KOSGEB Desteklerinden yararlanan işletmelerin edindikleri deneyim ile diğer hibe veren kuruluşlara yönelik eğilimleri artmaktadır. İşletmelerin fon maliyetleri ve finansal giderleri azalabilmektedir. Bu bağlamda, KOSGEB'in sunduğu

desteklere yönelik deneyimini diğer kurum-kuruluşlar ile paylaşması önemli rol oynamaktadır.

Anket çalışmasında, makine-teçhizat giderlerine yönelik destek kalemlerinin ağırlıklı olduğu ve KOBİ'lerin proje becerilerini artırmayı hedefleyen proje bazlı desteklerinden yararlananların kapasite kullanımlarının ve ürün çeşitliliğinin arttığı sonucu çıkarılmıştır. Atıl kapasite yaratabileceği konusunda çekinceler olsa da güncel teknolojiye yönelik yatırımların işletmelerin iç verimliliklerini artıracığı dolayısı ile maliyetlerini düşüreceğinden rekabetçiliklerinin artacağı açıktır.

İşletmelerin mevcut pazar paylarını korumayabilmelerinin zorlaştığı, yeni pazarlara giriş yapabilmelerinin daha kolay hale geldiği süreç yaşanmaktadır. Bu süreçte işletmelerin ürün tutundurma ve tanıtım bütçelerini artırma zorunluluğu doğmuştur. Yürürlükten kaldırılan Genel Destek Programının içinde bulunan tanıtım destekleri (katalog- broşür, yurtdışında basılan/dağıtılan dergilere reklam ve mobil tanıtım desteği), İşletme Geliştirme Destek Programı kapsamına alınmamıştır.

Proje hazırlama-yürütme becerisi bulunmayan mikro ölçekli işletmelerin tanıtım giderlerine yönelik olarak hızlı şekilde destek ile bulunduğu başvuru esaslı program artık bulunmamakta, yalnızca yurt içi fuar desteği ile yurt dışı iş gezilerine yönelik destek devam etmektedir. Mikro ölçekli işletmelere özel olarak, başvuru süreçlerinin kolaylaştırıldığı tanıtıma yönelik hibe proje teklif çağrısına veya çerçevesini basitçe çizecekleri tanıtım taleplerine yönelik kredi faiz düzenlemesinin yerinde olduğu düşünülmektedir.

İşletmelerin öncelikli finansal sorununun maliyet artışı kaynaklı olduğu, ikincil önemli sorununun ise alacak tahsili hususu olduğu anlaşılmaktadır. Ekonomi yönetiminin üretici fiyatlarındaki artışa yönelik mücadelecı tavrı olması gerekmele birlikte; KOBİ'lerin futures ve forward işlemler gibi türev piyasaları ile katılım düzeylerinin artırılması için bilgilendirme çalışması yapılmalıdır. Küresel pazarda uzun vadeli alım ve satım sözleşmelerin kolay şekilde yapılabilmesi, şüphesiz istikrarlı ekonomik kalkınmanın anahtarı olacaktır.

KOSGEB KOBİ Bilgi Sistemine girişler 22.02.2018 tarihi itibari ile e-devlet entegrasyonu ile sağlanmaya başlanmış ardından başvuru ve ödeme evrakının KOSGEB Müdürlüklerine gelmeksizin sistem üzerinden alınabilmesi mümkün kılınmıştır. Çalışmaya katılan ve destekten yararlanmamış işletmelerin %39,48'i bürokratik işlemlerin fazla olduğunu, yaklaşık yarısı ise objektif kriterlere göre destek verilmediğini düşünmektedir.

Destek başvuru ve ödeme süreçlerinin doğrudan internet üzerinden yapılmaya başlanması, bürokratik işlemlerde kırtasiyeciliğin azaltılması için oldukça önemli bir adımdır. Ayrıca değerlendirmenin de KBS üzerinde yapılması etkili bir iç denetim olanağı sağladığından, objektif değerlendirme algısını artıracakı düşünölmektedir. Geçmişte KOSGEB kredileri kapsamında, anapara garantisini sağlamak amacı ile bankalara teminat sunamayan işletmelerin olumsuz deneyimlerinin anket sonuçlarına yansıdığı düşünölmektedir. Zaman içerisinde işletmelerin nazarındaki objektif değerlendirmeye yönelik olumsuz algının değışeceğı değerlendirilmektedir.

Anket çalışmasında, destekten yararlanan 854 işletmenin %47,47'si KOSGEB Müdürlüklerinde çalışan personelin davranışını olumlu karşılamaktadır. Oldukça önemli bir rakam olmakla birlikte, destek başvuru ve ödeme süreçlerinde iyileşmenin memnuniyet oranını daha artıracakı öngörülmektedir.

Çalışan personelin tutumu ile destekten yararlanma arasındaki hipotez doğrulanmıştır. Destekten yararlanmak isteyen işletmenin, KOSGEB çalışanı ile oluşan diyalogunun önemli olduğı bir kez daha anlaşılmaktadır. KOSGEB İl Müdürlüklerinde standartlaştırılmış bilgilendirme ve karşılama birimi bulunmamaktadır. Halkla ilişkiler konusunda yeterli eğitim almış, amaca yönlendirebilme beceri ve bilgi düzeyine sahip personelin görevlendirilmesinin yerinde olacağı düşünölmektedir. Her ne kadar işletmeler başvuru ile ödeme süreçlerini tamamıyla internet üzerinden gerçekleştirmektelerse de standartlaştırılmış etkin bilgilendirme ve yönlendirme hizmetlerinin destekten yararlanma düzeyinin artıracakı öngörülmektedir.

KOSGEB Destekleri KOBİ'lerin ihtiyaçlarını karşılamının yanı sıra amaçlara yönlendiren hedefler içermektedir. Hedefler kurumun performans programları içinde zikredilmektedir. KOBİ Gelişim Destek Programı ve KOBİ Proje Desteklerinde KOBİ'lerin proje kültürü edinmeleri hedeflenmektedir.

Proje desteklerinden yararlanan işletmelerin planlama becerileri edinerek kendi bünyelerinde başarılı olabilmelerine ve böylelikle edindikleri proje deneyimi ile diğler hibe kaynaklarına müracaatları beklenmektedir. Avrupa Birliğı Katılım Öncesi Hibe Programı (IPA) gibi harici, Kalkınma Ajansları gibi dâhili fon kaynaklarından yararlanma becerisini edinme konusunda hipotez bu manada doğrulanmıştır.

KOSGEB'in KOBİ'lere yönelik olarak yaptığı destek ödemelerinin tutarı 2017-2018 yıllarında, 2016 yılındaki Merkezi Yönetim Bütçesinden alınan payın

yaklaşık üç katına ulaşmıştır. Bütçe kanununa göre 2019 yılında KOBİ'lere 1 milyar 892 milyon TL destek sağlanacaktır. Destek bütçesi; başta Stratejik Ürün, KOBİ Teknolojik Ürün Yatırım, KOBİ Gelişim ve Girişimciliği Geliştirme Destek Programları olmak üzere ağırlıklı olarak proje odaklı destekler aracılığıyla KOBİ ve girişimcilere aktarılacağı öngörülmektedir. Kredi Finansman Desteğinin de devreye alınacağı belirtilmektedir.

Bütçe sunuş bildirisinde, piyasa koşulları ve ekonomik gelişmeler çerçevesinde 2019 yılında da ihtiyaç halinde gerekli düzenlemeleri yapmak üzere aktif piyasa gözetimini sürdüreceği belirtilmiştir. Ülkemizin içinde bulunulan ekonomik durgunluk halinin KOBİ'ler üzerinde yarattığı baskının hafifletilmesinde, 2007-2008 Küresel Krizde olduğu gibi, 2019 yılında da önemli görevler üstlenmek üzere ekonomi yönetimi otoritelerince görevlendirileceğinin sinyalleri verilmektedir.

KAYNAKLAR

a) Kitap

- Adda, J. (2007). Ekonominin Küreselleşmesi, İnceci S. (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul, ss.112
- Albayrak, G.C. (2002). Globalizasyon Süreci ve Az Gelişmiş Ülkeler, Akalın U.S. (Der.) Donkişot Yayınları, İstanbul, ss.17-41
- Altunoğlu, A.E. Şahin, F. Ve Çiçek, S. Uluslararası İşletmecilik. Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss.57-61
- Aslan, N. (2005). Dünya Ekonomisinde Gelişmeler Küreselleşme. Ekin Yayınevi, Ankara, ss.13
- Çelik, A. Akgemci, T. Şimşek, M.Ş. (2013). Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi. Gazi Kitapevi, Ankara, ss.169
- Delice, G. ve Ege, İ. (2018). Uluslararası Finans Teori Politika ve Uygulama. Gazi Kitapevi, Ankara, ss.30-34, 401-404
- Demirci, M.K. ve Aydemir, M. (2006), İşletmelerin Küreselleşme Stratejileri ve KOBİ Örneğinde Bir Uygulama. Gazi Kitapevi, Ankara, ss.65-66, 177-178
- Eşkinat, R. (1998), "Küreselleşme ve Türkiye Ekonomisine Etkisi", Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, ss.36
- Giddens, A. (2000). Elimizden Kaçıp Giden Dünya, Akınhay,O. (Çev.), Alfa Yayınları, İstanbul, ss.21
- Hablemitoğlu, Ş. (2004). Küreselleşme Düşlerden Gerçeklere. Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, ss.39
- Hacıyev, Ş.H. ve Bayramov E.İ. (2012). Dünya Ekonomisinin Tarihi. Gazi Kitapevi, Baskı Eylül 2013, Ankara, ss. 443-444
- Held, D., McGrew, A.,Goldblatt, D. ve Perraton, J. (1999). Contents and Introduction in Global Transformations: Politics, Economics and Culture. Stanford: Stanford University Press, ss.7-9.
- Hill, C.W.L. (2015). Uluslararası İşletmecilik Küresel Pazarda Rekabet. Karabulut, T. (Çev.), İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul, ss.6,14,201

- İraz, R. (2005). Girişimcilik ve KOBİ'ler. Çizgi Kitabevi, Konya, ss.229
- Kostakoğlu, S.F. (2018). Modern Ekonomi'de Rekabet. Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara, ss.51-53, 67
- Moak, Ken. (2017). Developed Nations and the Economic Impact of Globalization. Palgrave Macmillan Press, ss.49
- Molle, W. (2013). Global Economic Institutions. Routledge Taylor&Francis. London. Pp.27-28, 110
- Müslümov, A. (2002). 21. Yüzyılda Türkiye'de KOBİ'ler Sorunlar Fırsatlar ve Çözüm Önerileri, Literatür Yayınları, İstanbul, ss.16-18, 13
- Oksay, S. (2004). Globalleşen Dünya'da Türkiye'nin Yeri. Kadir Has Üniversitesi Yayınları, 1.Basım, İstanbul, ss.477
- Ongun, P. (2013). Sanayileşme ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler. Gazi Kitabevi, İkinci Baskı, Ankara, ss.158
- Özdemir, B.K. (2013). Finansal Küreselleşme ve Krizler. Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss.39-40
- Phillips, N. (1998). Globalisation and the Paradox of State Power: Perspectives from Latin America. University of Warwick, Center for the Study of Globalisation and Regionalisation (CSGR), Working Paper No: 16/98, pp. 2-28
- Ritzer, G. (2011). Globalization The Essentials. First Edition. John Wiley & Sons, Ltd, pp.131
- Ritzer, G., Dean, P. (2019). Globalization The Essentials. Second Edition. John Wiley&Sons Ltd., Maryland, pp.99-101, 64-66, 203-205
- Robinson, R.D. (1972) The Developing Countries Development and the Multinational Corporation. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 403, No. 1, ss. 67
- Rodrik, D. (2011). Akıllı Küreselleşme, Aksu B. (Çev), Efil Kitabevi, Birinci Baskı, Ankara, ss.183
- Shiva, Vandana (1999). Global Ethics and Environment. Low, N. (Ed.), Routledge, pp.48, <https://epdf.tips/global-ethics-and-the-environment.html>. (04.04.2019)
- Şahin, F., Çiçek, S. ve Altunoğlu, A.E. Uluslararası İşletmecilik. Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, ss.368-370
- Şahin, F.İ. (2011). Küreselleşme Avrupa Birliği ve Türkiye. Pegem Akademi, 1.Baskı, ss.37-38, 51-52
- Tanilli, S. (2006). Uygurluk Tarihi. Alkım Yayınevi, İstanbul, ss.119-120

- Tanrıverdi, E.G. (2017). Sosyolojik Açıdan Küreselleşme ve Ulus Devlet. Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss.27-28,21,24, 32-33, 48-52
- Therborn, Göran (2000a). Introduction: From the Universal to the Global. *International Sociology*, 15 (2), 149-150. <https://doi.org/10.1177/0268580900015002001>
- Therborn, Göran (2000b). Globalizations: Dimensions, Historical Waves, Regional Effects, Normative Governance. *International Sociology*, 15 (2), 151-179. <https://doi.org/10.1177/0268580900015002002>
- Wild, J. Ve Wild, L.K. (2018). Uluslararası İşletmecilik Küreselleşmenin Zorlukları. Arı, G.S. (Çev), Nobel Yayıncılık, Ankara, ss.7-15
- Yalman, İ.N. (2017). Uluslararasılaşma ve Büyüme. Kriter Yayınevi, İstanbul, ss.2-3
- YELDAN, E. (2001). Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.20
- Yeşil, S. (2012). Küreselleşme ve Değişen Çevre Dinamikleri Işığında Yeni Yönetim Yaklaşımlarından Seçme Konular. Seçkin Kitap, Birinci Basım, Ankara, ss.55-59

b) Rapor, Tez, Makale

- Aktan, C.C. ve Tunç, M. (1998). Bilgi Toplumu ve Türkiye. *Yeni Türkiye Dergisi*, Ocak-Şubat 1998, ss.118-134
- Aktel, M. (2001). Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.6, S.2, ss.194-195
- Atılgan, S. (2014). Küreselleşme Aldatmacası. *Marmara İletişim Dergisi*, C.12, S.12, ss.35-37
- Atik, S. (2007). Küreselleşme ve Küresel İşletmeler. *Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, ss.31-47
- Bakan, S. ve Tuncel, G. (2012). Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Etkisi. *Birey ve Toplum Dergisi*, C.2, S.3, ss.51-63
- Bayar, F. (2008). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, ss.32-33
- Brauckhoff, H. (2012). The Effects of Globalization on Strategy Formulation in the German Foundry Industry. *University of Surrey, Doctora Thesis of Business Administration*, pp.49-53

- Ceylan, F. (2016). Müslüman Çinli Amiral Zheng He'nin Aile Tarihine Genel Bir Bakış. *Current Research in Social Sciences*, C.2, S.2, ss.37-45
- Coşkun, C.A. ve Vural, İ. (2005) "Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma", *Sivil Toplum Dergisi*, Temmuz-Eylül, ss.70-72
- Çağlar, D. ve Dışkaya, S.K. (2018). Küreselleşme, Uluslararası Para Sistemi ve Kriz. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, C.5, S.2, ss.6
- Çeken, H., Ökten, Ş., Ateşoğlu, L. (2008). Eşitsizliği Değerlendiren Bir Süreç Olarak Küreselleşme ve Yoksulluk, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.9, S.2, ss. 82
- Çelik, M.Y. (2012). Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C.2.ss.68-69
- Demirel, N. (2011). Farklı Bir Platformda Sivil Toplum ve Türkiye. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S.26, ss.153-156
- Demirkıran, B. (2018). Türkiye’de KOBİ’lere sağlanan finansal destekler ve bu destekler ile yaşam sürelerinin uzaması: KGF, KOSGEB, NEFES. *Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*
- Duman, E. Ve Nihat I. (2012). 1929 Ekonomik Buhramı ve 2008 Küresel Krizi'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. C.2, S.1, ss.76-77
- Doğangül, Ç. (2012). Özel Sektöre Yönelik Devlet Destekleri ve Gaziantep’teki İşletmeler Üzerine Bir Uygulama. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*
- Eminoğlu, O. (2013). KOBİ’lerin İhracatta Karşılaştığı Sorunlar ve Devlet Destekleri Üzerine Ankara Sincan Organize Sanayi Bölgesinde Bir Uygulama. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, ss.88-93
- Eren, E. Şengül, M. ve Alpkan, L. (2015). Effect of Globalization on the Operational Performance: A Survey on SMEs in the Turkish Electric Industry. *International Business Research*, Canadian Center of Science and Education, Vol.8, No.7, pp.57-66
- Eroğlu, İ. ve Eroğlu, N. IMF -Türkiye İlişkileri ve 20. Stand-By Müzakereleri Üzerine Bir Değerlendirme. *KMU İİBF Dergisi*, S.17, ss.130
- Eser, U. (1995). Küreselleşme: Tehdit mi Yoksa Fırsat mı. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*. C.6, S.17, ss.7-10

- Fırat, E. (2006). Ekonomik Krizler ve İstikrar Paketleri Türkiye Uygulaması (1980-2002). Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, ss.66
- Gebeşoğlu, P.F. (2014). Küreselleşme ve İş Çevrimleri: Türkiye Örneği. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss.17-19
- Gedik, E.G. (2011). Küresel Ekonomide Uluslararası Ekonomik Kuruluşların Yeni Sorumluluğu ve Rolü. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss.28
- Güler, P. (2017). Türkiye’de KOBİ’lere Sağlanan Finansal Destek Programları ve KOSGEB Destekleri. İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- Gürbüz, İ.M. (2010). Küreselleşme Sürecinde KOBİlerin Artan Önemi ve Türkiye’de Kobilere Sağlanan Desteklerin Değerlendirilmesi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, ss.108-110
- Hepaktan, C.E. Karakayalı, H. (2009). 1980-2008 Döneminde Türkiye’nin Dış Ticaret Hadlerinin Analizi. Sosyal Bilimler Dergisi, Celal Bayar Üniv. SBF, C:7, S:2, ss.182
- Horsfall, H. ve Lawson, S. (2012). The Effects of Globalisation on Co-Marketing Alliances and Firms Performance. The South African Journal of African Affairs. Vol. 7. pp. 26.
- İlgaz, Ceyda. (2000). Küreselleşme ve 1980 Sonrası Türk Basınına ve Toplumaya Yansımaları. İ.Ü İletişim Fakültesi Yayını, ss.4
- Kalemci, R.A. ve Fıkrhoca, A. (2011). Küreselleşme ve Makro-Kurumsal Teori: Bir Literatür Taraması. "İşGüç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, C.13, S.2, ss.180
- Kamacı, A. ve Turan, M. (2018). Küreselleşme Sürecinde Çok Uluslu Şirketlerin Ekonomik Açından Değerlendirilmesi. Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi, C.3, S.2, ss.3
- Karabulut, B. (2009). Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss.134
- Karagül, M. (2003). Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi ve Etkin Kullanımı. Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, C.5, ss.82-89
- Kartal, Ç. (2016). Küreselleşme Sürecinin Devlet Yapısı Üzerine Etkileri. Ankara Barosu Dergisi, S.74/2, ss.317

- Kaya, M. (2009). Küreselleşme Yaklaşımları. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, S.13, ss.7
- Kaya, M. ve Aydemir, C. (2011). Küreselleşmenin Tarihsel Gelişimi. Dicle Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C.1, S.1, ss.20
- Kiraz, S. (2012). Uluslararası İlişkilerde Egemenliğin Değişen Yüzü. Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, C.5, S.1, ss. 94-95
- Lök, H. (2018). Finansmana Erişim Çerçevesinde Dünya Bankası Kaynaklı Özel Sektör Proje Kredileri: Türkiye Uygulaması. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.7, S4, ss.362-363
- Maden, S.I. (2012). KOSGEB Genel Destek Programının Firmalar Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi: Göller Bölgesi Uygulaması. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi
- Özel, H. (2011). İktisadi Perspektiften Küreselleşme Kavramı ve Gelişimi. Sosyal Bilimler Dergisi, 0 (2), 91-98.
- Özel,S. (2005). Küreselleşme ve Uluslararası İlişkilerin Geleceği. Voyvoda Caddesi Toplantıları 2004 - 2005. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, ss.1-7
- Özdemir, S. Ersöz, H.S. ve Sarıoğlu, H.İ. (2007). Küçük Girişimciliğin Artan Önemi ve KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, S.53, ss. 176
- Özyılmaz, D. (2016). İkininli Yıllarda İşgücü Piyasalarında Meydana Gelen Dönüşümün Eğitimli Gençlerin İstihdam Kararlarında Yarattığı Değişim: Bilişim Sektörü Uygulaması. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss.25-38
- Saruhan, H. (2010). Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülkelerin Dış Ticaret Yapısı Üzerine Etkileri (Türkiye Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, ss.32,12-13,16, 49
- Solmaz, H. (2014). Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere Sağlanan Kamu Desteklerinin Etkinliği ve KOSGEB Diyarbakır Uygulaması. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- Sönmez, A. ve Arslan, R. (2007). İhracat Yapma Şekline Göre Karşılaşılan Sorunlar; Mobilya Endüstrisi Örneği. Politeknik Dergisi, 19 (4), ss.403-409
- Satıroğlu, K.D. (1984) Çok Uluslu Şirketler, Ankara, A.Ü.S.B.F. Yayınları, No:536, ss.22

- Şimşek, H. (2013). Küreselleşme Kavramı, İktisadi Boyutu ve Türkiye'ye Yansıması. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, ss.3, 51-53
- Tan, Z.F. ve Öztürk, M. (2018). Porter'in Rekabet Stratejileri: Safranbolu Turizm İşletmelerinde Bir Uygulama. AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, C.4, S.1, ss. 131-147
- Taşçı, K. Ve Demirbaş, E. Küreselleşme Sürecinden Sermaye Hareketlerinin Vergilendirilmesi: Tobin Vergisi, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, C.2, S.2, ss.83-84
- Toktaş, Y., Bozkurt, E. ve Altınar, A. (2018). Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme: Yükselen Piyasa Ekonomileri İçin Bir Uygulama. Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, Sayı: Mayıs 2018, ss.122
- Tursun, M. (2015). KOBİ'lerin Finans Kaynaklarından Devlet Destekleri ve Teşviklerinin KOBİ'lerin Performansları Üzerine Etkileri (Adıyaman-Gaziantep Yöresinde Ankete Dayalı Bir Değerlendirme). Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- Ucan, Nihat. (2012). Küreselleşme Yaklaşımları ve Türkiye İçin Stratejiler. Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi, S.82, ss.2-3
- Ulaş, D. (2004). Çokuluslu Şirketlerin Ortak Girişim Stratejisini Kullanma ve Sonlandırma Nedenleri. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı:2, Cilt: 59, ss. 152
- Uslu, A.T. (2008). Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlarda Sosyal Pazarlama ve Çevre Gönüllü Kuruluşlara Yönelik Bir Araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.10, S.1., ss.111-113
- Ünal, Y. (2009). Bilgi Toplumunun Tarihçesi. Tarih Okulu. Sonbahar 2009, S.5, ss.131-136
- Yalçınkaya, T. (2010). Küreselleşme Sürecinin Ekonomi Politikaları Üzerine Etkilerinin Analizi: Türkiye Örneği. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss.190
- Yeşil, S. (2010). Küreselleşme ve İşletmelerin Küreselleşme Süreçleri: Karşılaşılan Fırsatlar Ve Tehditler. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:6, Yıl:6, Sayı:1, ss.31

- Yıldırım, C. (2011). Birinci ve İkinci Nesil Washington Uzlaşması: Neoliberal İktisat Politikalarının 1980'den Sonraki Evrimi. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.7, S.2, ss.1-13
- Zengin, B. (2010). Küreselleşme Sürecinde KOBİ'lerin Durumu ve KOBİ Destekleri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi

c) Elektronik Kaynak

- Aktan, C. (1999), Globalleşmenin Tarihsel Gelişimi. http://www.canaktan.org/yeni-trendler/globallesme/tarihsel.htm#_ftn2, (25.03.2019)
- Ayaz, M.S. (2013). Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve Türkiye. Bilge İnsanlar Stratejik Araştırma Merkezi, <http://www.bilgesam.org/incele/226/-uluslararasi-para-fonu--imf---dunya-bankasi-ve-turkiye/#.XKdKQPZuLIU>, (04.04.2019)
- Dombekci, B. (2015). Küreselleşmenin Tarihsel Süreci. 3-4. http://personel.klu.edu.tr/dosyalar/kullanicilar/dombekci/dosyalar/dosya_ve_bekliler/K%C3%BCreselle%C5%9Fmenin%20Tarihsel%20S%C3%BCreci.docx, (26.03.2019)
- Ekiz, C. (2010). Hangi Küreselleşme?. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (3), 18-25 <http://dergipark.gov.tr/ksbd/issue/16228/169947>, (26.03.2019)
- Elçin, A.B. (2012), Küreselleşmenin Tarihçesi. 13, <http://www.meritymm.com/wp-content/uploads/2013/05/kuresellesme.pdf>, (26.02.2019)
- European Commision. (2015). User guide to the SME Definition, https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/conferences/state-aid/sme/smedefinitionguide_en.pdf, (29.04.2019), pp.3
- Eurostat. Infographics for the Annual report 2017-2018, <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/32601/attachments/5/translations/en/renditions/native>, (29.04.2019)
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (2009). GATT Bilgilendirme Rehberi, ss.3, https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararasi_mevzuat/gatt95.pdf, (27.03.2019)
- Güven, A. (2017) Küreselleşme Ve Küreselleşmenin Boyutları. ss.2-3. <https://www.ilimvemedenyet.com/kuresellesme-ve-kuresellesmenin-boyutlari.html>. (27.03.2019)

- IMF. (2019). About The IMF. <https://www.imf.org/en/About>, (04.04.2019)
- Kalkınma Bakanlığı. (2013). Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, ss.5, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalkınma-Planı-2014-2018.pdf>, (09.05.2019)
- Karaman, E. (2019). Alibaba vergisi Çin'den ucuz alışveriş dönemi bitiyor mu. <https://www.dw.com/tr/alibaba-vergisi-%C3%A7inden-ucuz-al%C4%B1%C5%9Fveri%C5%9F-d%C3%B6nemi-bitiyor-mu/a-47904275>, (24.04.2019)
- KOF. (2018). KOF Globalisation Index: Globalisation Lull Continues. <https://www.kof.ethz.ch/en/news-and-events/media/press-releases/2018/12/kof-globalisation-index-globalisation-lull-continues.html>, (19.04.2019)
- KOF. (2019). KOF Globalization Index. <https://www.kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>, (19.04.2019)
- KOSGEB. (2015). KOBİ Stratejisi Eylem Planı 2015-2018, ss.36, [https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali%20Tablolar/KSEP/Kobi_Stratejisi_ve_Eylem_Planı_\(2015-2018\).pdf](https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali%20Tablolar/KSEP/Kobi_Stratejisi_ve_Eylem_Planı_(2015-2018).pdf), (09.05.2019)
- KOSGEB. (2019). 2018 Yılı Faaliyet Planı, ss.36-37 https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali%20Tablolar/KOSGEB_2018_Yılı_Faaliyet_Raporu.pdf, (10.05.2019)
- KOSGEB. (2019). 2018 Yılı Faaliyet Raporu. https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali%20Tablolar/KOSGEB_2018_Y%C4%B1%C4%B1_Faaliyet_Raporu.pdf, ss. 1-43, (01.06.2019)
- Müftüoğlu, T. (2014). KOBİ'lerden Girişimciliğe. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/25-yilina-girerken-kosgeb-anilari/19946>, (09.05.2019)
- OECD. (2018). Multinational enterprises in the global economy. Ss. 1-7, May 2018. <https://www.oecd.org/industry/ind/MNEs-in-the-global-economy-policy-note.pdf>. (26.03.2019)
- OECD. (2019). History. <http://www.oecd.org/about/history/>. (05.04.2019)
- Office of the United States Trade Representative. (2019). Small Business, <https://ustr.gov/issue-areas/small-business>, (29.04.2019)
- Önder, İ. (2002). ABD Ekonomisi Nereye. <https://m.bianet.org/bianet/ekonomi/12284-abd-ekonomisi-nereye>, (26.03.2019)

- Slaughter M.J. ve Swagel P. (1997), IMF Working Paper. https://www.imf.org/~media/Websites/IMF/imported-full-text-pdf/external/pubs/ft/wp/_wp9743.ashx, (25.03.2019), ss.6
- SME Support Japan. <http://www.smrj.go.jp/english/about/target.html>, (29.04.2019)
- Sturm, J.E. Gygli, S. Haelg, F. (2018). KOF Working Papers, No:439, Date: February, pp.6, https://www.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/dual/kof-dam/documents/Globalization/2018/KOF_Globalisation%20Index_Revisited.pdf, (19.04.2019)
- TASAM (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi). (2006). Küreselleşmenin Boyut ve Etkileri.ss.2-15, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/211/kuresellesmenin_boyutlari_ve_etkileri. (26.03.2019)
- TBMM. (1989). Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret ve Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları, ss.1-11, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c043/tbmm18043102ss0402.pdf>, (09.05.2019)
- Ticaret Bakanlığı, Hızlı Kargo Yoluyla Gelen Eşya Muafiyeti Bilgilendirme Broşürü. http://ggm.ticaret.gov.tr/data/5c668656ddee7d06d4bed744/tb_muafiyetler_kargo_brosuru_posta_tr%20.pdf, (19.04.2019)
- Toprak, Z. ve Altay A. (1996). Global Yönetim. Yeni Türkiye Dergisi, Siyaset Özel Sayısı, S.9, ss.1-22, http://kisi.deu.edu.tr/guray.yontar/GLOBAL_YONETIM.doc, (02.04.2019)
- TÜİK. (2016). Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri 2016, ss.1-2 <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=21540>, (09.05.2019)
- TÜİK. (2018a). Girişim Özelliklerine Göre Dış Ticaret İstatistikleri 2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27818>, (09.05.2019)
- TÜİK. (2018b). KOF Endeksi. http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do;jsessionid=np0ZVyJGtTSnGZhQlQrMvZGnlChLt14L4yBQ7dLfQ0rG1kpMGGLh!1863195282?istab_id=9027, (19.04.2019)
- Uysal, S. ve Deviren, N.V. (2016), Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliğine Olan Etkisinin Analizinde Yeni Bir Yöntem: Küresel Gelir Dağılımı Endeksi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.9, S.44, s.s.1255,

http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt9/sayi44_pdf/6iksisat_kamu_isletme/uy-sal_soner.pdf, (27.03.2019)

United States International Trade Commission. (2010). Small and MediumSized Enterprises: Overview of Participation in U.S. Exports, <https://www.usitc.gov/publications/332/pub4125.pdf>, (29.04.2019), pp.1-3

WEF. (2017) The Global Competitiveness Report 2017-2018. World Economic Forum. <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017-2018.pdf>, pp.11 (10.04.2019)

WEF. (2018b). The Global Competiveness Report. <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>, pp. 5-8 (09.07.2019)

WORLD BANK. (2019). Who We Are. <http://www.worldbank.org/en/about/history> (04.04.2019)

c) Mevzuat

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerinin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik, (2005), Md.4.

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, (2018), 4 sayılı, Md.227

EKLER

EK A: ANKET FORMU

Sayın Yetkili,

Tarafınıza sunulan anket “KOSGEB Desteklerinin Etkililik Düzeyinin Değerlendirilmesi” amacı ile düzenlenmiştir. Araştırma bilimsel nitelik taşıyacak olup, yanıtların açık ve doğru olması önem arz etmektedir. İşletme adı sorulmayacak olup anket çalışmasında elde edilecek sonuçlara göre genel değerlendirme ve çıkarımlar yapılacaktır.

Değerli vaktinizi ayırarak araştırmamıza katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederiz.

- 1) İşletmenizin Hukuki Statüsü Nedir?
a) Şahıs İşletmesi b) Limited Şirket c) Anonim Şirket d) Diğer
- 2) İşletmenizin faaliyet konusu nedir? (İmalat ise 3.soru)
a) İmalat b) Hizmet c) Ticaret
- 3) İşletmenizin 2018 yılı kapasite kullanım oranını nedir ?
a) %0-25 b) %26-50 c) % 51-75 d) %76-100
- 4) İşletmenizde kaç kişi çalışmaktadır?
...
- 5) İşletmeniz kimin tarafından yönetilmektedir?
a) Sahibi/Ortağı b) Profesyonel Yönetici
- 6) İşletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyi nedir?
a) Lise ve altı b) Önlisans c) Üniversite d)Yüksek Lisans-Doktora
- 7) İşletmeniz kaç yıldır faaliyet gösteriyor?
a) 0-2 yıl b) 3-5 yıl c) 6-10 yıl d) 11-15 yıla e) 16 yıl ve üzeri
- 8) İşletmenizin sahip olduğu belgeler hangileridir? (çoklu seçim)
a) ISO 9001 b) ISO 14001 c) OHSAS 18001 d) ISO 22000
e) Marka Tescil g) Diğer h) Belgemiz Yok
- 9) Ürünlerinizin CE belgesi var mı?
a)Evet b)Hayır
- 10) İşletmeniz ihracatta bulunuyor mu (Hayır ise 13)?
a)Evet b)Hayır
- 11) İhracat yapıyorsanız 2018 ihracat rakamınız hangi aralıktadır?
a)100.000 \$ altında b) 100.001 \$- 500.000 \$ c) 500.001 \$- 1.000.000 \$
d) 1.000.000 \$ - 5.000.000\$ e) 5.000.001 \$ ve üzeri
- 12) İşletmenizin en yüksek maliyet kalemi hangisidir ?
a) Hammadde b) Personel c) Dağıtım d) Pazarlama e) Enerji f) Diğer.....
- 13) İşletmenizin karşılaştığı en temel sorun hangisidir?
a) Finansman b) Nitelikli insan kaynağı eksikliği c) Yetersiz teknoloji
d) Hammadde sorunları e) Yüksek maliyetler f) Yetersiz pazarlama faaliyetleri
g) Bürokratik engeller h) Yenilik ve değişime uyum sağlayamama

i) Rekabet Koşulları j) Diğer.....

14) KOSGEB Desteklerinden yararlanıyor musunuz (Evet ise 15, Hayır ise 17)?

a) Evet b) Hayır

15) İşletmeniz KOSGEB desteklerinin hangisinden/hangilerinden yararlanmışır?

- Genel Destek Programı Destekleri
- Girişimcilik Destek Programı Destekleri
- Ar-Ge ve İnovasyon Destek Programı Destekleri
- Endüstriyel Uygulama Destek Programı Destekleri
- KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Destekleri
- KOBİ Proje Destek Programı Destekleri
- İşbirliği–Güçbirliği Destek Programı Destekleri
- İşletme Geliştirme Destek Programı Destekleri
- Kredi Faiz Desteği
- Diğer (belirtiniz).....

16) KOSGEB Desteklerinden yararlanmanız ile ilgili olarak uygun olanı seçiniz

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Destekler hakkında işletmemizin bilgi düzeyi yeterlidir.					
Destek hakkında yapılan tanıtım faaliyetleri yeterlidir					
İşletmemizin finansal yapısına önemli katkısı olmuştur.					
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır.					
Kısa vadeli ödemelerimizin karşılanmasında önemli katkısı olmuştur.					
Diğer destek veren kurum/kuruluşlara başvurmamızın önünü açmıştır (Kalkınma Ajansları, AB Fonları vb)					
Düşük maliyetli finansman ihtiyacımız karşılanmıştır.					
İstihdamımız artmıştır.					
İhracatımız artmıştır.					

Üretim miktarımız/çeşitliliğimiz artmıştır.					
Pazarlama faaliyetimiz artmıştır.					
İşletmemizin kapasitesi artmıştır					

17) Destek başvuru ve ödeme talep periyodunda destek birimlerinde çalışan personelin iletişim ve yönlendirmesi nasıldır?

- a) Çok İyi b) İyi c) Orta d) Kötü e) Çok Kötü

18) KOSGEB Desteklerinden Yararlanmama sebeplerinizden uygun olanı seçiniz

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Bürokratik işlemlerin çok fazla olmasından dolayı					
Objektif değerlendirme yapılmadığını düşündüğüm için					
Destek programı sayısının fazlalığı ve içeriğinin karmaşık olması					
Destek programları hakkında bilgi düzeyinin yetersiz olmasından dolayı					
Firmamızda yeterli sayıda nitelikli personel bulamadığımızdan dolayı yararlanamıyoruz					
Alım yapabileceğimiz nitelikli bir danışmanlık hizmetinin bulamamızdan dolayı					
Eş finansman (işletme katkısı) sağlamada eksiklikten dolayı					

19) Desteklerinden faydalanma düzeyinin artırılması için bilgilendirme faaliyetleri nasıl olmalıdır?

- a) Bilgilendirme toplantıları b) İlan-Broşür c) Web sitesi

e) E-posta f) Eğitim/Uzaktan Eğitim g) Diğer.....

20) Finansman konusundaki aşağıdaki ifadelere katılım düzeyinizi belirtiniz ?

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Finansman sorunlarımızı ortaklardan sermaye artırımını ile karşılayabiliriz					
Finansman sorunlarımızı ortak alımı yoluyla karşılayabiliriz					
Finansman sorunlarımızı banka kredileri ile karşılayabiliriz					
Finansman sorunlarımızı kredili mal alımı ile karşılayabiliriz					
Finansman sorunlarımızı faktöring ile karşılayabiliriz					
Finansman sorunlarımızı devlet desteklerinden yararlanarak karşılayabiliriz					

21) En çok karşılaştığımız finansal sorunlar hangileridir

- a) Öz kaynak yetersizliği b) Alacak tahsilindeki gecikmeler c) Maliyetlerdeki artışlar
d) Kredi temini konusundaki güçlükler e) Satış kâr marjının düşük oluşu f) Diğer

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Antakya’da doğan Volkan KAYA; ilk, orta ve lise öğrenimini yine Antakya’da tamamladı. 1999 yılında Gazi Üniversitesi İşletme Bölümü, Muhasebe-Finans Uzmanlık Şubesi’nden mezun oldu.

2002-2007 yılları arasında Dünya Bankası ve Avrupa Birliği projelerinde çeşitli pozisyonlarda çalıştı. 2007-2008 yıllarında Mesleki Yeterlilik Kurumu’nda ardından 2009 yılında KOSGEB’de iş hayatına devam etti. Halen KOSGEB’de KOBİ Uzmanı unvanı ile görev yapmaktadır.

VITAE

Volkan Kaya was born in Antakya, in 1978. He completed his primary and secondary education in Antakya. He graduated from Gazi University Department of Business Administration, Unit of Accounting and Finance Expertise in 1999. He worked in various positions for World Bank and European Union projects between 2002-2007, followed by Vocational Qualification Institute in 2007-2008, and KOSGEB, Small and Medium Enterprises Development Organization of Turkey, in 2009. He is currently working for KOSGEB as a SME expert.